РЕГИСТАР НА ПОТЕНЦИЈАЛИ ЗА РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ ВО ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН

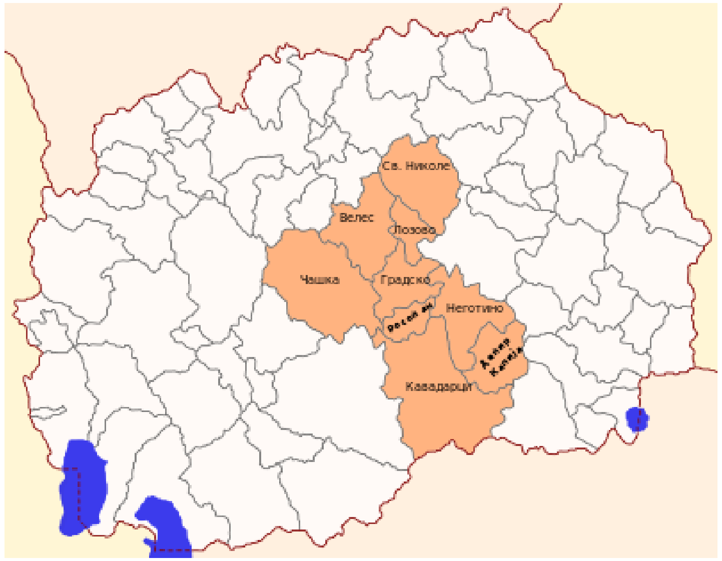

Велес, март 2016

Нарачател:
Центар за развој на Вардарски плански регион
Пенко Брашнар бр. 1, 1400 Велес
Република Македонија
www.vardarregion.gov.mk

Регистарот го изработи:
Глобал Проект Консалтинг
Консултантски тим:
Одговорен истражувач Проф. Д-р Науме Мариноски
Главен истражувач: Проф. Д-р Иванка Несторoска
Истражувач: Проф. Д-р Цветко Андреески
Помлади истражувачи: М-р Михаел Ристески, М-р Надица Ристески

Регистарот на потенцијали за рурален туризам во Североисточниот плански регион е изработен во рамки на проектот на Министерството за локална самоуправа „Иновативни решенија за подобар пристап до услуги на локално ниво“ кој го спроведува Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП).

Содржина

1.ВОВЕД ... 7

2. ЗА ПРОЕКТОТ ... 8

3. МЕТОДОЛОШКИ АЛАТКИ И ПРИСТАП ... 8

4.РЕАЛИЗАЦИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО ... 10

4.1 Реализација на кабинетското истражување и добиени резултати ... 10

4.1.1 Анализа на релевантна литература и извори на податоци. ... 10

4.1.2 Цели на кабинетското истражување ... 10

4.1.2.1 Општи карактеристики на регионот и општините ... 11

4.1.2.2 Водич за дефинирање на основите на руралниот туризам ... 13

4.1.2.3 Креирање на матрици на индикатори и информации ... 14

4.2 Приказ на вредностите на матрицата од кабинетското истражување ... 15

4.2.1 Евидентната листа на туристичката понуда ги опфаќа следниве компоненти: ... 15

4.2.1.1 Животна средина ... 15

4.2.1.2 Население, економска активност, производство и услуги ... 44

4.2.1.3 Пристап, транспорт, патувања ... 52

4.2.1.4 Култура, културни активности 56
4.2.1.5 Рекреација и спорт 70
4.2.1.6 Услуги за сместување и услуги на храна и пијалаци 73
4.2.1.7 Настани (саеми, конгреси, конференции и сл.) 75
4.2.2 Евидентна листа на туристичката побарувачка 75
4.2.2.1 Посетеност 76
4.2.2.2 Престој 76
4.2.2.3 Потрошувачка 77
4.2.2.4 Пазари 78
4.2.3 Евидентна листа на конкуренцијата 79
4.2.4 Евидентна листа на пазарните трендови 82
5. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ 84
5.1 Фактори 86
5.1.1 Туристичко-географска положба 86
5.1.2 Природни фактори 87
5.1.3 Културни фактори 94
5.1.4 Човечки фактори 104
5.1.5 Фактори на капиталот 105
5.2 Атрактори 106
5.2.1. Природни атрактори 107
5.2.2. Културни атрактори 108

5.2.3. Центри 110
5.3 Поддршка 112
5.3.1 Угостителство 113
5.3.2 Транспорт 114
5.3.3 Пратечки услуги 114
5.4 Посетеност 116
5.5 Потрошувачка 116
5.6 Оценка на пазарот 117
5.7 Оценка на конкурентноста 118
5.8 Оценка на пазарните трендови 118
6. ЗОНИРАЊЕ НА МОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВОЈ НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ ВО ВПР 119
7. МАПИРАЊЕ И ПРИОРИТИЗАЦИЈА 123
8. ЗАВРШНИ СОГЛЕДУВАЊА 128

АПСТРАКТ

Бројни средини кои поседуваат ресурски потенцијали можат да претставуваат значаен потенцијал за руралниот туризам, односно да се искористат нивните вредности во нови туристички содржини на туристичката понуда. Тие ресурси претставуваат дел на вкупниот квалитет на регионот. Поради тоа потребно е да се изврши нивна инвентаризација, односно евидентирање во даден Регистар за да може да се дефинираат насоките на влијание на креаторите на туристичките стратегии и планови. Со тоа ќе се поттикне и вкупниот социо-економски развој на регионот. Дефинираните потенцијали ќе им овозможат на одлучувачите да изнајдат најдобри решенија за одржлив развој во оваа смисла. Меѓутоа, не е доволно само евидентирањето на ресурсите кои се присутни во регионот, туку и истите треба да се диференцираат според нивната важност. За тоа да се изврши потребно е да се прибават квантитативни и квалитативни податоци. Овие податоци може да се прибават на различни методи и начини, користејќи канцелариско и теренско истражување. Новостекнатите знаења треба да се споредат со веќе донесените и имплементираните документи кои се однесуваат на одржливиот туристички развој, како и истите да се унапредат. Исто така, треба да се користат современи методи и техники на прибавување и обработка на податоци, како што претставува ФАС_методологијата на Светската туристичка организација. Определените податоци за квантитетот и квалитетот на ресурсите може потоа да се искористат за мапирање на постоечките потенцијали во регионот. Тоа овозможува давање на јасни насоки за делување преку акциони планови и стратегии за унапредување на факторите, атракторите и услугите на поддршка. Вардарскиот плански регион располага со бројни и значајни потенцијали (ресурси) за развивање на руралниот туризам. Вредностите на руралниот туризам може да се стават како комплементарни елементи во други видови на производи, односно видови туризам.

1. ВОВЕД

Со евидентирањето на туристичките вредности во структуриран Регистар ќе се прикажат карактеристиките на регионот во функција на туристичкиот развој, како и претставување на поединечните општински и вкупните регионални ресурси.

Регистрирањето на потенцијалите и развојот на руралниот туризам во регионот ќе поттикнат натамошни идни активности и преземања за користење на тие ресурси. Ова истражување се потпира на постулатите за одржлив развој што е во согласност со барањата на Светската туристичка организација. Тоа подразбира дека со динамиката која ја наметнува туризмот условува поттикнување на различни дејности во определена локална средина. Туризмот така добива улога на чинител на општествениот и економскиот развој, афирматор на вредностите на просторот, значаен фактор во заштитата и унапредувањето на животната средина и промотор на постоечките потенцијали. Овие активности се однесуваат на оспособување на локалните лидери и засегнати групи за идентификување, вреднување и креирање на политики кои ќе овозможат динамизирање на туристичките процеси во Вардарскиот плански регион.

Користената ФАС-методологија во рамките на истражувањето е нова и актуелна методологија која се користи во многу подрачја и земји во светот. Посебно поволно искуство има Република Србија каде веќе успешно се користи оваа методологија. ФАС-методологијата може да се прошири и надоградува во територијалните средини каде е користена, дури и кога се разгледуваат истите потенцијали. Исто така, поради специфичностите кои постојат во различните територијални целини, не може да се применува универзална верзија на овој методолошки пристап. Поради посебностите на Вардарскиот плански регион, како туристички регион, оваа методологија подлегна на неколку базични измени и прилагодувања.

Извршените кабинетски и теренски истражувања како почетна фаза на примената на оваа методологија се поврзуваат и надоградуваат помеѓу себе. Поточно, податоците прибрани од секундарни извори, се надоградуваат со ставовите и мислењата на експертите од оваа област, инволвираните страни и познаватели на прилики. Издржаноста на оваа методолошка рамка се состои во тоа што не беа земени предвид само експертски толкувања за квантитетот и квалитетот на потенцијалите за рурално-туристички развој, туку се извршија и примарни истражувања за добивање на релевантни податоци. Составен дел на ФАС-методологијата претставуваат факторите, атракторите и услугите на поддршката, што ги определи експертската група и познавателите на прилики. Всушност тоа претставува инструмент на аналитичко вкрстување со што најточно може да се евидентираат и регистрираат туристичките потенцијали за развој на руралниот туризам во Вардарскиот плански регион.

2. ЗА ПРОЕКТОТ

Проектот „***Иновативни решенија за подобар пристап до услуги на локално ниво***“ се имплементира од страна на УНДП во соработка со Министерството за локална самоуправа (МЛС). Главна цел на проектот е да му овозможи на МЛС, како координатор и надгледувач на прашањата поврзани со децентрализацијата и локалното владеење, да ги унапреди понатамошните напори во промовирање на локално владеење насочено кон граѓанинот, започнувајќи од мерење на задоволството на граѓаните до предлагање на конкретни мерки за подобро учество на локално ниво и подобар пристап до услуги.

Проектните интервенции директно ги поддржуваат сите 8 плански региони во Република Македонија во насока на остварување на поголемо ниво на инклузивност и компетитивност и се во согласност со напорите на Владата и Министерството за локална самоуправа да ги искористат потенцијалите на локалните и регионалните институции во остварување на осмислен и одржлив раст и развој на регионите во земјата.

Развивањето на Регистрите на потенцијали за рурален туризам се реализира во рамки на проектната компонента која се однесува на развојот и поддршката на руралниот туризам за заживување на економскиот развој и изнаоѓање на нови начини за развој на руралните општини, како и враќање на населението во селата. Оваа активност произлезе од потребата за дополнителна поддршка на дел од регионите, така што вакви регистри покрај за Вардарскиот плански регион се изготвија и за Полошкиот, Југозападниот и Североисточниот плански регион.

3. МЕТОДОЛОШКИ АЛАТКИ И ПРИСТАП

Методологијата на изработка на Регистарот подразбираше примена на современите знаења во областа на руралниот туризам во Светот и поедини држави како одржлива содржина. Во таа смисла посебно се значајни експертските мислења на ангажираните стручњаци од страна на УНДП. Нивната сугестија за примена на најрелевантните истражувачки пристапи овозможи не само да се прифатат, туку и да се прошират во насока на евидентирање на специфичностите што ги поседува планскиот регион.

Во реализацијата на истражувањето се креираше пристап кој овозможи истражувачите да предложат, а засегнатите страни самостојно да ги препознаат и искористат туристичките потенцијали во руралните средини. Со овој пристап се создадоа можности за вклучување на ресурсите во туристичката понуда и конкретните туристички производи. Придобивките се однесуваат не само во интензивирањето на развојот на планскиот регион туку и во неговата интерна и екстерна кооперативност и избалансиран социо-економски развој. Подготвеноста на лидерите и засегнатите страни да ги искористат вредностите ќе им овозможи успешен настап пред локалните, државните и меѓународните структури во искористување на

предвидените стратешки можности. Теренското истражување опфати пополнување на структуриран прашалник. Прашалникот се темели на ФАС методологијата која се применува од Светската Туристичка Организација на ОН (UNWTO) со цел да се направи проценка на туристичките вредности во определен простор. Оваа методологија овозможува проценка на туристичките содржини идентификувани како „Фактори", „Атрактори" и "Поддршка на услугите" (Factors, Attractors and Support Services - FAS) со што се објаснува дестинацијата како комплекс од интеракција на подсистеми во овие три области кои се меѓусебно поврзани.

Сите активности се реализирани во соработка со одговорните лица во Вардарскиот плански регион, координаторот на проектот, општинските структури и засегнатите страни. Врз основа на ваквата структурална издржаност можеше да се дојде до релевантност на компонентите кои се составен дел на Регистарот. Во реализацијата на ваквите истражувачки активности посебно е важно да се истакне дека се одржани официјални три консултативни состаноци и поединечни консултативни состаноци со релевантните чинители на општините на Вардарскиот плански регион. На консултативните состаноци учествуваа поголем број учесници кои дадоа свој придонес во изготвувањето на Регистарот.

За да можат да се прифатат стандардите кои се однесуваат на просторната евалуација на локалните средини и туристичките потенцијали овие резултати даваат насоки во функција на оптимално користење на просторот за рурално-туристички активности.

Предвидениот регистар се добива така што се применува методологија која опфаќа квантитативни и квалитативни аспекти. Размената на искуства и интерпретацијата на добиените резултати од истражувачкиот тим подлегнува на проверка преку организирање на работилници. Така се воспоставува релација помеѓу ставовите и мислењата на засегнатите страни, познаватели на прилики и истражувачкиот тим. Под познаватели на прилики подразбираме најинволвирани субјекти во областа на можностите за развој на туризмот. Учесниците беа од повеќе области: раководителот на Центарот за развој на Вардарскиот плански регион; лице именувано како координатор на проектот кое зад себе има активности сврзани со развојот на руралниот развој на ВПР; претставници на ЛЕР-овите во ВПР; претставници од Агенцијата за поддршка и промоција на туризмот во РМ; претставници од образовни организации од формален и неформален карактер;претставници од ЦЕНЕТ-Кавадарци; претставници од различни даватели на угостителски услуги; претставници на музеи; претставници на спортско-рекреативни друштва; алпинистички и спортски качувачи - Александар Кленов; здруженија на мали производители; претставници на здруженија на невладиниот сектор од областа на заштита на животната средина, правата на жените; Асоцијации и комори на сточарството, образованието, унапредувањето на земјоделието и друго. Ваквиот пристап придонесува да се структурира Регистар за потенцијали за рурален туризам во утврдените просторни целини.

4.РЕАЛИЗАЦИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето е во согласност со утврдената методологија која подразбира две издвоени активности кои меѓусебно се компатибилни и кои овозможуваат добивање на релевантни резултати. Тоа значи дека во оваа смисла ќе се реализираат истражувања во рамките на кабинетскиот пристап и истражувања кои ќе имаат теренски карактер. Кабинетските истражувања имаат пред се квантитативни, додека теренските истражувања се со квалитативни карактеристики.

4.1 Реализација на кабинетското истражување и добиени резултати

Во рамките на методолошкиот пристап се воспоставија насоки во горенаведената смисла. Во тој поглед истражувачкиот тим ги презеде следниве фази:

4.1.1 Анализа на релевантна литература и извори на податоци.

Анализата опфати проекти и стратешки документи во полза на проектот. Беа анализирани документи кои ја отсликуваат улогата и значењето на руралниот туризам во ВПР. Тие имаат различна природа, но во основа придонесуваат или пак имаат круцијална важност во утврдувањето на секоја зона или локалитет, како можност за развој на руралниот туризам. Овие документи се дадени во Анекс 1 на Регистарот.

4.1.2 Цели на кабинетското истражување

Целта на кабинетското истражување е да ги опфати карактеристиките на појавите и односите во функција на развој на руралниот туризам кои се публикувани и кои како такви претставуваат дел од систематизираните показатели во Регистарот. Во таа смисла потребно е да се опфатат следниве категории:

- општи карактеристики на регионот и општините кои се составен административен дел;
- подготовка на водич за дефинирање на основите на руралниот туризам;

- креирање на матрици на индикатори и информации.

4.1.2.1 Општи карактеристики на регионот и општините

Вардарскиот плански регион се простира во централниот дел на Република Македонија и го опфаќа средното сливно подрачје на реката Вардар, долните теченија на притоките Брегалница и Црна Река и крајниот западен дел од Овче Поле. Зафаќа површина од 4042 km или 16% од територијата на Република Македонија. Во овој регион влегуваат 9 општини во кои се лоцирани 215 населени места. Општините кои влегуваат во состав на регионот се: Свети Николе, Кавадарци, Велес, Градско, Неготино, Росоман, Чашка,Демир Капија и Лозово. Речиси половина (четири) од општините во регионот се рурални. Со развојот на целокупниот регион раководи Центарот за развој на Вардарскиот плански регион.

Општина Свети Николе се наоѓа во североисточниот дел на Република Македонија. Лежи во Овчеполската котлина и зафаќа површина од 480 km^2 и се вбројува меѓу најголемите општини во Република Македонија. Се граничи со општините Скопје, Велес, Штип, Пробиштип и Куманово. Во рамките на Општината се наоѓаат 34 населби но постојани се 32 заедно со централното место Свети Николе (раселени се стара и нова Мездра) а тоа се: Алакинце, Амзабегово, Арбасанци, Богословец, Буриловци, Горно Ѓуѓанце, Долно Ѓуѓанце, Горно Црнилиште, Горобинци, Долно Црнилиште, Ерџелија, Кадрифаково, Кнежје, Крушица, Макреш, Малино, Мечкуевци, Мустафино, Немањица, Орел, Павлешенци, Патетино, Пеширово, Преод, Ранченци, Сопот, Стануловци, Стањевци, Строиманци, Трстеник.

Територијата на Општина Кавадарци се простира на подрачјето на средно Повардарие и делот на Црноречиeто, зафаќа значителен дел од Тиквешката котлина. Зафаќа површина од 992,44 km^2 и спаѓа во редот на поголемите општини во државата. Во рамките на Општина Кавадарци постојат вкупно 40 населени места, градот Кавадарци и селата: Бегниште, Бојанчиште, Бохула, Брушани, Бунарче, Ваташа, Возарци, Галиште, Гарниково, Глишиќ, Горна Бошава, Грбовец, Дабниште, Добротино, Долна Бошава, Драгожел, Драдња, Дреново, Кесендре, Клиново, Конопиште, Кошани, Крњево, Куманичево, Мајден, Марена, Мрежичко, Праведник, Р’жаново, Радња, Раец, Ресава, Рожден, Сопот, Страгово, Фариш, Чемерско, Шешково и Шивец.

Општина Велес е лоцирана во централното подрачје на Република Македонија, зафаќа површина од 507 km^2. Таа претставува значаен сообраќаен јазол каде што се вкрстуваат најважните патни и железнички сообраќајни правци на меѓународниот сообраќаен коридор кој ја поврзува Европа со блискиот Исток и Северна Африка. Со постојната територијална поделба, Општина Велес опфаќа околу 30 населени места, меѓу кои: Башино село, Белештевица, Бузалково, Ветерско, Горно Караслари, Горно Оризари, Долно Караслари, Долно Оризари, Иванковци, Карабуниште, Крушје,

Кумарино, Лугунци, Мамутчево, Новачани, Ново село, Отовица, Ораовец, Раштани, Рлевци, Рудник, Сливник, С'лп, Сујаклари, Сопот, Црквино, Чолошево, Џидимирци.

Општина Градско е лоцирана во рамничарскиот дел на средиштето Македонија, наречено средно Повардарие.Територијата на Општина Градско зафаќа површина од 290 км^2 и според големината се вбројува во групата на средно големи општини. Општината опфаќа вкупно 16 населени места, од кои 10 се активни. Централно место и седиште на општината е населбата Градско со околу 3000 жители, а други постоечки населени места се: Виничани, Водоврати, Горно Чичево, Долно Чичево, Грнчиште, Кочилари, Ногаевци, Подлес и Уланци.

Општина Неготино е лоцирана во централниот дел од Република Македонија, во областа на средното Повардарие. Зафаќа површина од 414 км^2 ,се наоѓа на просечна надморска височина од 150 m. Го зафаќа источниот дел од Тиквешката котлина, на двете страни од реката Вардар, а на југоисток граничи со Општина Демир Капија, на север со Штип, на исток со Конче, на југ со Кавадарци, на запад со Росоман и на северозапад со Градско. Општина Неготино ја сочинуваат градот Неготино и селата: Брусник, Вешје, Војшанци, Горни Дисан, Долни Дисан, Дуброво, Јаношево, Калањево, Криволак, Курија, Липа, Пепелиште, Пештерница, Тимјаник, Тремник, Црвени Брегови, Џидимирци и Шеоба.

Општина Росоман се наоѓа во централниот дел на Република Македонија, во долниот тек на реката Црна. Нејзините соседни општини се општините Кавадарци, Неготино, Градско и Чашка. Општина Росоман спаѓа во групата на помали општини во Република Македонија, како според површината така и според бројот на населението кое живее на нејзината површина. Површината на Општина Росоман изнесува 134 km^2. Во Општина Росоман постојат 10 населени места: Паликура, Рибарци, Манастирец, Трстеник, Дебриште, Камен дол, Мрзен Ораовец, Сирково, Крушевица и како центар на општината Росоман.

Општина Чашка се наоѓа во централниот дел на Република Македонија. Зафаќа површина од 825 km^2, и се вбројува меѓу трите најголеми општини во Република Македонија. Соседни општини со кои се граничи се од исток Велес и Градско, од север со Зелениково и Студеничани, од запад со Македонски брод и Долнени и на јужниот дел со Прилеп и Кавадарци. Во рамките на Општина Чашка постојат 42 населени места, односно: населба Чашка, Војница, Раковец, Дреново, Отиштино, Бањица, Бусулци, Голозинци, Горно Врановци, Мелница, Лисиче, Ново село, Крива Круша, Крајници, Еловец, Витанци, Горно Јаболчиште, Долно Јаболчиште, Извор, Долно Врановци, Мартолци, Оморани, Владиловци, Крнино, Попадија, Поменово, Степанци, Смиловци, Стари град, Богомила, теово, Согле, Ореше, Нежилово, Папрадиште, Црешнево, Ораов дол, Габровник, Мокрени, Капиново, Плевење, Бистрица.

Општина Демир Капија е сместена во живописната Демиркаписка клисура на крајниот југ на Република Македонија во тиквешката област. Општината зафаќа површина од 311,06 km^2. Се граничи со следните населени места: Неготино, Кавадарци, Гевгелија, Валандово и Конче. Во склоп

на Општината влегуваат следните населени места: градот Демир Капија и селата Барово, Басвица, Бистренци, Драчевица, Дрен, Иберли, Клисура, Кошарка, Копришница, Корешница, Прждево, Стрмашево, Челевац и Чифлик.

Општина Лозово се наоѓа во североисточниот дел на Република Македонија, во подножјето на овчеполската котлина. Општината Лозово спаѓа во групата на помали општини во РМ. Имено, површината на Општина Лозово изнесува 165 км^2. Соседни општини се општините Штип, Велес, Свети Николе и Градско. Населени места во Општина Лозово се: Лозово, Сарамзалино, Дорфулија, Каратманово, Ќоселери, Милино, Беќирлија, Кишино, Аџиматово, Ѓузумелци и Аџибеково.

4.1.2.2 Водич за дефинирање на основите на руралниот туризам

Водичот претставува задача во истражувачкиот процес и отсликува како да се димензионира активноста во добивањето на Регистарот. Тој всушност претставува составен дел на процесните активности во добивањето на Регистарот.

Врз основа на истражувачките активности се дојде до креирање на Водич за дефинирање на основите на руралниот туризам во ВПР. Водичот ги опфаќа следниве компоненти:

- систематизирање на елементи на понудата која ја опфаќа инвентаризацијата и валоризацијата во функција на развој на руралниот туризам,
- спроведување на евалуација на туристичките потенцијали од страна на Центарот за развој на ВПР,
- за да може успешно да се согледа руралниот туризам како пазарна категорија треба да се согледаат комопнентите на побарувачката, конкурентноста и пазарните трендови - дефинирање на основите на руралниот туризам во определен просторна целина врз основа на добиените параметри и вредностите кои ги поседува регионот

Водичот опфаќа модели на истражување кои се креирани во функција на собирање на сите релевантни информации во врска со туристичките потенцијали на руралните средини во планскиот региони. Тоа вклучува:

- прибирање податоци од постојната статистика поврзана со туризмот во руралните општини и руралните средини на урбани општини;
- информации во врска со туристичките потенцијали на руралните области од релевантни емпириски истражувања, студии за валоризација на културното и природното богатство, национални и локални стратегии, планови и програми кои се однесуваат на општите и посебните развојни карактеристики на туризмот, како и управување со заштитените подрачја и
- туристички водичи, промотивни брошури и различни мапи.

4.1.2.3 Креирање на матрици на индикатори и информации

Во насока на добивање на релевантни индикатори и информации и нивна туристичка валоризација во функција на развој на руралниот туризам креиравме матрици. Матриците се однесуваат на вредности кои се добиваат преку истражувачки активности во кабинетскиот и теренскиот дел. Секоја поединечна матрица овозможува вкрстување на вредностите на индикаторите. Добиените податоци овозможија да се креира база на информации и индикатори кои ќе послужат во оформување на Регистарот на потенцијали за рурален туризам во руралните општини и руралните области на урбаните општини. При тоа во креирање на моделите на истражување применети се и искуствата и упатствата од Leader II Водичот за проценка на туристичките потенцијали – Врски меѓу активности за развој на рурални економии (Evaluating a territory’s touristic potentials: Links between actions for the development of rural economy Leader European Observatory) и Европскиот прирачник за туристички индикатори за одржливи дестинации (European Tourism Indicator System Toolkit for Sustainable Destinations).

Квантитативното истражување се заснова на креирани матрици за оценување на туристичките потенцијали врз основа на анализа на :

- туристичката понуда;
- туристичката побарувачка;
- конкурентноста и
- пазарните трендови

- Туристичката понуда ги опфаќа туристичките потенцијали во определена рурална средина која подразбира анализа на постојната туристичка состојба и дијагноза која преку споредување на резултатите од тековната ситуација ќе овозможи идентификување на просторните карактеристики во позитивна и негативна смисла.
- Анализата на бројот на посетители, искористеност на поедини видови сместувачки капацитети, реализираните ноќевања, регионална дистрибуција на побарувачката и структурата на странски посетители според земја на припадност претставува основа за идентификување на туристичката побарувачка во регионите што се истражуваат.
- Сознанијата што ќе се добијат преку истражување на конкуренцијата на регионите и општините ќе придонесат да се осознаат можностите за искористување на конкурентските предности на регионите што се истражуваат, но и да се искористат постојните на конкурентните региони со што се отвораат можности за креирање на заеднички туристички производи.
- Пазарните трендови како дел од матрицата овозможуваат чинителите на развојните политики да ги имаат во предвид при креирањето на конкретни туристички производи.

4.2 Приказ на вредностите на матрицата од кабинетското истражување

Кабинетското истражување овозможи да се добијат резултати кои се однесуваат на карактеристиките на туристичката понуда, туристичката побарувачка, конкурентноста и пазарните трендови во ВПР. Со анализата на резултатите се дојде до формирање на евидентна листа на вредности кои овозможуваат согледување на можностите за развој на рурален туризам во ВПР.

4.2.1 Евидентната листа на туристичката понуда ги опфаќа следниве компоненти:

- животната средина,
- населението, економската активност, производството и услугите;
- пристапот, транспортот и патувањата;
- културата и културните активности;
- рекреацијата и спортот;
- сместување, ресторани и
  настани(односно саеми, конгреси и конференции)

Тие се дадени низ табеларни прикази во кои се опфатени областите на истражување, индикаторите, параметрите и информациите, описот и можностите за користење во развојот на руралниот туризам и изворот на податоци.

4.2.1.1 Животна средина

Животната средина е регистрирана низ призма на определување на индикаторите и параметрите кои опфаќаат територијалност и лоцираност вредностите на туристичко-географската положба, релјефните, хидрографските и биогеографските карактеристики, начин на користење на земјиштето, заштитени зони како туристичка вредност и растителниот и животинскиот свет. Овие вредности се дадени преку можностите за користење во руралниот туризам, и поттикнување на вкупниот развој. Приказот е даден табеларно

Табела 1: Регистар на компонентите на животната средина во ВПР

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите	ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ	Извор на податоци
Површина на територијата (ха)	Вкупна површина на регионот: 4042 $km^{2.}$ Општини кои припаѓаат на регионот: - Велес – 507 $км^2$ - Неготино – 414 $км^2$ - Кавадарци – 992,44 $км^2$ - Свети Николе – 480 $км^2$ - Демир Капија – 311,06 $км^2$ - Чашка - 825 $км^2$ - Градско – 290 $км^2$ - Росоман – 134 $км^2$ - Лозово – 165 $км^2$	- Територија на планскиот регион изнесува 16% од територијата на РМ - Регионот има вкупно 215 населени места, од нив 5 се урбани (Велес, Неготино, Демир Капија, Св. Николе и Кавадарци) и 210 рурални населби - Во рамките на овој регион општините Чашка, Градско, Росоман и Лозово се сметаат за рурални општини чија вкупна површина изнесува 1414 $км^2$ или 34,98% од вкупната територија на регионот. Соодносот помеѓу рурални и урбани средини е поволен за нивно вклучување во развој на рурален туризам.	Центар за развој на Вардарскиот плански регион Водич низ регионите во Република Македонија
ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА	Помеѓу и $41^0 10'$ и $42^0 00'$ СГШ Помеѓу $21^0 37'$ и $22^0 35'$ ИГД	- Регионот се наоѓа во централниот дел на РМ, а од јужната страна се граничи со Грција преку општината Кавадарци. - Гранична поврзаност со Скопскиот, Југозападниот, Источниот, Пелагонискиот, Североисточниот и Југоисточниот плански регион.	Географска карта

Контактност	Меѓународна - Грција	Во Грција контактибилен простор претставува регионалната единица Пела во провинцијата Централна Македонија со општината Меглен (Алмопиа) кој се граничи со општината Кавадарци на Вардарскиот плански регион во Република Македонија. Поволна интра и интер регионална контактност на регионот за домашен и меѓународен туризам.	Центар за развој на Вардарскиот плански регион, Географска карта
Гранични премини	Се граничи со Република Грција, но нема граничен премин	Отворањето на граничен премин би овозможил поголема флуктуација на туристичка клиентела.	Географска карта на РМ
Туристички вредности на планските региони со кои се граничи (заеднички вредности)	- Источен Регион - Скопски Регион - Југозападен Регион - Пелагониски Регион - Југоисточен Регион	Река Пчиња Комплекс Пониква Река Брегалница Градишка Планина Планински масив Јакупица Река Вардар Таорска Клисура Голешница Планина Даутица Црна Река Кожуф Вардар	Географска карта на РМ

Транзитност	Вардарскиот регион се наоѓа на главната сообраќајна артерија на РМ Е-75, коридор 10, меѓународна железничка линија Скопје-Велес-Гевгелија-граница со Грција на коридорот со должина од 106,6 км - Во овој регион се лоцирани три леталишта за стопанска авијација (Пешиново - Св. Николе; Црвени брегови - Неготино и Росоман - Кавадарци)	Ова е главна патна артерија која овозможува пристапност до руралните средини Леталиштата овозможуваат користење во агро-цели и воздушно набљудување на руралните средини	Географска карта на РМ
Локалитети за транзитно-туристички активности	**Магистрала Е-75** - Манастир св. Богородица – паркинг, простор за возила, - наплатна станица Сопот – општина Велес - Езеро „Младост“ – општина Велес - Хотел „Романтик“ – општина Велес - Хотел Брод „Панини“- општина Велес - Мотел на Велешко Езеро-општина Велес - С. Отовица – општина Велес - С. Башино Село – црква св. Никола – општина Велес - С. Чалошево – општина Велес - БС Лукоил – општина Велес - БС Макпетрол - општина Велес - Царински терминал – мотел Македонија – општина Велес	Тоа е простор за сигнализација, визуелизација и дистрибуција на промотивен материјал на руралните средини и комплементарни туристички производи. Винариите се доминантна рурално-туристичка понуда во регионот.	Географска карта на РМ

	- С. Долно Караслари – општина Велес - С. Згрополци, с. Виничани, С.Уланци – општина Градско - Населба Градско (винарија Стоби) – општина Градско - Арх.локалитет Стоби – општина Росоман - БС Макпетрол – општина Неготино - С.Тремник – општина Неготионо - С. Бистренци – општина Демир Капија - С. Корешница – општина Демир Капија **Р-106 локален пат** - Винарија Еленов (општина Демир Капија) - Винарија Попова Кула – (општина Демир Капија)		
Поливалентност	- Грција, постоење на селски туризам во Мегленско, водопади во општина Воден	Користење на искуства од формирање на различни видови туристички производи Отсуство на директна комуникативност	- Географска карта на Р Македонија, издавач: Просветно дело Скопје, Република Македонија, размер 1:280000, печатена ЕООД Картографија, Софија, Р Бугарија
РЕЛЈЕФ (ГЕОМОРФОЛОШКИ ВРЕДНОСТИ)	Сложена релјефна конфигурација	Релјефните форми кои можат да се вклучат во креирање на туристичка понуда се нагласени во ВПР.	Географска Карта, Географски библиографски изданија Министерство за животна средина и просторно планирање

Главни планини	- Јакупица (Предложена за Национален Парк (28000 ха)) Кожуф (површина од 893 км2)- -Бабуна - Голешница, Даутица, Клепа, Кучукол, Градиштанска Планина, Манговица, Конечка Планина	Подрачјето на Јакупица е богато со многу природни ресурси кои што можат да се искористат за рекреативна, научно-истражувачка, студиско-воспитна, еколошка и други намени. Овие вредности нудат можност за едукативни и рекреативни активности кои се во тесна врска со руралната туристичка понуда Постои ски-центар кој располага со одлични услови за скијање, два ски-лифта со капацитет на носење по 3.000 скијачи за еден час до врвот на жичарницата, еден шестосед кој е единствен од таков тип на Балканот, ресторан, бачило, 16 апартмани и 16 км скијачки патеки. Поволен простор за нудење на конкретни рурално-туристички производи со рекреативни, спортски и едукативни содржини. Планината Бабуна е карактеристична по присуство на раритетни пештери. Присуство на планински села и можност за рекреативни содржини	Стратегијата за промоција и маркетинг на Вардарскиот плански Регион

највисок врв	- Солунска глава 2538м (Јакупица) - Зелен Брег 2166м (Кожуф) - Св. Јовански Рид 755м (Богословец) - Бел Камен (Даутица) - 2074м - Лисец (Голешница) - 1938 - Градиште (Градиштанска Планина) - 861 - Асаница (Манговица) - 874м - Волчјак (Конечка) - 1159м - Градишки Врв (Градишка) - 1002м	Можности за лоцирање на видиковци и алпинизам	Географска карта на РМ
просечна надморска височина	- 1347м (Јакупица) - 1203 м (Кожуф)	Можности за локации за пикници и разгледување	Географска карта на РМ
денивелација (разлика помеѓу највисоката точка и најниската точка на скијачките патеки)	- 1100 м. (Кожуф)	Искористена денивелацијата и трасирани скијачки патеки	Географска карта на РМ
Котлини Површина и надморска висина	Овче Поле - 285 мнв - 480 км^2 површина Тиквешка котлина - 200 мнв - 604 км^2 Велешка котлина - 225 мнв - 6 км^2 Котлина Раец (Тројачка Котлина) -502мнв -50 км^2	Котлините се погодни за земјоделски активности и основа за развој на рурален туризам. Преовладува културата винова лоза која е основа на винскиот туризам.	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СТРАТЕШКИ ЛОКАЦИИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ИНФОРМАТИВНИ ПУНКТОВИ ДОЛЖ КОРИДОРОТ 10 И МАГИСТРАЛНИОТ ПРАВЕЦ М-5 ВО ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН Географска карта на РМ

Клисури и кањони	- Пешти површина од 727 ха, долга околу 500 м, има 24 видови на пештери - Клисура на реката Тополка - Клисура на реката Црна се наоѓа меѓу р. Блашница и свиокот на Црна Река - Дреночка клисура Клисурата се наоѓа на реката Раец со површина од 0.26 ха - Демиркаписка клисура Долга е 19 км (31,5 км вкупна должина) со површина од 200 ха. Страните на некои места во	- позната по некои ретки видови птици, предложена за строг природен резерват. Погодно излетиште за туристи од областа на руралниот туризам - сув и карпест терен, висока инсолација, живеалиште на повеќе значајни животински видови, некои ретки видови птици. Предложен за научно-истражувачки природен резерват. Погодна за разгледување и едукативни активности. - клисурата е научно-истражувачки објект со флористичко и ботаничко значење, предложен за заштита во категоријата научно истражувачки природен резерват. - заштитен споменик на природата со научно-истражувачки ботанички објект-рефугиум. Има едукативно и научно значење -еден од најбогатите орнитолошки резервати во Европа по застапеноста на ретки грабливи птици, постојат	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СТРАТЕШКИ ЛОКАЦИИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ИНФОРМАТИВНИ ПУНКТОВИ ДОЛЖ КОРИДОРОТ 10 И МАГИСТРАЛНИОТ ПРАВЕЦ М-5 ВО ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН

	клисурата се високи и до 900 м, а на Карадак и Трнка Рид и до 1000 метри. Има вкупно 9 пештери. - Таорска клисура, Велешка клисура, Присад	површински и подземни карстни облици. Погодна за набљудување птици, искачување на карпи и адреналински спортови. - Нивното значење е куриозитетно и комуникативно.	
Пештери	- Пештера Макаровец Се наоѓа во с. Мамутчево, Општина Велес, во епигенетската клисура на десната долинска страна на реката Бабуна. Изградена е од сплет на повеќе канали чија вкупна должина изнесува 310 м. - Пештера Понор (на висина од 138 м, изградена е пештера што се спушта кон дното на клисурата Пешти). - Пештера Четири Врати Пештерата се наоѓа во клисурата Пешти, Велешко. Составена е од шест отвори. На крајниот дел таа завршува во една галерија долга 16 м., широка 12 м. и со височина на таванот од околу 30 м. - Пештера Бела Вода Се наоѓа во Демиркаписката клисура, од десната страна на	Сиромашна е со пештерски украси. Во неа се наоѓа пештерско езеро. Богата е со фосилна пештерска фауна. Погодна е за спелеолошки туризам Во јужниот дел на галеријата има отвор за другиот страничен канал кој е исполнет со пештерски накит. Погодна е за спелеолошки туризам Пештерата е изградена од некогашниот водотек на реката Бабуна, така што овозможува комбинација на спелеолошки и речни активности, излети и прошетки - Таа е најголема од досега истражените пештери во Македонија. На крајот од	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СТРАТЕШКИ ЛОКАЦИИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ИНФОРМАТИВНИ ПУНКТОВИ ДОЛЖ КОРИДОРОТ 10 И МАГИСТРАЛНИОТ ПРАВЕЦ М-5 ВО ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН ЛЕР-Општина Чашка

	реката Вардар. Вкупната должина на пештерата е 955 м. Се состои од два канала: горен (233 м) и долен (722 м). - Пештера Горен Змејовец Оваа пештера се наоѓа под врвот Краставец во Демиркаписката клисура на н.в. од 630 метри. Се состои од еден канал долг 24 м., пештерска сала со широчина од 55.14м и од еден внатрешен канал со должина од 26 м. - Арамиска Пештера Се наоѓа од левата долинска страна на реката Каменица, десна притока на Црна, во близината на Кавадарци. Нејзината вкупна должина е 251 м. -Пештера Дамјаница Се наоѓа во општина Чашка, во близина на село Богомила, во изворишниот дел на реката Бабуна под отсекот на Нежиловите Карпи на н.в. од 1580 метри. Главниот канал на пештерата, долг 88 м. е изграден по должината на една дијаклаза.	долниот канал има подземно езеро. Истражувана е и постојната пештерска фауна. Погодна за спелеолошки активности. - Има спелеолошко значење. Предложена е за заштита во категоријата споменици на природата. -Во пештерата се наоѓа пештерско езеро (12 м2). Длабоко е 5 м. Во пештерата има украси (саливи, сталктити и сталагмити). Постои можност за уредување и презентирање пред туристичката публика. - Пештерата завршува во една долгнавеста галерија која е исполнета со сталактити и сталагмити и други украси, така што поседува естетски својства и е погодна за уредување во функција на посетеност. .	

	-Галишка пештера Оваа пештера се наоѓа во близина на Кавадарци и е долга 180 м. -Пештера Црквиче Се наоѓа во близина на Кавадарци и е со должина од 86м. - Пештера Извор на р. Бабуна Пештера со должина од 159 м. Претставува водокатализатор на реката Бабуна. Водите потекнуваат од Беговскиот Поток кој понира во јужниот дел на Бегово Поле. Маркова Пештера (Општина Чашка).	- Има специфични спелеолошки украси-лепези. Предложена е за заштита како споменик на природата со спелеолошко значење. - Ова е пештера со пештерна црква. Предложена е за заштита како споменик на природата со културно-историско значење. - Значајна е за проучување на карстната хидрологија. Се наоѓа во Општина Чашка, во близина на Богомила и предложена е за заштита како споменик на природата . - Пештерата својата атрактивност ја здобила поради остатоците од црква која ги има во својата внатрешност. Од малата црква која некогаш се наоѓала овде, зачувани се делови од капелата и олтарот. Фреските кои постојат на овие делови се создадени во 15 или 16 век	
Палеонтолошки форми	- Караслари Овој палеонтолошки локалитет се наоѓа околу 3 км југоисточно од Велес во близина на истоименото село. Фосилното наоѓалиште е откриено во 1973 година при изградбата на	- По богатството на пронајдените фосилни цицачи (коњи, газели, жирафи, свињи, кучиња и др.), овој локалитет се вбројува во едно од најпознатите наоѓалишта кои досега се откриени во светот. Поволно за	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	автопатот Велес - Гевгелија. - Превалец (површина од околу 50 ха) се наоѓа на оддалеченост од 4 км југозападно од Велес. - Калница (општина Кавадарци), површина од околу 0.67 ха. - Змијарник Локалитетот се наоѓа североисточно од селото Ќоселери, на потегот Велес-Штип во општината Лозово	едукативни посети. -Значењето на објектот е во тоа што претставува прво откриено наоѓалиште со фосилни коски од цицачи - "пикермиска фауна" во Македонија. Објектот е заштитен споменик на природата, како научно-истражувачки објект со посебно палеонтолошко значење, и погодно за културно-едукативни посети. - Палеонтолошки локалитет со богатство на фосилни коски од рбетници главно од пикермиска фауна. Заштитен е согласно Законот, во категорија споменици на природата, погодна за едукативни посети. - Ова е научно-истражувачки објект со особено палеонтолошко значење и едукативна намена. Предложен е за заштита како споменик на природата	

ХИДРОГРАФИЈА			
Извори	Во сливот на Средното Повардарие регистрирани се вкупно 288 извори со вкупна издашност од 0,63 м^3/сек, или 20 мил. м3 вода годишно. - Изворот на Белешница, Оча, Салакова Река, врелото на река Бабуна, изворишните челенки на Патишка Река, Маркова, Кадина Река, Бабуна, Тополка, Пепелник и Белешница, Лукар 1 и 2, извор Косматец, извор на Бистричка река и извориште на река Дошница	Од големите извори со издашност над 100 лит/сек регистрирани се три извори од кои два се каптирани за водоснадбување на Кавадарци, Неготино и 13 селски населби Погодни се за излетишта, пиење на чиста изворска вода и едукативни активности (школо во природа, екскурзии).	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Реки	- Вардар - Отовица - Тополка - Бабуна - Брегалница - Црна река - Луда Мара - Бошава - Светиниколска река - Река Мавровица - Река Оча - Беличка река - Река Пештери - Клисурска река - Дренска река - Кавадаречка река - Стара река - Иберлиска река	Водостоите за време на летниот период се екстремно ниски. Не предизвикуваат поплави ниту загрозување на патната инфраструктура. Можности за изградба на брани, рибници, развој на спортски риболов,спортови на вода и изградба на мини-хидроцентрали.	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	- Бистричка река - Река Раец - Река Мала Јаворица - Каменица - Водовратска река - Река Дошница - Виничанска река - Страгарница - Вешка река - Копришница - Моминска река		
Водопади	- Копришнички водопади (Демир Капија) на реката Копришница и Моминска река висина од 10 до 35 м. Десет водопади кои се наоѓаат кај селото Копришница. На Моминска река најпознат е Момински водопад. - Водопад на р.Бабуна (Чашка) Се наоѓа во изворишниот дел на реката Бабуна. Висок е околу 15 м.	- излети во природа во егзотични услови, едукативни активности - На дното има џиновски лонец. Предложен е за заштита како споменик на природата со геоморфолошка намена	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Езера - вештачки	- Тиквешко Езеро Зафаќа површина од 14 км² и должина од 29 км.	- Тиквешкото езеро е најголемо вештачко езеро по површина, длабочина и по должина во нашата земја, а второ по вкупното количество вода во него. Погодно за рибарење и кајакарење. Постојат услови за промовирање на спортскиот и професионалниот риболов и спортови на вода.	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	- Подлешко Езеро	- Погодно за рибарење и кајакарење. Постојат услови за промовирање на спортскиот и професионалниот риболов.	
	- Моклишко Езеро на река Луда Мара	- Езерото е последица на природна катастрофа со уривање на рид кој креирал брана. Тоа е урвинско езеро погодно за едукативни активности.	
	-Езеро Младост на реката Отовица	-Основната намена е наводнување на обработливи површини и рекреација што е во врска со развојот на руралниот туризам. Погодно за рибарење и кајакарење. Постојат услови за промовирање на спортскиот и професионалниот риболов и спортови на вода.	
	- Езеро Паљурци на реката Луда Мара. Тоа е подигнато со брана висока 21,1 м и запремнина од 2,8 милиони $м^3$ вода.	- Ова езеро е наменето за наводнување на обработливи површини	
	- Лисиче на реката Тополка Зафаќа запремнина од 24 милиони $м^3$ вода	- служи за наводнување и водоснабдување на населението и домаќинствата од Велес и соседните села што има влијание врз вкупниот рурален развој	https://www.google.com/maps/place/%D0%9

	- Акумулација Мавровица Се наоѓа јужно од с.Орел на река Киселица (Орелска Река) истата има капацитет од 275 мил.м^3 вода	- служи за наводнување на земјоделските површини и може да се користи за рекреација и развој на руралниот простор	5%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BE+%D0%9E%D1%80%D0%B5%D0%BB/@41.9281916,21.9731067,12z/data=!4m5!3m4!1s0x1355c9bb929e2571:0xcc9ebd16bc67733b!8m2!3d41.9119684!4d21.9835486
НАЧИН НА КОРИСТЕЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕ	Хетерогена структура на земјиштето	Искористеност на земјиштето за различни стопански и нестопански активности во функција на рурален туризам во регионот.	Стратегии и студии
Шуми %	- 15 % покриена под шуми од вкупната површина на регионот - 14,49 % од вкупната шумска површина на РМ, што изнесува околу 150.009 ha	Богатството со шуми може да се искористи за развој на дрвната индустрија и за развој на планинскиот и руралниот туризам	СТРАТЕГИЈА ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2009-2019
Заштитени зони и природни локалитети со посебна важност (во % од вкупната површина)	- Тиквеш (строго заштитен природен резерват со површина од 10.650 ха, 2,63%) Се наоѓа во јужниот дел на Тиквешкото Езеро и околината. Резерватот вкупно зафаќа 9.700 хектари водена површина и 950 хектари копно, на кои живеат 39 грабливи птици -Таорска Клисура, научно-истражувачки природен резерват, предлог за заштита Клисурата се протега помеѓу селата Таор, Скопско и Башино Село, Велешко во должина од 31 км, во долината на реката Вардар.	- Има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување. - Има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување.	СТРАТЕГИЈА ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2009-2019 СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011 ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН

	-Корица, споменик на природата, предлог за заштита. Локалитетот се наоѓа на истоименото брдо, околу 1 км свероисточно од напуштеното село Д. Оризари -Караслари, заштитен споменик на природата – 148 ха, 0,04% Палеонтолошки локалитет кој се наоѓа околу 3 км југоисточно од Велес во близина на истоименото село. - Слив на р. Тополка, научно-истражувачки природен резерват (се влива во Вардар блиску до Велес). -Превалец, заштитен споменик на природата – 50 ха, 0,01% Палеонтолошки локалитет кој се наоѓа на оддалеченост од 4 км	- Според вредноста на фосилните остатоци има научно-истражувачко и едукативно значење. Предложен е за заштита како споменик на природата. - По богатството на пронајдените фосилни цицачи (коњи, газели, жирафи, свињи, кучиња и др.), овој локалитет се вбројува во едно од најпознатите наоѓалишта кои досега се откриени во светот.. Има научно и едукативно значење и можност за комбинирани туристички активности со руралниот туризам - Ова е значаен објект поради присуството на некои ретки видови и медитерански елементи. Предложен е за научно истражувачки природен резерват. Има еколошко значење, можност за посета од страна на туристите вклучени во руралниот сектор. -Значењето на објектот е во тоа што претставува прво откриено наоѓалиште со фосилни коски од цицачи - "пикермиска фауна" во	

	југозападно од Велес.	Македонија. Објектот е заштитен споменик на природата, како научно-истражувачки објект со посебно палеонтолошко значење	
	- Пештера Макаровец, споменик на природата, предлог за заштита. Изградена е од сплет на повеќе канали чија вкупна должина изнесува 310 м.	- Сиромашна е со пештерски украси. Во неа се наоѓа пештерско езеро. Богата е со фосилна пештерска фауна. Значајна е за карстната хидрологија и за палеонтологијата. Предложена е за заштита како споменик на природата	
	- Пештера Четири Врати, споменик на природата, предлог за заштита Пештерата се наоѓа во клисурата Пешти. Составена е од шест отвори. На крајниот дел завршува во една галерија долга 16 м., широка 12 м. и со височина на таванот од околу 30 м. Изградена е од некогашниот водотек на реката Бабуна.	- Предложена е за заштита како споменик на природата со геоморфолошко значење	
	- Пашин Мост, споменик на природата, предлог за заштита – 50 ха, 0,01% Се наоѓа на левата долинска страна на Река Тополка, над истоимениот мост.	-Претставува низа на наборни форми со метарско-декаметриски димензии (синклинали, антиклинали) кои се извонредно импресивни. Локалитетот е погоден за нагледно-едукативна намена од	

	Овој податок е земен од Студијата за идентификација - информативни пунктови во ВПР -Уланци, споменик на природата, предлог за заштита Локалитетот се наоѓа на југоисточнта страна од возвишението Рид на левиот брег на реката Вардар од спротивната страна на Градско - Енешево, посебен природен резерват, предлог за заштита – 1,5 ха, 0,0004% Локалитетот се наоѓа на просторот Солен Дол - село Енешево (Јаношево) на површина од 1,5 ха. -Љубаш, научно-истражувачки природен резерват, предлог за	доменот на структурната геологија и како атрактивна пејзажна компонента. Предложен е за заштита како споменик на природата. - Претставува карактеристична појава на песочни форми во облик на топки, јајца или печурки, настанати со лачење на палеогено-флишни седименти составени од песочници и лапорци. Поволно за посета за рекреативни и едукативни содржини - Теренот кај Енешево се одликува со зарамнети површини и суводолици, на кои оваа зимзелена полугрмушка едвај достигнува еден метар височина и учествува во составот на пустинско-степските заедници. Наоѓалиштата помеѓу Демир Капија и Овче Поле се единствените на Балканскиот Полуостров. Тука е застапена асоцијацијата Eurotietum ceratoides. Предложен е како посебен природен резерват со научно истражувачка и ботаничка намена -Предложен е за научно истражувачки природен	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СТРАТЕШКИ ЛОКАЦИИЗАОРГАНИЗИРАЊЕ НАИНФОРМАТИВНИ ПУНКТОВИДОЛЖ КОРИДОРОТ 10 ИМАГИСТРАЛНИОТ ПРАВЕЦ М-5ВОВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН

	заштита претставува рид кој се наоѓа помеѓу р. Црна и Кавадаречка Река (150-500 мнв), со површина од 0,25 ха. - Црни Ореви, заштитен споменик на природата (Демир Капија) Стеблата се високи околу 20 м, со обем на стеблото од 3,60 до 5,80 м. - Клисура Демир Капија, заштитен споменик на природата – 200 ха, 0,05% Најдолга клисура на реката Вардар (19 км), со површина од 200 ха.	резерват и има ботаничка и научно-истражувачка намена - Групата на 4 стебла црни ореви (Juglans nigra) претставуваат ретки примероци од овој вид со така огромни димензии и старост, кои се одржале во потполно урбана средина. Предложен е за заштита како споменик на природата со дендролошка намена - Клисурата претставува еден од најбогатите орнитолошки резервати во Европа по застапеноста на ретки грабливи птици, значајни видови цицачи, влечуги и инсекти како и ретки и ендемични растенија Ова е заштитен споменик на културата со научно истражувачко ботаничко, зоолошко и геоморфолошко значење. Потенцијал за организирање рекреативни, спортски и едукативни содржини во функција на рурален туристички развој. Погодна за набљудување птици, алпинизам, рекреативни активности.	

	- Пештера Горен Змејовец, споменик на природата,предлог за заштита Се состои од еден канал долг 24 м., пештерска сала со широчина од 55 м и од еден внатрешен канал со должина од 26 м. - Пештера Бела Вода, споменик на природата, предлог за заштита, Се наоѓа во Демиркаписката клисура, од десната страна на реката Вардар. Вкупната должина на пештерата е 955 м. со што тоа е најголема од досега истражените во Македонија. Се состои од два канала: горен (233 м)и долен (722 м). На крајот од долниот канал има подземно езеро - Студена Глава Рид-Трник, научно-истражувачки природен резерват, предлог за заштита – 20 ха, 0,005% -Крастовец, споменик на природата, предлог за заштита Локалитетот под шумска вегетација "Крастовец" се наоѓа	- Оваа пештера се наоѓа под врвот Краставец во Демиркаписката клисура на н.в. од 630 метри. Има спелеолошко значење. Предложена е за заштита во категоријата споменици на природата. -Пештерата има значење за проучување на карстната хидрологија и на подземната фауна. Се наоѓа во зачувана состојба и е предложена за заштита како споменик на природата. - Составот на флората е необичен, бидејќи се јавуваат и степски елементи, особено во состоините со црн бор. Предложен е како научно истражувачки природен резерват и има ботаничка намена -Се карактеризира со мноштво на растителни видови кои тука го достигнуваат својот северен ареал. Има ботаничка намена и	

	под самиот врв Крастовец во месноста Клисура - Штудер, споменик на природата, предлог за заштита - Река Јаворица, споменик на природата, предлог за заштита, - Клисурска река (притока од десната страна на Вардар), предлог за заштита – 100 ха, 0,02% - Иберлиска река, одделни растителни (30 ха)	предложен е за заштита како споменик на природата. - Тука посебно внимание заслужува дивата фоја, која се наоѓа во многу добра состојба. Предложен е за заштита како споменик на природата со ботаничка и едукативна намена - Се наоѓа во сливното подрачје на реката Мала Јаворица. Застапени се бројни видови под шумска вегетација. Ова е научно-истражувачки објект со вегетациско значење и можности за рекреативни содржини. - Се среќаваат различни растителни заедници. Најзначајните појави се наоѓаат непосредно крај реката и на брдото Крастовец. Овој простор е предложен како научно истражувачки природен резерват и има научна и воспитно-образовна намена. - Овој резерват претставува чист насад од платанова шума од автохтоно потекло и е добро зачувана. Резерватот е заштитен согласно Законот за природа и има дендролошко значење	

	- Пашин Мост, споменик на природата, (50 ха) Се наоѓа на левата долинска страна на Река Тополка, над истоимениот мост	- Локалитетот е погоден за нагледно-едукативна намена од доменот на структурната геологија и како атрактивна пејзажна компонента. Предложен е за заштита како споменик на природата	
	- Дреночка Клисура, заштитен споменик на природата(0,26 ха).	- Оваа реликтна заедница се наоѓа во клисурата на реката Раец-Дреначка Клисура, на патниот правец Скопје-Прилеп Постојат повеќе значајни видови флора и фауна. Претставува заштитен споменик на природата со научно-истражувачки ботанички објект-рефугиум	
	- Тиквешко Езеро, заштитен строг природен резерват (1400 ха). Има должина од 29 км.	- Тиквешкото езеро е најголемо вештачко езеро по површина, длабочина и по должина во нашата земја, а второ по вкупното количество вода во него. Изградена е хидроелектрана „Тиквеш“. Погодно за рибарење и кајакарење. Постојат услови за промовирање на спортскиот и професионалниот риболов, кои треба само да се искористат.	

	-Саланџак (посебен природен резерват, предлог за заштита) - Пешти (строг природен резерват, предлог за заштита) Пешти е куса клисура со површина од 727 ха, 0,18% во долниот тек на реката Бабуна. Присутни се поголем број на пештери (24) од двете страни на Бабуна - Мешник (научно-истражувачки природен резерват, предлог за заштита) Се наоѓа во клисурата на Црна Река меѓу р. Блашница и свиокот на Црна Река - Голем Козјак (резерват на одделни растителни и животински видови, заштитен, 4ха површина). - Тумба (површина од 5 ха)	- Има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување - Има геоморфолошко и орнитолошко значење - Резерватот содржи варовници и мермери на кои расте шума од црн бор. Во нејзиниот состав и по карпестите стрмнини кон Блашница (Чатена) се среќава многу интересна флора -Во однос на просторот и квалитетот на дрвото, оваа шума е мошне ретка за нашата Република. Резерват од бел бор кој се наоѓа во изворишниот дел на Бистричка Река под Голем Козјак. Има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување - (резерват на одделни растителни(бука и ела) и животински видови, заштитен,	

		се наоѓа во месноста "Тумба" во мариовските шуми - оддел 49, во непосредна близина на македонско-грчката граница. Има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување	
	- Калница (споменик на природата, заштитен, површина од околу 0.67 ха) Се наоѓа во општината Кавадарци.	- Палеонтолошки локалитет со богатство на фосилни коски од рбетници главно од пикермиска фауна.. Значаен е за проучување на пикермиската фауна.	
	- Кале Бањичко (споменик на природата, заштитен, површина од 97 ха). Локалитетот се наоѓа над с.Баница, велешко на околу 3 км западно од селото.	- Во варовнички плочи е најдена богата маринска фауна претставена со школки, амонити и полжави, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување.	
	- Арамиска Пештера (споменик на природата, предлог за заштита) Се наоѓа од левата долинска страна на реката Каменица, десна притока на Црна.	- Постојат пештерски украси. Во пештерата егзистира пештерско езеро (12 м2), длабоко 5 м. Вкупната должина на пештерата е 251 м.	
	- Галишка Пештера (споменик на природата, предлог за заштита) Оваа пештера е долга 180 м	- Има специфични спелеолошки украси- лепези.	

	- Пештера Црквиче (споменик на природата, предлог за заштита) Должината изнесува 86 м - пештерна црква Св. Марко (споменик на природата, предлог за заштита) - Змијарник (споменик на природата, предлог за заштита) - Дабје (споменик на природата, предлог за заштита) -Немањици (споменик на природата, предлог за заштита, површина од 2 ха).	- има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување - Во пештерата има зачувани фрески кои заради тешката пристапност се во доста зачувана состојба. - Се наоѓа североисточно од селото Ќоселери, на потегот Велес-Штип. Во флишните седименти (глинци, песочници, лапорци) откриени се бројни фосилни школки, корали, ежеви, полжави и др. карактеристични за морска средина на медитеранската област која егзистирала во палеоген-горен еоцен. - Се наоѓаат од десната страна на патот Свети Николе-Ѓуриште, во селото Трстеник. Стеблата се високи, меѓу 4 и 20 м, има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување - Локалитетот се наоѓа во близина на с. Немањинци, богат е со фосилна флора и фауна која укажува на постоење на тропски	

	-Орлово Брдо (споменик на природата) - Пештера Извор на р. Бабуна (предлог за споменик на природата). - Пештера Дамјаница (предлог за споменик на природата) - Овче Поле (споменик на природата, предлог за заштита) -Богодловец (споменик на природата, предлог за заштита)	климатски услови. - Локалитетот е флористички со ендемични растителни видови и ретки македонски ендемити. Се наоѓа во близина на општина Неготино. - се наоѓа во општина Чашка, во близина на с. Богомила , значајна е за проучување на карстна хидрологија. - се наоѓа во општина Чашка, завршува во една долгнавеста галерија исполнета со пештерски украси, поседува естетски својства , погодна за уредување и презентирање. - Локалитетот е богат со герени солени почви - Локалитетот е богат со ретки растенија има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување	
Обработливо земјиште, како: • Земјоделско земјиште %	- Вкупно земјоделски површини 144.411 ha, или 11,43% од РМ (во 2014 г.) - Обработлива земјоделска површина 51.856ха или	Поволната структура овозможува услови за вклучување во рурално-туристички активности	РЕГИОНИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, 2015, ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА - ПУБЛИКАЦИЈА

• Пасишта %	35,91 % - Под ораници и бавчи – 74.22 % - Овоштарници – 2,5 % - Лозја – 21 % - Ливади – 2,26 % - Пасишта – 64%	Процентуално учество на лозјата во вкупната обработлива земјоделска површина е највисоко во Република Македонија што претставува основа за најразвиен вински туризам. Пасиштата и ливадите се основа за сточарски активности и формирање на фарми	
Вегетација	- На масивот Јакупица се регистрирани 10 вегетациски типови и 53 растителни заедници од кои 25 заедници се застапени во субалпскиот и алпскиот појас. Регистрирани се 11 ретки растителни видови од кои 4 се репрезентативни и 165 ендемски и субендемски видови на балканскиот простор. Во флористички и вегетациски поглед "Јакупица" претставува јужна граница на распространување на 56 растителни заедници. - Кожуф На планината Кожуф растителниот свет е богат со најразновидни врсти но секако најатрактивни се лековитите билки и растението (Arbutusandrahne) или во	- Развој на хербален туризам, едукативни активности и истражувачки активности кои може да се вклучат во понудата на рурално-туристичкиот развој - Едукативно-истражувачки активности, развој на хербален туризам и еко-туризмот. Погоден е за одвивање на т.н. „школи во природа“	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СТРАТЕШКИ ЛОКАЦИИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ИНФОРМАТИВНИ ПУНКТОВИ ДОЛЖ КОРИДОРОТ 10 И МАГИСТРАЛНИОТ ПРАВЕЦ М-5 ВО ВАРДАРСКИОТ ПЛАНСКИ РЕГИОН Андоновски, Томе (2009)*Македонска енциклопедија,* Скопје: МАНУ

	народот познат како *„гол човек“* кој и со закон е заштитен. -Овчеполието, Богословец, Немањици		
ЖИВОТИНСКИ СВЕТ			
Сточен фонд (податоци од 2008 г. ДЗС)	- 9.664 говеда - 1.121 коњи - 65.337 овци - 45.357 грла свињи - 267.234 живина	Услови за вклучување во рурално-туристички активности преку фарми и агротуризам	СТУДИЈА ЗА ДЕФИНИРАЊЕ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ СО ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ЗАШТИТА ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН
Ловни површини	-42 ловишта со вкупна површина од над 350 илјади хектари. Во овој регион се сместени 17% од вкупниот број на ловишта во државата од кои 11 се со крупен дивеч, а 31 со ситен. - најголемо ловиште во ВПР е Рожден со 14.228 ха во општина Кавадарци	- Располагајќи со голем број планински предели како и шуми со разновидна вегетација постојат можности за развој на ловен туризам и користење на гастрономски специјалитети, набљудување на животни и фотографирање.	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Риболовни простори	- Реки Бабуна, Тополка, Вардар и езерата Тиквешко, Подлошко и Младост се погодни за риболов	Можности за развој на риболовен туризам и користење на гастрономски специјалитети	СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

4.2.1.2 Население, економска активност, производство и услуги

Населението претставува еден од основните ресурси во развојот на руралниот туризам и затоа е многу важно да се опфатат демографските параметри и нивното влијание врз руралниот туризам. Во оваа смисла како важни индикатори се опфатени вкупните популациони карактеристики, структурата по пол, со оглед на тоа дека во руралниот туризам посебно место зазема женската популација, нивото на вработеност бидејќи развојот на руралниот туризам треба да претставува сектор за активирање на недоволно ангажираната работна сила и објектите како расположливи капацитети на населението во руралната средина бидејќи нивната намена и пренамена можат да бидат од круцијална важност.

Табела 2: Население, економска активност, производство и услуги

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извор на податоци**
ПОПУЛАЦИЈА			
Број на жители (2014 год)	153.347	Бројот на жители претставува основа за компаративни согледувања на структурата на населението во областа на активниот однос на руралниот туризам.	Регионите во Република Македонија, 2015 (Државен завод за статистика на РМ)
Работоспособно население според економска активност	125.461	Популација која претставува забележителен потенцијал за развој на туризмот затоа што процентот на работоспособно население во однос на вкупниот број на жители изнесува 81,8 %	Регионите во Република Македонија, 2015(Државен завод за статистика на РМ)
• ***Активно население вкупно(Стапка на активност)*** • ***Стапка на вработеност***	61,4% 44,5%	Преовладува активното население, меѓутоа заостанува стапката на вработеност така што руралниот туризам може да помогне во урамнотежувањето на овие односи.	Регионите во Република Македонија, 2015(Државен завод за статистика на РМ)
Невработени по пол (Стапка на невработеност) • Жени • Мажи	27,6 % 29,1 % 26,5 % 27,5 %	Невработеноста кај жените е повисока во однос на мажите. Посебно е значаен соодносот во руралниот дел каде невработеноста на жените има повисока стапка. Со оглед на	Регионите во Република Македонија, 2015(Државен завод за статистика на РМ)

Урбан дел • Мажи • Жени ***Рурален дел*** • Мажи • Жени	26,9 % 28,3 % 27,7 % 25,7 % 31,2 %	трудоинтензивноста во руралниот туризам тој претставува можност за вработување на оваа популација.	
Неактивно население вкупно:	38,6 %		
Работоспособно население според возраст **до 14 години** **15-64 години** **65 и повеќе**	 5,9% 70,7% 13,4%	Во Вардарскиот регион се наоѓа 7.5% од работоспособното население(2013година) на РМ. Работоспособното население е најзастапено во возраст која е најпродуктивна 15-64 и учествува со 70,7%. Ваквата структура е поволна за ангажирање на оваа популација во рурално-туристички активности.	Програма за развој на Вардарскиот плански регион 2015-2019
Работна сила според школска подготовка **Вкупно**	Повеќе од 60% со ниско образовно ниво во поголемиот број на општини	Постои голема застапеност на населението со ниско ниво на образование се издвојуваат повеќе од половина од општините (Градско, Чашка, Росоман, Демир Капија, Лозово). Тоа претставува сериозна ограничувачка околност за развојот на овие подрачја.	СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
Без образование	Демир Капија – 10 Градско - 20 Кавадарци - 33 Лозово - 3 Неготино - 35 Росоман - 2 Чашка - 7 Велес - 259 Свети Николе - 20		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА

Незавршено основно образование	Демир Капија – 110 Градско - 75 Кавадарци - 338 Лозово - 39 Неготино - 396 Росоман - 39 Чашка - 85 Велес - 816 Свети Николе – 273		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
Основно образование	Демир Капија – 261 Градско - 264 Кавадарци - 1636 Лозово - 175 Неготино - 1085 Росоман - 251 Чашка - 158 Велес - 2742 Свети Николе - 1051		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
Средно образование	Демир Капија – 390 Градско - 299 Кавадарци - 5403 Лозово - 189 Неготино - 2097 Росоман - 464 Чашка - 113 Велес - 5167 Свети Николе - 1626		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
Вишо образование	Демир Капија – 18 Градско - 8 Кавадарци - 267 Лозово - 5 Неготино - 106 Росоман - 16 Чашка - 3		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН

	Велес - 184 Свети Николе - 65		ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
Високо образование (додипломски студии, магистратура и докторат	Демир Капија – 2 Градско - 11 Кавадарци - 402 Лозово - 11 Неготино - 120 Росоман - 8 Чашка - 3 Велес - 383 Свети Николе - 116		СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ ЗАСНОВАНА ВРЗ МИЛЕНИУМСКИТЕ РАЗВОЈНИ ЦЕЛИ – ОПШТИНА ДЕМИР КАПИЈА (2008-2013) ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ПОПИС НА НАСЕЛЕНИЕТО 2002 ГОДИНА
ВРАБОТЕНИ ПО СЕКТОРИ И ОДДЕЛИ НА ДЕЈНОСТ			
Вкупно:	55.830		СТУДИЈА ЗА ДЕФИНИРАЊЕ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ СО ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ЗАШТИТА ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН
Земјоделство, шумарство и рибарство • Растително и животинско производство, лов и услужни дејности поврзани со нив • Шумарство и искористување на шуми • Рибарство и аквакултура	***Бр. на вработени по општини во земјоделие, шумарство и лов ВПР (попис 2002 г)*** Велес - 948 Градско - 380 Демир Капија - 70 Кавадарци - 803 Лозово - 203 Неготино - 313 Росоман - 219 Свети Николе - 751 Чашка - 137 **Вкупно - 3824 вработени во земјоделство**		СТУДИЈА ЗА ДЕФИНИРАЊЕ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИ ПРОИЗВОДИ СО ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ЗАШТИТА ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА НА РМ

ОБЈЕКТИ ЗА СМЕСТУВАЊЕ И СЕРВИСНИ ДЕЈНОСТИ СО ХРАНА	131 угостителски објекти (2014 г.) 666 соби за сместување (2014 г.)	Присутна е добра основа на капацитети за развој на туризам	РЕГИОНИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНЈИА 2015 – ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА, ПУБЛИКАЦЈИА
Објекти за сместување во рурални средини	- С. Папрадиште (8-10) - Приватно сместување во Градско (40 легла) - С. Крњево (10 легла) - С. Чемерско (20 легла) - С. Бохула (10-20 легла) - С. Долна Бошава (10 - 20легла) - С. Горна Бошава (10-20 легла) - С. Конопиште (15 легла) - С. Бојамчиште (5-10) - С. Мрежичко (10-20) - С. Рожден (10-20) - С. Страгово (5) - Приватно сместување во Неготино (20 легла) - Приватно сместување (Демир Капија-20 легла) - С. Богомила (20 легла) (Зидан Мост мотел 35 легла) - С. Нежилово (Хотел Нежилово, 60 легла) - С. Оморани (сместување во домаќинство) - С. Црнилиште (Мотел Илинден, 12 легла) - С.Орел (Извиднички дом Гоце Делчев, 50 легла)	Солидна основа на капацитети за сместување во рурални средини. Нивното користење во функција за развој на руралниот туризам бара промотивни активности со кои ќе се зголеми интересот за посета.	КОНСУЛТАТИВНИ СОСТАНОЦИ СО ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ Податоците кои се дадени за сместувачките единици и нивната локација се добиени од страна на познавателите на прилики во рамките на консултативните состаноци. Структурата на засегнатите страни ни овозможи да имаме ваква содржајност во презентирањето на објекти за сместување

УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД			Локална самоуправа
Обем на цврст отпад произведен во дестинацијата во тони по човек	73.000 тони вк. создаден отпад или476 кг создаден по жител	Основа за следење на управувањето со цврст отпад во функција на туризмот	РЕГИОНИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНЈИА 2015 – ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА
Процентуален износ на покриеност на дестинацијата за третирање на отпадните води	57.942 иљјади $м^3$ испуштени непречистени отпадни води (2,5% од вкупното количество во РМ) 11.489 илјади $м^3$ испуштени отпадни води во индустријата и рударството (2,1% од вкупното количество во РМ)	Основа за следење на управувањето со отпадни води во функција на туризмот	РЕГИОНИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНЈИА 2015 – ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА, ПУБЛИКАЦИЈА
ОБЈЕКТИ (кина, музеи, професионални театри и сл.)	Кино – 2 Музеи – 10 Професионални театри - 1		
ВРАБОТЕНИ ВО ТУРИСТИЧКИ СЕКТОР Бр. на вработени по општини во хотели и ресторани ВПР	Вкупно - **498**	Основа за компаративно согледување со вработеноста во руралниот туризам и мониторинг	Државен завод за статистика(попис на населението на РМ2002 г)
Угостителство	Велес - 231 Градско - 5 Демир Капија - 7 Кавадарци - 131 Лозово - 0 Неготино - 69 Росоман - 12 Свети Николе - 42 Чашка - 1 Вкупно - **498** вработени во хотели и ресторани	Дисперзијата на вработеноста по општини покажува ниво апсорпција на работната сила.	

СТАПКА НА НЕВРАБОТЕНОСТ	55,5%	Високиот степен на невработеност претставува потенцијал за екипирање на даватели на услуги во руралниот туризам.	
Фарми вклучени во директна продажба	- Агриа (општина Велес) - Аграр трејд (општина Велес, живинарство) - С. Долна Бошава, с. Горна Бошава (живинарство, краварство) - С. Крњево(козарство) - С. Чемерско, с. Бохула (козарство, краварство, живинарство) - С. Страгово(овци) - С. Росоман (Бат Црни фарма за свињи) - Демир Капија (живинарска) - С. Сујаклари (живинарска, овци) - Агро Мила Трејд (фарма на свињи со месарница Мак месара-с. Стањевци, општина Свети Николе) - СирМес - општина Велес -	Застапено производство и услуги во регионот во функција на рурален туризам	Управа за јавни приходи-Регистар на правни субјекти (https://www.crm.com.mk/DS/)
Винарии	ВЕЛЕС - Зегин Велес - Вел Вин винаријата - Агро-комбинат „Лозар“ - Тристо -Винарија Сопот - Винарија Изворно НЕГОТИНО - Винарија Бовин	Производство, обработка и продажба на месо	Податоците кои се дадени се добиени од страна на познавателите на прилики во рамките на консултативните состаноци. Тие податоци што се пропуштенине сме можеле да добиеме на било кој друг начин.

	-Винарија Повардарие - Винарија Венец во Долни Дисан -Винарија Дудин -Винарија Пивка КАВАДАРЦИ - Винарска визба Тиквеш ГРАДСКО - Винарија Стоби ДЕМИР КАПИЈА - Винарија Вила Марија; - Винарија Попова Кула РОСОМАН Винарија Мовино Винарија АД„Гоце Делчев-Тиквеш“ Трстеник ЧАШКА Винарија Сарагинов (с. Војница)		
Фарми вклучени во директна продажба	- Агриа (општина Велес) - Аграр трејд (општина Велес, живинарство) - С. Долна Бошава, с. Горна Бошава (живинарство, криварство) - С. Крњево(козарство) - С. Чемерско, с. Бохула (козарство, криварство, живинарство) - С. Страгово(овци) - С. Росоман (Бат Црни фарма	Овие градби можат да се вклучат во екскурзивни посети (возрасни, ученици/студенти), а некои од нив се дел од Винскиот тиквешки пат.	

	за свињи) - Демир Капија (живинарска) - С. Сујаклари (живинарска, овци) - Агро Мила Трејд (фарма на свињи со месарница Мак месара-с. Стањевци, општина Свети Николе) - СирМес - општина Велес		

4.2.1.3 Пристап, транспорт, патувања

Пристапот, транспортот и патувањата се параметри кои ги опфаќа современата методологија на третман на развојот на руралниот сектор. Поради тоа тие имаат значење не само за руралниот туризам, туку и за комплементарните форми на туристички развој. Во тој поглед круцијална важност има патната мрежа и можноста за користење на главните патишта со локалната патна мрежа и можностите за користење на недоволно искористените патишта за трасирање на линии од рурален карактер (пешачки патеки, велосипедизам и слично). Нивното значење е лоцирано во описот на можностите за користење во руралниот туризам.

Табела 3: Пристап, транспорт, патувања

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извор на податоци**
ПАТНА МРЕЖА		Постојна сообраќајна мрежа во регионот во функција на рурален туризам	
Поврзаност на главните патишта (регионални и магистрални (км)	- 56.5 km автопат, (3,3%) - 60.5 km магистрални (3,6%) и - 577 km регионални патишта (34,1%)	Релативно поволна структура на патна мрежа која може да се унапредува во функција на развојот на руралниот туризам	Центар за развој на Вардарски плански регион СТРАТЕГИЈА ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2009-2019

Локална патна мрежа (км)	- 1006 км (59%)	Основа за унапредување на поврзаноста во функција на развој на руралниот туризам	Регионите во РМ (Публикација на ДЗС, 2015)
ЖЕЛЕЗНИЧКА МРЕЖА			
Железнички линии (км)	Низ Вардарскиот плански регион минува дел од железничката линија Скопје-Велес-Гевгелија-граница со Грција во должина од 106.6 km, како и дел од линијата Велес-Битола (45 km), линијата Градско-Сивец (16.3 km) и дел од линијата Велес-Кочани (15.6 km). Вкупната должина на железничката мрежа изнесува 183.5 km што претставува густина од 44.2 km на 1000км, што е над националниот просек од 27 km.	Постојната железничка инфраструктура е во лоша состојба и е неопходно нејзино итно реконструирање за да се обезбеди брз и сигурен транспорт на стоки и патници во функција на руралниот туризам	
ВЕЛОСИПЕДСКИ / ПЕШАЧКИ ПАТЕКИ			Локална самоуправа, национални паркови
пешачки/велосипедски патеки во локалната област	- Планинска патека (с.Богомила-с. Нежилово-Пл.дом Чеплес на подножјето на пл.Јакупица - С. Горни Дисан (опш. Неготино) - Реон Мокрени (5 патеки) - Патека Нова Македонија (с. Голозинци-Лисиче-Горно Врановци) - Патеки на Јакупица	Можност за активни форми на комплементарни туристички активности	Планинарски дом Чеплес-Промотивен материјал www.caska.gov.mk

	(еколошка групација Grenn power) - Патеки на пл. Биса - Велосипедска патека во околина на Велес (Велес-Манастир Св. Петка(с. Сопот)-Винарија Сопотско-с. Башино-Велес)		
СОСТОЈБА НА ПАТИШТАТА		Локалната патна мрежа главно е во лоша состојба, со тренд на натамошно намалување на нејзиниот квалитет. Одржувањето на локалните патишта е недоволно и несоодветно, што е резултат главно на недостаток на финансиски средства.	Локална самоуправа; Државен Завод за статистика (makstat.stat.gov.mk)
Должина во километри	Велес – 136 км Градско – 38 км Демир Капија – 40 км Кавадарци – 312 км Лозово – 133 км Неготино – 74 км Росоман – 43 км Свети Николе – 104 км Чашка - 126 км **ВКУПНО - 1006 км**	Вкупната мрежа задоволува, меѓутоа потребно е унапредување на квалитетот	
Асфалтен пат	Велес – 37 км Градско – 26 км Демир Капија – 14 км Кавадарци – 118 км Лозово – 18 км Неготино – 32 км Росоман – 29 км Свети Николе – 104км		

	Чашка - 60 км **ВКУПНО-389 км**		
Макадам	Велес – 14 км Градско – 12 км Демир Капија – 0 км Кавадарци – 12 км Лозово – 8 км Неготино – 9 км Росоман – 3 км Свети Николе – 19 км Чашка - 6 км **ВКУПНО-83 км**		
Земјен	Велес – 15 км Градско – 0 км Демир Капија – 26 км Кавадарци – 150 км Лозово – 107 км Неготино – 33 км Росоман – 1 км Свети Николе – 30 км Чашка - 56 км **ВКУПНО-418 км**	Основа за трасирање на поквалитетни патишта и користење како патеки за велосипедски и пешачки активности	
Непросечени (нерегулирани)	Велес – 70 км Градско – 0 км Демир Капија – 0 км Кавадарци – 32 км Лозово – 0 км Неготино – 0 км Росоман – 10 км Свети Николе – 0 км Чашка - 4 км **ВКУПНО-116 км**		
Информативни табли за туристичките локалитети и објекти	- Археолошки локалитет Стоби - Тиквешки вински пат	Сигнализацијата со информативни табли овозможува подобар пристап до локалитетите.	

	- Винарија Стоби - Винарија Тиквеш - Винарија Еленови - Винарија Попова Кула		
Мапи на руралните средини	“Тиквешки Вински пат рута”	Опфатени се 10 винарии, 8 угостителски објекти, 3 сместувачки објекти, 2 музеи, уметничка галерија, 6 цркви, 2 археолошки локалитети. Претставува значаен туристички производ на Тиквешкиот регион и основа за збогатување на руралната туристичка понуда.	tikveswineroute.com

4.2.1.4 Култура, културни активности

Културата и културните активности во развојот на руралниот туризам имаат двојно значење бидејќи може да претставуваат парадигматична категорија и може да имаат комплементарна улога. Поради тоа не се опфатени само културните локалитети и објекти во тесно определените рурални зони, туку и оние во поширокиот простор кој гравитационо може да комуницира со центрите за развој на руралниот туризам определени како полови на развојот. Во тие рамки се опфатени урбанизмот и архитектурата, културните атракции, сакралната и профаната архитектура, археолошките локалитети и музеи, културните манифестации, етнологијата и амбиенталните карактеристики. Посебно место во оваа смисла заземаат програмите за рурален за развој и за заштита на културата.

Табела 4: Култура, културни активности

ОБЛАСТ	Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите	ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ	Извор на податоци
ОДНОСИ СО СТРАНСТВО		Односи кои имаат значајна улога за регионот	Локална самоуправа
УРБАНИЗАМ И АРХИТЕКТУРА		Постојни урбанистички решенија и културни содржини кои можат да се вклучат во туристичката понуда на руралните средини од регионот	
Интеграцијана постојната архитектура во пејзажот	- Велес	Старата градска архитектура, Велес го прави единствен по својата вредност што овозможува посета на туристите од руралните средини	
Содржинска структура на архитектурата			
Старградски комплекси	- Спомен куќи на Јордан Хаџи Константинов- Џинот; Кочо Рацин, Васил Главинов; Касапови (општина Велес) - Улица Алабакот (општина Велес) - Комплекс на куќи во месноста Варналии -Велешко Кале	- Специфична староградска архитектура која може да се посети од страна на посетителите од руралните средини. Основа за екскурзивни активности	
Рурална архитектура	- Село Богомила(Општина Чашка) - Село Попадија (Општина Чашка) - Село Крајници (Општина Чашка) -Ново Село (Општина Велес)		Дарко Николовски и Елица Николова, САКРАЛНИТЕ ОБЈЕКТИ И РУРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ВЕЛЕШКИОТ РЕГИОН,НАРОДЕН МУЗЕЈ, ВЕЛЕС, 2015

	- Село Ораовец (Општина Велес) - Село ‘Рлевци (Општина Велес) -Село С’лп (Општина Велес) -Село Горно Врановци - Село Папрадиште - Село Војница		
КУЛТУРНИ АТРАКЦИИ			
Сакрална архитектура	ВЕЛЕС - Маркова црква (Пешна); Манастир Св. Димитрије; Црква Св. Пантелејмон; Црква Св. Спас; Св. Недела, Св. Јован; Св. Никола (Башино Село); Црква Св. Илија (С’лп); Црква Св. Атанасие (с. Новачани); Црква Св. Вознесение Христово (с. ‘Рлевци); Црква Св. Ѓорѓи (с. Црквино); НЕГОТИНО - Св. Ѓорѓи - Св. Атанасие КАВАДАРЦИ - Св. Ѓорѓи - Полошки манастир; Св. Никола с.Моклиште; Св.Богородица с.Дреново; Маркова црква с.Драдња; Св. Богородица с.Дабниште, Св. Спас с.Праведник, Св. Атанасие с.Галиште, св. Лазар	- Значајна групација на цркви и манастири кои можат да бидат дел од екскурзивните посети	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011 Дарко Николовски и Елица Николова, САКРАЛНИТЕ ОБЈЕКТИ И РУРАЛНА АРХИТЕКТУРА ВО ВЕЛЕШКИОТ РЕГИОН,НАРОДЕН МУЗЕЈ, ВЕЛЕС, 2015

	ГРАДСКО - Манастир Св. Архангел Михаил (Горно Чичево); Црква Св. Василије (с. Грнчиште); Црква Св. Атанасие (с. Долно Чичево); Црква Св. Никола (с. Ногаевци); Црква Св. Троица (с. Подлес); Црква Св. Атанасие (с. Свеќани); Манастир Св. Константин и Елена (с. Свеќани); Црква Св. Спас (с. Уланци); Црква. Св. Троица (с. Убаого) ДЕМИР КАПИЈА - Св.Богородица; Св. Никола с.Клисура ЛОЗОВО - Црква во Лозово - Ѓуземелци - Џамија во Лозово ЧАШКА - Црква Св. Ѓорѓи (с. Бистрица), Црква Св. Богородица (с. Бистрица); Црква Св. Илија (с. Богомила); Црква Св. Атансија (с. Богомила); Црква Св. Никола (с. Крајници); Црква Св. Никола (с. Крнино); Црква Св. Петар и Павле (с. Папрадиште); Црква Св. Атанасие (с. Војница)¸ Црква Св. Атанасие (с. Теово), Црква Св. Никола (с. Мокрени),Џамија–Партизанска		

	болница (с. Горно Врановци) од 1944 СВЕТИ НИКОЛЕ - Св. Никола - Света Богородица - Св. Недела - Св. Николај – Буриловци (16 век)(прогласен за Споменик на културата заштитен со Законот од 1997. - Св. Јован Богослов с. Богословец - Ѓуришки манастир – Света Богородица		
Профана архитектура			
Спомен куќи	ВЕЛЕС - Куќа на Касапови - Куќа на Јордан Хаџи Константинов Џинот - Куќа на Кочо Рацин - Куќа на Васил Главинов КАВАДАРЦИ - Куќа на Страшо Пинџур с. Ваташа ЧАШКА - Куќа седиште на президиумот на АСНОМ, с. Горно Врановци - Куќа на Петре Поп Арсов, с. Богомила - Куќа седиште на Главниот Штаб-Печатница, с. Горно Врановци	- Основа за екскурзивни посети и комплементарни атрактивности за развој на руралниот туризам	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	- Џамија – Партизанска болница (с. Горно Врановци)од 1944		
Меморијална и споменичка архитектура	ВЕЛЕС - Спомен костурница; - Велешки илинденци; - споменик Панко Брашнар; - споменик Коста Солев Рацин; - споменик Гемиџии КАВАДАРЦИ - Спомен костурница ДЕМИР КАПИЈА - Спомен на паднатите борци СВЕТИ НИКОЛЕ - Спомен костурницана паднати борци од НОВ Свети Николе(Градски парк) -Спомен обележје на Свети Николај - Спомен – белег во месноста „Пусто Валевци“ (лоциран на патот Свети Николе - Куманово) - Спомен обележје на Александар Серафимов (Градски парк) - Спомен обележје „Вечниот Непокор“ с. Немањици	- Значајна групација на меморијална и споменичка архитектура кои можат да бидат дел од екскурзивните посети	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011 Книга: *Живееја, се бореа и загинаа во виорот на револуцијата 1941-1945 од М-р Ѓорѓи Малковски и Борис Ѓоргиев*
Јавни градби	ВЕЛЕС - Саат кула - Библиотека „Гоце Делчев“ - Младински парк	- можат да бидат дел од екскурзивните посети	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ

	- Театар Јордан Хаџи-Константинов Џинот КАВАДАРЦИ - Градски парк - Парк Полана - Саат кула НЕГОТИНО - Саат кула - Младински парк ДЕМИР КАПИЈА - Железничка станица - Воденица - Ковачка работилница ЧАШКА -Камен мост (с. Богомила) ЛОЗОВО - Дом на култура Лозово СВЕТИ НИКОЛЕ -Саат кула - Дом на културата „Крсте Петков Мисирков“ Свети Николе - Народен музеј Свети Николе		СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Индустриски градби во функција на рурален туризам	КАВАДАРЦИ - Винарска визба Тиквеш ДЕМИР КАПИЈА - Винарија Вила Марија;	Овие градби можат да се вклучат во екскурзивни посети (возрасни, ученици/студенти), а некои од нив се дел од Винскиот тиквешки пат.	
Тврдини	ВЕЛЕС - Велешко кале	- можат да бидат дел од екскурзивните посети,	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ,

	- Кожле (Маркови кули (с. Летевци) КАВАДАРЦИ - Моклишко кале с.Моклиште; - Тиквешка тврдина (остров Град (Тиквешко Езеро) ДЕМИР КАПИЈА - Марков град; - Кале – Стрезов град; - Рамниште, Стојкова нива -Просек РОСОМАН -Средновековна кула с.Манастирец	места за рекреативно-одморни содржини	УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Археолошки локалитети	ВЕЛЕС -Спелеолошки локалитет Пешти (палеолитски наоди); - Пештера Макаровец - Кале Велес -Стари град -Мери (Караслари) НЕГОТИНО - Градиште – Антигонеа - Чаир рид КАВАДАРЦИ - Тиквеш град	- Основа за екскурзивни посети и културни содржини	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	ЛОЗОВО - Каратманово комплекс - Локалитети: Вршник, Думанлија, Мешантлак и Срма ГРАДСКО - Стоби - Абдови Карпи ДЕМИР КАПИЈА - Абдови Карпи - Храм на Артемида и Диоскури (автопат десна клучка) - Варници - Рамниште –Рефугиум - Пенов Камен - Илимов рид - црквиште Чифлик - Ергела -Просек -Горни Змејовец РОСОМАН - Селски гробишта с.Росоман; - С.Паликура - Савкова чешма СВЕТИ НИКОЛЕ - Била Зора - Барутница - Рут Баир - Градиште		

Музеи	ВЕЛЕС -Народен музеј Велес НЕГОТИНО - Народен музеј - Галерија на вино - Колекција на автомобили олдтајмери - Арт М Галерија КАВАДАРЦИ -Градски музеј - Музеј Куќа на вкусовите и мирисот ДЕМИР КАПИЈА - Музеј на виното СВЕТИ НИКОЛЕ - Народен Музеј ЧАШКА - Етнолошки музеј	- Добра збирка, но потребно реновирање на поставките според нови стандарди - Скромна колекција артефакти - Содржина на манастирскиот комплекс - Простор за повремени изложби и презентации - Етнографски поставки посветени на гастрономијата и духовното наследство со спомен соба на Васил Хаџиманов - Поставка со етнографски и археолошки артефакти како и простор за тематски изложби. - Поставка со етнолошки, историски и археолошки артефакти, лапидариум и простор за тематски изложби. - Поставка со етнографски артефакти за афирмација на традицијата, обичаите и старите занаети на регионот.	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Настани и манифестации			КАТАЛОГ НА КУЛТУРНИ МАНИФЕСТАЦИИ НА ЕЛС, 2009; НАСТАНИ И МАНИФЕСТАЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2014, АППТРМ
Религиски настани и манифестации	- Манастирска вечер во Црква Св. Ѓорѓи (Мала Богородица)(Неготино) - празнување на Духовден	- можност за комбинација на рурален туризам со религискиот туризам	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ

	(Росоман) - Тодорица (Св. Николе) -Василица (Демир Капија) -Голема Богодорица (Демир Капија) - Богородица Бајлаклија (Манастир Св. Димитрија)-Велес - Св. Недела – с. Ранченци Свети Николе - Рождество на Пресвета Богородица (Манастир „Света Богородица“ Ѓуриште Свети Николај – литија и честување на патронот на градот (Свети Николе)		СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011
Културни настани и манифестации	- Рацинови средби (Велес) - Меѓународен фестивал на Антична драма Стоби (Градско) -Во срцето на Македонија (меѓународна фолклоријада-Градско) - Сликарско-копаничарска колонија “Папрадишки мајстори” (Велес) - Детски Рационови средби (Велес) - Меѓународен фолклорен фестивал Велес - Недела на виното Св. Трифун (Неготино); - Неготинска вечер -Тиквешки гроздобер (Кавдарци)	Можност за комбинација на рурален туризам со културни, гастрономски и етнографски манифестации од регионален, национален и меѓународен карактер. Значаен комплекс на настани поврзани со негувањето на староградската култура, културата во руралните средини, со виното, собирањето на грозјето, праските.	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	- Св. Трифун (Кавадарци) - Недела на традицијата Св.Трифун (Демир Капија) - Праскобер (Росоман) - Пролет-Смеа-Љубов (Св. Николе) - Априлијада (Св. Николе) -Тодорица (меѓународен фестивал на изворен фолклор) (Св. Николе) - Културно Лето (СВ. Николе) Плејбек и караоке шоу за деца Ѕвездички - Детска ликовна колонија (Чашка)		
Спортски настани и манифестации	- Вардарска регата (Велес) - Турнир во одбојка на песок (велес) - Мото бич парти (Велес) - Турнир во мал фудбал (Демир Капија) - Пеливански борби – традиционални натпревари (Лозово) - Ноќен турнир во мал фудбал, С. Лозово Меморијален турнир во кошарка Горан Трајчев Шлем (Свети Николе - Турнир во мал фудбал (Св. Николе) - Турнир во шах (Св. Николе) - Турнир на Меѓународен риболов (Св. Николе) - Параглајдинг Куп (Чашка)	Задоволителен е бројот на спортски настани кои можат да се искористат во туристичката понуда на регионот.	

	-Интернационален outdoor фестивал (спортови во природа) –Демир Капија -Турнир во street ball (Неготино) - Велосипедски настан АЗОТ МТБ Предизвик (с. Богомила)(планински велосипедизам) -Меѓуетнички турнир во мал фудбал (нас. Чашка , општина Чашка) - Меѓународни извиднички средби (с. Голозинци, Чашка) -Планинарски марш –Чеплес-Солунска Глава		
Гастрономски настани и манифестации	- Питијада (Велес) - Компиријада(Чашка) - Саем на здрава храна (Чашка) -Национален натпревар за најдобра традиционална трпеза (Демир Капија)		
Етнографско наследство			
Традиционални стопански активности (филигранство, казанџиство, резбарство, кујунџиство и др.)	ВЕЛЕС - Изработување на виолини – семејство Богдановски; - копаничарство (Љубомир Бисин); - Грнчарство; - Самарџиство - Традиционално градителство (месност Варналии) КАВАДАРЦИ - Традиционално градителство	- Значајни содржини со можности за туристичка презентација во комплескот на „живо наследство“ - Значаен комплекс на куќи од староградската архитектура - Издвоени куќи со традиционални карактеристики - Групации на куќи со зачувани традиционални карактеристики во ентериерот и екстериерот	СТУДИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ОСНОВНИ И ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНТЕГРИРАНИ ПОТРЕБИ, УСЛУГИ И СОДРЖИНИ СТРАТЕГИЈА ЗА ПРОМОЦИЈА И МАРКЕТИНГ ВО ТУРИЗМОТ ВО ВАРДАРСКИ ПЛАНСКИ РЕГИОН 2011

	(С.Ресава; с. Дабниште, с.Моклиште) ДЕМИР КАПИЈА - Традиционално градителство (Клисура, Человец,Дрен, Прждево; Бесица; Барово) - Бочварство СВЕТИ НИКОЛЕ - казанџиство		
Пазари и панаѓури	НЕГОТИНО -Традиционален Неготински панаѓур КАВАДАРЦИ - Панаѓур ДЕМИР КАПИЈА - Демиркаписки панаѓур СВЕТИ НИКОЛЕ - Традиционален Тодорички панаѓур	- манифестации кои се значајни од регионален аспект и посетеност	
Фолклор (народни носии, обичаи, игри, песни и др.)	- Велешки носии Овчеполски носии(машка, женска и влашка носија) - Овчеполски ора (машка Арнаутка, женска Крстачка, машка Крстачка, машка тресеница)		
Регионални кулинарски специјалитети (име)	Велешка пита пастрмајлија Велешко ѓомлезе Тараненик Светиниколска пастрмајлија	Можности за промовирање преку ресторанската понуда, на учество на кулинарски натпревари	

	Жетварка Светиниколска баница Пресна погача Бакардан		
Регионални продукти	Маџун Гроздов мед Велешка алва Неготинска алва Овчеполски мед	Можности за промовирање преку продажба на панаѓури, саеми на храна и сл.	

4.2.1.5 Рекреација и спорт

Рекреацијата и спортот се дел од активниот пристап во креирањето на туристичката политика за рурален развој. Овие две развојни можности опфаќаат широк дијапазон на регистрациони единици, како индикатори и параметри базирани на секторите на кои им припаѓаат. Регистарот ги опфаќа риболовните друштва, капацитетите на капалишно-рекреативните активности, термалните можности, можностите за јавање и други спортски и рекреативни објекти.

Табела 5:Рекреација / Спорт

ОБЛАСТ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извор на податоци**
Спортови на вода	Пливачки маратон на Езеро Младост	постојните спортови и капацитети на вода во функција на рурален туризам	Спортски друштва, Спортски клубови, здруженија, Локална самоуправа
Спортски риболов	Државно првенство Крапски риболов (Велес)		
Име на риболовни друштва	- здружение на риболовци „Дошница“ Ловно риболовно друштво Спортското риболовно	Можности за иницирање на поттик на развој на риболовен туризам во регионот, натпревари, едукативни содржини .	

	друштво Бабуна Спортско риболовно друштво Кркушка Спортско-риболовно друштво Акватика (со рибник) Спортско риболовно друштво Мрена Свети Николе		
Риболовни центри	ДЕМИР КАПИЈА - Здружение на риболовци „Дошница“ КАВАДАРЦИ - Риболовно друштво ВЕЛЕС - Спортското риболовно друштво Бабуна	Можности за иницирање на поттик на развој на риболовен туризам во регионот, натпревари, едукативни содржини .	
Ловни друштва	Здружение ловечко друштво Вардар (Неготино) Ловно друштво Руен Велес Ловно друштво (Сурда Вахо) (Чашка) Ловно друштво Еребица (Свети Николе)	Можности за поттик на развој на ловен туризам во регионот, натпревари, едукативни содржини.	
ДРУГИ СПОРТСКИ И РЕКРЕАТИВНИ ОБЈЕКТИ	- Спортски клуб Клисура (Демир Капија) -Карпи за секој (друштво за туризам, рекреација, планинарство и алпинизам)(Демир Капија)	Содржини што се нудат во спортски објекти и можат да се вклучат во туристичката понуда на рурални средини	Спортско-рекреативни центри, Локални самоуправи, Спортско-рекреативни клубови
ЗИМСКИ СПОРТОВИ			
Сместување за планинари (број и капацитети на домови)	- Планинарски дом Чеплес (70 легла)(планина Јакупица, дел од	Расположливиот капацитет претставува добар потенцијал на сместувачки капацитет и организирани маршови, тури и алпинизам како дел	Промотивен материјал на Планинарски дом Чеплес ЛЕР-Чашка Центар за развој на ВПР

	планинскиот масив Мокра Планина) - Рокленд (кампинг и хостел) (Демир Капија) - 16 апартмани во ски центар Кожуф - Планинарски дом Богомила - Планинарски дом Мокрени (30 легла) - Планинарски дом Ораов дол(30 легла) - Планинарски дом Папрадиште (35легла) - Планинарски дом во с. Клисура - Планинарски дом с.Мрежичко	од рурална туристичка понуда	
Ски лифтови и жичари	Кожуф ски-центар - 2 ски-лифта со капацитет на носење по 3.000 скијачи за еден час до врвот на жичарницата, еден шестосед кој е единствен од таков тип на Балканот	Овој ски-центар располага со одлични услови за скијање, ресторан, бачило, и скијачки патеки. Поволен простор за нудење на конкретни рурално-туристички производи со рекреативни, спортски и едукативни содржини.	
Алпинистички скијачки патеки	- Ски центар Кожуф-16 км скијачки патеки.		

РЕКРЕАЦИЈА НА ОТВОРЕНО		Рекреациски содржини во посебни простори	Локална самоуправа, Природни резервати
Природен резерват	- Тиквеш	- има еколошко значење, можност за едукативни посети и рурално-туристички активности од типот на разгледување	
Национални паркови (ха)	- Јакупица (предлог за НП)Има вкупна површина од 28000 ха	-Најзначајни вредности се: геоморфолошките облици и процеси, флористичките и вегетациските вредности, вредностите на животинскиот свет, хидролошките вредности и пејзажните амбиенти	

4.2.1.6 Услуги за сместување и услуги на храна и пијалаци

Угостителството во руралните средини опфаќа сместување и ресторани. Тие во основа не припаѓаат само на руралните средини со оглед на тоа дека во функција на развој на овој вид туризам може да се искористат и оние објекти кои не се во директна врска со локалитетите од типско рурален карактер. Со оглед на тоа дека угостителските објекти во урбаните средини можат да комуницираат со руралната сфера, земени се индикаторите кои се однесуваат на расположливите капацитети како генерална категорија. Во таа смисла се дадени сместувањата во целиот регион. Напорите да се изнајдат специфични понуди од типот на еко издржаност или пак, од типско рурален карактер не се реализирани поради отсуство на евиденција, но нивното евидентирање во Регистарот претставува одговор на отвореноста на овој документ кон идни можни проширувања.

Табела 6: Сместување, ресторани

ОБЛАСТ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извор на податоци**
СМЕСТУВАЊЕ		Обем, динамика и структура на сместувачки и угостителски капацитети застапени во регионот кои можат да се вклучат во рурален туризам	Државен завод за статистика (http://www.stat.gov.mk/), Локална самоуправа- Сектор за Локален економски развој
Број на објекти во регионот	20		Програма за развој на Вардарскиот плански регион 2015-2019
Број на легла во регионот	1819		
Учество на објектите кои поседуваат еко-ознака	0	Домаќинства или сместувачки капацитети кои ја поседуваат оваа ознака сеуште нема во овој регион, како и на ниво на државата. Но, постои иницијатива и регулатива за добивање еко-ознака.	Локална Самоуправа, Министерство за Економија- Сектор за туризам Министерство за животна средина и просторно планирање (http://www.moepp.gov.mk/)
РЕСТОРАНИ (број, број на седишта)	РЕСТОРАНИИ ГОСТИЛНИЦИ ПО ОПШТИНИ Велес- 28 Градско-3 Демир Капија – 6 Кавадарци -16 Неготино -11 Свети Николе -11 Росоман -0 Чашка -1	Постојни угостителски капацитети за рурален туризам	Стратегија за промоција и маркетинг на туризмот во ВПР,2011

4.2.1.7 Настани (саеми, конгреси, конференции и сл.)

Настаните се една од круцијалните форми на руралната понуда од двоен карактер. Примарно најголем број од традиционалноста во руралните средини се врзува на настани во овие просторни целини. Секундарно пак, сите настани во регионот можат да ги искористат капацитетите што ги поседува руралната сфера. Поради тоа, Регистарот опфаќа вакви форми на туристичка понуда и во двете интегрирани подрачја. Тие се дадени како општ број во вкупната понуда.

Табела 7: Настани (Саеми, конгреси, конференции и сл.)

ОБЛАСТ	Индикатори , параметри и информации	ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ	Извори на податоци
НАСТАНИ (САЕМИ, КОНГРЕСИ, КОНФЕРЕНЦИИ И СЛ.) Просечен број на годишно ниво по места и во рамки на регионот	**100 настани на ниво на регион**	Одржувањето на настани придонесува кон зголемена посетеност на регионот и можност за негово промовирање како дестинација за туризам на настани.	Локална Самоуправа, Познаватели на прилики

4.2.2 Евидентна листа на туристичката побарувачка

Евидентната листа на туристичката побарувачка ги опфаќа следниве компоненти:

- посетеност;
- престој;
- потрошувачка и
- емитивни зони (пазари).

4.2.2.1 Посетеност

Посетеноста претставува параметар со кој се определува нивото на аспирации на туристите за присуство во руралните средини во ВПР. Динамиката овозможува да се следи развојот, а структурата да се определат туристичките пазари за овој вид на активност. Исто така е многу важно да се утврди сезоналноста. Таа е дадена во следната табела:

Табела 8:Посетеност на туристите

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извори на податоци**
ПОСЕТЕНОСТ	Податоци за обемот и структурата на туристичка посетеност на регионот		Државен завод за статистика www.stat.gov.mk
Број на посетители Вкупно Домашни Странски	 20 667 5 467 15 200	Структурата на посетителите покажува поголема поволност на странските во однос на домашните. Соодносот помеѓу странските и домашните посетители изнесува 73.55%:26.45%.	Државен завод за статистика Локална самоуправа

4.2.2.2 Престој

Престојот ги содржи индикаторите на остварени ноќевања и долготрајност во посетата. Врз основа на овој параметар може да се индицира нивото на задоволство од посетеноста, степен на искористеност на ресурсите и да се определи динамика на движење на идните плански форми од овој карактер. Престојот е даден преку апсолутни вредности, нивна коњуктурна структура и ниво на просечно користење на капацитетите.

Табела 9: Престој на туристите

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите	ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ	Извори на податоци
ПРЕСТОЈ	Податоци за обем и содржина на реализирани ноќевања по региони		Државен завод за статистика www.stat.gov.mk/,
Реализирани ноќевана Вкупно Домашни Странски **Просечен престој** Вкупно Домашни Странски	 39.662 12.001 27.661 1,48 2.2 1,82	Структурата во реализираните ноќевања покажува поголема поволност на странските во однос на домашните. Соодносот помеѓу странските и домашните реализирани ноќевања изнесува 69.74%: 30.62% Просечниот престој на туристите е индикатор за соодносот меѓу реализираните ноќевања и бројот на посетители. Овој сооднос е неповолен и укажува на многу краток престој на туристите во Регионот. Индикативно е што и покрај поголемото учество на странските туристи тие се задржуваат помалку во споредба со домашните.	

4.2.2.3 Потрошувачка

Под потрошувачка подразбираме слободни средства кои на директен или индиректен начин кои се искористени за време на престојот на туристите во планскиот регион. Врз основа на овие показатели може да се види движењето кое се однесува на содржината на туристичката понуда и користењето на туристичките производи од страна на барателите на услуги. Економските ефекти се основа за предвидувања на идни инвестициони вложувања и оптимално користење на ресурсите.

Табела 10: Туристичка потрошувачка

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извори на податоци**
ПОТРОШУВАЧКА	Пансионската потрошувачка во 2013 година изнесувала 461.907.000денари	Потрошувачка добиена врз основа на остварените ноќевања во регионот	Државен завод за статистика www.stat.gov.mk/,НБРМ

4.2.2.4 Пазари

Пазарите се динамична категорија и многу често во определени општествено-политички околности можат да имаат променлив карактер. Меѓутоа, истражувањата овозможуваат да се издвојат стандардни просторни целини во кои може да се пласира туристичката понуда. Туристичките пазари се обработуваат во период од последните десет години со што се добиваат топ емитивни туристички зони.

Табела 11: Туристички пазари

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извори на податоци**
ПАЗАРИ (ЕМИТИВНИ ЗОНИ)		Земји од кои доаѓаат странските туристи во регионот	Државен завод за статистика www.stat.gov.mk/,
Посетители по земји на припадност во последните 10 години	Бугарија, Србија, Турција Холандија		Државен завод за статистика www.stat.gov.mk/,

4.2.3 Евидентна листа на конкуренцијата

Анализата на конкуренцијата се темели на пристапот од експертски карактер во смисла на споредување на дестинации од окружувањето на Република Македонија и планскиот регион. Тоа значи како конкурентни целини претставуваат држави од непосредното соседство и планските региони во РМ со кои ВПР има непосредни допирни и заеднички односи. Оваа област опфаќа не само номинација на регионалните целини како конкурентни пазари, туку и видови на туристички производи во регионот и конкуренцијата, заеднички настапи на туристички пазар, начини на пласман на туристичките производи, карактеристики на сообраќајната поврзаност и квантитативно и квалитативни карактеристики на сместувањето.

Табела 12: Евидентна листа на конкуренцијата на ВПР

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	**Индикатори и параметри, информации и објаснувања од истражувачите**	**ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ**	**Извор на податоци**
КОНКУРЕНТНИ ПРОСТОРНИ ЦЕЛИНИ	Да се наведат постојните соседни региони или држави со кои се граничи регионот, а се важни за рурален развој и туризам.		Просторен план на РМ (Географска карта, Локална самоуправа, Центри за регионален развој
Гранични целини (соседни општини, региони, држави и сл.) (број и име)	Држави: Грција 23 милиони странски туристи (Германија, Велика Британија, Русија, Франција, Италија, Турција, Србија, Бугарија, Холандија, Америка) Региони: Скопски (2014) 168 037странски туристи Источен (2014) 8 729странски туристи Југозападен (2014) 144 227 странски туристи Југоисточен (2014)50 636 странски туристи Пелагониски (2014) 20 994 странски туристи Североисточен(2014) 4234 странски туристи	Конкуренцијата е сложена со оглед на тоа дека се работи за регионална целина која има висок степен на комуникативност со конкуренцијата на Грција и Србија како држави и планските региони во Република Македонија.	Државен завод за статистика на РМ (www.stat.gov.mk/), Грчка туристичка конфедерација – SETE (www.sete.gr).

Пошироки регионални целини (име)	Регионални целини кои не се граничат со регионот, а се важни за развој на руралниот туризам во Република Македонија Полошки регион (Маврово, Реканскиот крај, Попова Шапка)	Можности за креирање пошироки регионални туристички производи	Географска карта на РМ
ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОДИ	Да се наведат постојните туристички производи значајни за рурален туризам во понудата на конкурентните региони (пр. селски туризам во Грција)		Брошури,проспекти,туристички агенции,web-страни ((пример: постоечки и минати програми и проекти за развој на руралниот туризам во конкурентните региони на земјата (претежно од соседните земји),
Препознатливи туристички производи за конкурентните региони (име и вид: планински, езерски, еко, и др.)	Грција: рурален туризам (село Крионери), културен туризам (Атина, Солун, Метеори), капалишен туризам (Закинтос, Лефкада, Крит)	Потенцијалот за рурален туризам е особено значаен во селските и планинските подрачја кои вклучуваат различна содржина на туристички производи рекреативни активности, активности на фарма, културни содржини, традиции, занаети, велосипедизам, пешачење, планинарење и др.	http://www.visitgreece.gr/
Сообраќајна поврзаност	Квалитет и квантитет на сообраќајниците на конкурентните региони Југозападен регион-должина на патна мрежа 1250 км Источен регион - должина на патна мрежа 1187 км Југоисточен регион - должина на патна мрежа 977 км Пелагониски регион - должина на патна мрежа 1206 км Североисточен регион – должина на патна мрежа 1025 км Скопски регион – должина на патна мрежа 1300 км Коридор 10 и Коридор 8	Постои добра сообраќајна поврзаност со конкурентните региони	Државен завод за статистика за соседните региони

Сместувачки капацитети	Обем и структура, исполнетост – туристичка сезона на конкурентните региони: Југозападен регион – Бр.на соби 16 033 - Бр.на легла 41 454 - Туристи: 269 547 - Ноќевања 1 095 452 Источен регион – Бр.на соби 599 - Бр.на легла 1721 - Туристи: 18 865 - Ноќевања 37 358 Југоисточен регион – Бр.на соби 2 277 - Бр.на легла 6069 - Туристи: 124 707 - Ноќевања 401 065 Пелагониски регион – Бр.на соби 3 330 - Бр.на легла 10 165 - Туристи: 65 527 - Ноќевања 154 595 Североисточен регион – Бр.на соби 302 - Бр.на легла 645 - Туристи: 6 937 - Ноќевања 10 671 Скопски регион – Бр.на соби 2355 - Бр.на легла 5039 - Туристи: 196 087 - Ноќевања 390 798	ВПР заостанува во поглед на остварениот туристички промет во однос на конкурентните средини особено зад Југозападниот, Скопскиот и Пелагонискиот Регион. Креирањето на заеднички туристички производи може да ја ублажи оваа конјуктура.	Државен завод за статистика (за конкурентните региони во РМ) (http://www.stat.gov.mk/),

4.2.4 Евидентна листа на пазарните трендови

Пазарните трендови се значајна перспектива која овозможува донесување на акциони планови на глобално и посебно ниво. Трендовите се обработени преку следниве категории: број на расположливи сместувачки капацитети во домаќинства во рурално-туристички активности, видови туристички производи за рурален туризам, заштита на животната средина во руралните средини, обука на туристичките водичи, кустоси и придружници и заштита на потрошувачите

Евидентната листа на пазарните трендови е прикажана во табела бр.13:

Табела 13: Пазарни трендови

ОБЛАСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	Индикатори, параметри и информации и објаснувања од истражувачите	ОПИС И МОЖНОСТИ ЗА КОРИСТЕЊЕ ВО РАЗВОЈ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ	Извори на податоци
Видови туристички производи за рурален туризам	- Престој и посета на село - Тиквешки Вински Пат, - Тиквешка Винска Регата - Манифестациски туризам - Дегустации на вино и локална храна	Престој во селско домаќинство со вклучување во земјоделски активности, учество во берби на грозје, праски, посета на винарии	Постоечка понуда за рурален туризам на туристичките агенции
Заштита на животната средина во руралните средини: **Име на локалитети**	- Покриеноста на населението со услугата на подигнување и депонирање на отпадот кај руралното население изнесува 36 %. - Во Вардарскиот регион постои една станица за пречистување на отпадни води и е лоцирана во Свети Николе. Истата е со капацитет од 30.000 еж. Покриеноста на населението со пречистителна станица за отпадна вода изнесува 13.8 % (просечно во Македонија е 12.5 %).	Примена на регулатива од страна на локалната самоуправа Рециклирањето, односно селекцијата на рециклабилните фракции од комуналниот цврст отпад се врши на многу мал дел од отпадот и тоа преку селекција на отпадот во поставени садови за отпад во неколку општини. Неформалниот сектор ја собира отпадната пластика и метал директно од садовите за собирање на отпадот. Организирано собирање постои само за отпадот од пакување.	Документи на локалната самоуправа, ВПР

		Другите видови на отпад, како што се отпадни гуми, батерии и акумулатори, отпадни масти и масла, искористени возила и отпад од електрични и електронски апарати не се селектираат и завршуваат на депониите за комунален отпад.	
Обука на туристичките водичи, кустоси и придружници	ФТУ-Охрид, ФТБЛ-Гевгелија	Обуки од страна на високообразовни институции и странски донатори и туристички здруженија	(http://www.vodicimk.org.mk/),
Заштита на потрошувачите: - **брендирани производи карактеристични за руралните средини**	Маџун Велешка пастрмајлија Тиквешка жолта Тиквешки вина Росоманска праска Светиниколска пастрмајлија Овчеполски мед	Постоењето на брендирани производи во регионот придонесува за негова подобра препознатливост	Предлог од истражувачите

5. РЕАЛИЗАЦИЈА НА ТЕРЕНСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Прашалникот е структуриран низ активности кои се од комбиниран карактер. Имено, во рамките на кабинетското истражување експертскиот тим врз база на истражувачките резултати можеше да ги издиференцира вредносните категории кои беа дадени како предлог. Втората компонента од структурирањето на прашалникот беше реализирана преку забелешките, ставовите и мислењата на самите консултативни состаноци. Така се дојде до консензуална одлука за прифаќање на овој истражувачки модел. На организираните консултативни настани се дојде до размена на искуства и интерпретација на вредностите на индикаторите. Така се воспостави релација која придонесе да се документираат коментарите и предлозите во функција на добивање правилни оценки за вредностите за развој на руралниот туризам. Преку најдобрите оценки се утврдија развојни полови. Нивното окружување во функција на руралниот туризам овозможува диференцијација на зони за развој на руралниот туризам. Зоните опфаќаат рурално туристички локалитети како носители на развојот и комплементарни содржини кои се дел од матриците. Утврдените локалитети како развојни полови претставуваат гравитациони центри во рамките на зоните за рурален развој.

Врз основа на добиените оценки се диференцирани најдобрите решенија. Приоритетизацијата ги опфаќа токму вака оценуваните категории. Тие се основа за инвестициски активности и подобрување на условите во руралните средини.

Оценките се добиени врз основа на две вредности пресметани врз основа на одговорите од анкетните прашалници. Првата вредност е средна (просечна) вредност од добиените одговори, а втората вредност е дисперзија, односно отстапувањето на резултатот од средната вредност. За секоја активност дадени се конкурентни локации кои беа предмет на оценување. По пресметување на средната вредност и дисперзијата за секоја од локациите, како најдобра оценка е земена највисоката средна вредност и најмалата дисперзија. На тој начин обезбедуваме да се оцени најдобро оној локалитет којшто добил највисока просечна оценка од страна на анкетираните лица, но и локалитетот кој има најмало отстапување од дадената оценка, односно локалитетот за кој најголемиот дел од испитаните се согласиле за добиената оценка без драстично отстапување од неа.

Теренското истражување се реализира со прибирање податоци врз основа на креирана матрица. Впрочем се работи за примарно истражување во кое е искористен инструментот на прашалник. Оваа методологија овозможува проценка на туристичките содржини идентификувани како „Фактори”, „Атрактори” и “Поддршка на услугите”.

Факторите ги претставуваат ресурсите и нивните потенцијали за привлекување на туристи, а сеуште не се вклучени во туризмот.

Атракторите се всушност туристичките атрактивности, локалитети и објекти кои ги привлекуваат туристите и бележат определен степен на туристичка посетеност. Тие се всушност постојната туристичка реалност во регионите и општините.

Поддршката ја претставуваат сите елементи кои ги поддржуваат активностите што ги креираат атракторите на туризмот.

Основата на ФАС методологијата подразбира анализа на дестинацијата преку заедничка евалуација на сите потсистеми и клучни елементи на дестинацијата.

Целта на оваа методологија е да се идентификува состојбата во Планските региони и општини што се предмет на истражување во овој Проект од аспект на развиеноста на нивните ресурси за рурален туризам. Притоа, идентификацијата и класификацијата на различните елементи е во непосредна врска со креираните модели на истражување за понудата, побарувачката, конкурентноста и трендовите во туризмот. Ова послужи како основа да се направи идентификација на факторите, атракторите и елементите на поддршка и да се структурира прашалникот.

Прашалникот придонесе да се добијат релевантни показатели кои овозможуваат проверка на опфатот што е содржан во моделите на кабинетското истражување. Вкрстувањето на добиените резултати е во функција на креирање издржан регистар на вредности за рурален туризам. Примената на ФАС методологијата е земена во изворна форма, но приспособена на условите во ВПР.

Оценките во ова истражување ги дадоа познавателите на прилики од ВПР избрани од следниве засегнати страни: локалните самоуправи, бизнис секторот, невладиниот сектор, институции од област на културата, образованието, професионални здруженија од областа на земјоделството и туризмот. Обработката на оценките ги даде вредностите како средна вредност, дисперзија и најдобра оценка. Тие се однесуваат на туристичката понуда, туристичката побарувачка, конкурентноста и пазарните трендови.

Оценката на туристичката понуда ги опфати туристичките фактори, атракторите и поддршката за туризам во ВПР. Добиените резултати се дадени табеларно.

.

5.1 Фактори

Факторите ги опфаќаат следниве туристички вредности за развој на туризмот:

- туристичко-географската положба ;
- природните потенцијали;
- културните потенцијали;

-човечките фактори и

-факторите на капиталот.

5.1.1 Туристичко-географска положба

Туристичко-географската положба на Вардарскиот плански регион претставува извонредна вредност за развој на туризмот. Ова произлегува оттука што таа го опфаќа просторот на коридорот 10. Тоа значи дека се работи за регион со најголема транзитност како можност за развој на туризмот. Во меѓународни рамки со надоврзување на другите транзитни региони на овој коридор претставува отворен простор за посета на највисоко ниво. Треба да се констатира дека туристичко-географската положба на регионот определен како главна артерија на патиштата овозможува поврзување со содржинските вредности на руралните средини со самиот регион и руралните вредности и други категории погодни за развој на туризмот во окружувањето. Може да се каже дека туристичко-географската положба претставува основна оска на развојот не само на руралниот туризам во ВПР, туку и во оние средини кои се надоврзуваат на оваа оска. Низ просторот се протегаат патни комуникации во вид на магистрала, основна железничка оска и аеродромот „Александар Велики“ во Скопје.

Табела 14:Туристичко-географска положба

	Контактност*	Транзитност**	Поливалентност***
Средна вредност	4,2	4,4	3,9
Дисперзија	0,9	0,8	0,8
Најдобра оценка	4,4	Поливалентност	

5.1.2 Природни фактори

Природните фактори претставуваат туристички вредности и објекти кои не се посетени од туристите а можат да бидат фактор за развој на руралниот туризам. Во оваа група се оценувани планините, котлините, клисурите и кањоните, пештерите, вулканските форми, климата, изворите, реките и езерата и биогеографските вредности.

Планините се оценувани според можностите за алпинистички активности, расположливост со природни реткости, значајни пејзажи, биодиверзитет, видиковци и јавање во планина.

Котлините беа оценети според присуството на ливади, обработливо земјиште, земјиште резервирано за био-култури, можност за отворање на фарми, како и биодиверзитет.

Клисурите и кањоните се оценувани според нивниот амбиент, условите за алпинизам, присуство на тренинг центар за искачување, значењето на биодиверзитетот, како и природни реткости. Посебно е битно да се нагласи во овој регион присуството на палеонтолошки локалитети како една од најзначајните одлики на промена на климатските услови кои во изворна форма можат да се искористат во развојот на руралниот туризам.

За оценување на пештерите беа земени можностите на пештерите во регионот за нивно уредување.

Вулканските форми се оценувани според можноста за нивно уредување, нивната пристапност и можноста за одвивање на едукативни активности.

Определувањето на климата се изврши со оценување на чистиот воздух, прилагоденоста на условите од климатските промени, лоцираноста на објекти во загрозени зони, можности за спорт и рекреација, престој во природа, снежна покривка, како и присуство на различни феномени.

Изворите, реките и водопадите беа оценувани според чистотата на нивната вода, амбиенталност и пејзаж , крајбрежни патеки, можности за риболов, спортови на вода, рафтинг, пливање, и присуство на реткости.

За оценување на езерата беа разгледани бојата, проѕирноста и чистотата на водата, пешачки патеки околу езеро, пливање и сончање, логорување, убавина и присуство на реткости.

Биодиверзитетот како значајна категорија на факторите беа оценувани преку определувањето на присуството на пасишта и ливади, шумски патеки, комплекси и шуми, можности за спорт и рекреација, присуство на реткости, користење на истите за храна, близина на мочуришни подрачја, можностите за лов, риболов, јавање и набљудувањето на птици.

Табела 15: Природни потенцијали

Планини

	Пасишта								Планински патеки								Скијачки активности (скијање, санкање, трчање и др.							
	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина
Средна вредност	3,6	3,3	3,8	3,2	2,9	3,0	3,0	3,2	3,6	3,6	3,9	3,2	3,5	3,7	3,5	3,9	2,7	2,9	2,6	2,5	2,9	3,1	2,7	3,2
Дисперзија	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	1,0	1,1	0,7	1,0	0,8	1,2	1,0	0,9	1,1	1,0	1,2	1,4	1,2	1,4	1,1	1,1	1,3	1,1
Најдобра оценка	3,8								3,9								3,2							
	Даутица								Даутица								Конечка планина							

	Алпинизам (освојување на врвови)								Реткости								Пејзажи							
	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучкол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина
Средна вредност	3,3	3,1	3,3	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8	3,5	3,4	3,6	3,2	3,1	3,1	3,3	3,1	4,5	4,3	4,6	4,1	4,1	4,2	4,2	4,4
Дисперзија	1,3	1,1	1,2	0,9	1,0	1,0	1,1	1,0	0,9	0,7	0,9	0,8	0,9	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,9	0,7	0,7	1,0
Најдобра оценка	3,3								3,6								4,6							
	Даутица								Даутица								Даутица							

	Биодиверзитет								Видиковци								Јавање во планина							
	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучукол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучукол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина	Бабуна	Голешница	Даутица	Клепа	Кучукол	Градиштанска планина	Манговци	Конечка планина
Средна вредност	4,0	4,1	4,1	3,8	4,2	4,1	4,1		2,9	2,8	3,2	2,9	3,0	3,3	3,2	3,2	2,9	3,4	3,1	3,0	3,4	3,5	3,1	3,4
Дисперзија	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8		1,3	1,4	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1	1,2	1,6	1,2	1,3	1,5	1,2	1,0	1,2	1,2
Најдобра оценка	4,2								3,3								3,5							
	Кучукол								Градиштанска планина								Градиштанска планина							

Котлини

	Ливади				Обработливо земјиште				Земјишта резервиранни за биокултури			
	Овче Поле	Тиквешка котлина	Велешка котлина	Котлина Раец	Овче Поле	Тиквешка котлина	Велешка котлина	Котлина Раец	Овче Поле	Тиквешка котлина	Велешка котлина	Котлина Раец
Средна вредност	4,3	4,0	3,4	3,7	4,3	4,3	3,7	3,9	3,6	4,0	3,3	3,5
Дисперзија	0,9	1,0	1,2	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	0,9	0,7
Најдобра оценка	4,3				4,3				4,0			
	Овче Поле				Овче Поле Тиквешка котлина				Тиквешка котлина			

	Можност за отварање на Фарми				Биодиверзитет			
	Овче Поле	Тиквешка котлина	Велешка котлина	Котлина Раец	Овче Поле	Тиквешка котлина	Велешка котлина	Котлина Раец
Средна вредност	4,4	3,8	3,4	3,7	4,1	4,4	3,4	3,5
Дисперзија	0,8	0,8	1,1	0,8	0,7	0,8	1,1	1,0
Најдобра оценка	4,4						4,4	
	Овче Поле				Тиквешка котлина			

Клисури и кањони

	Амбиент					Алпинизам					Тренинг на центар за искачување				
	Таорска клисура, Велешка клисура	Пештери	Клисура на реката Тополка	Клисура на реката црна	Дреночка клисура	Таорска клисура, Велешка клисура	Пештери	Клисура на реката Тополка	Клисура на реката црна	Дреночка клисура	Таорска клисура, Велешка клисура	Пештери	Клисура на реката Тополка	Клисура на реката црна	Дреночка клисура
Средна вредност	4,1	4,0	3,8	4,0	3,7	3,3	3,8	3,2	3,4	3,3	3,4	3,8	3,4	3,6	3,5
Дисперзија	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	1,1	1,1	1,2	0,9	1,0	1,3	1,2	1,3	1,0	1,2
Најдобра оценка	4,1					3,8					3,8				
	Таорска клисура, Велешка клисура					Пештери					Пештери				

	Биодиверзитет					Реткости				
	Таорска клисура, Велешка клисура	Пештери	Клисура на реката Тополка	Клисура на реката црна	Дреночка клисура	Таорска клисура, Велешка клисура	Пештери	Клисура на реката Тополка	Клисура на реката црна	Дреночка клисура
Средна вредност	3,9	3,7	3,6	4,0	3,6	3,6	3,9	3,6	3,9	3,5
Дисперзија	0,9	1,0	1,0	0,7	0,8	0,9	1,1	1,2	0,8	0,9
Најдобра оценка	4,0					3,9				
	Клисура на реката црна					Клисура на реката црна				

Пештери

	Можност за уредување											Пештерски накит (сталактити, сталагмити)										
	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера
Средна вредност	3,5	3,1	3,1	4,5	4,7	4,0	3,9	3,3	3,8	4,2	3,8	2,9	2,8	2,8	4,2	4,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,9	3,0
Дисперзија	1,1	1,4	1,5	1,1	0,7	0,8	1,2	1,3	1,1	1,0	1,3	1,1	1,2	1,3	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	1,1	0,9	1,1
Најдобра оценка	4,7																					
	Пештера Горен Змејовец											Пештера Горен Змејовец										

	Пештерски сали											Хидрографија (подземни извори, езера, реки)										
	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера
Средна вредност	3,4	3,2	3,3	4,0	4,8	3,7	3,5	3,0	3,5	3,7	3,7	2,6	2,2	2,8	3,6	3,8	2,9	2,8	2,8	2,9	3,7	2,9
Дисперзија	1,0	1,2	1,1	1,3	0,6	1,0	1,0	1,4	1,0	1,1	1,0	1,1	0,6	1,0	1,2	1,8	1,2	0,8	0,8	1,2	1,1	1,2
Најдобра оценка	4,8											3,8										
	Пештера Горен Змејовец											Пештера извор на р. Бабуна										

	Животински свет											Палеолитски остатоци (остатоци од човечка цивилизација)										
	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера
Средна вредност	3,0	2,9	2,8	3,5	3,5	3,0	3,0	2,6	2,8	2,9	2,9	2,9	2,5	1,9	3,2	3,4	2,8	2,4	2,3	2,5	2,2	2,5
Дисперзија	1,0	1,0	1,1	1,1	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	0,9	1,3	0,8	0,6	1,7	1,5	1,3	1,0	0,8	0,7	0,9	1,0
Најдобра оценка	3,5											3,4										
	Пештера Горен Змејовец											Пештера Горен Змејовец										

	Палеонтологија (остатоци од животни како фосили и сл.)										
	Пештера Макаровец	Пештера Понор	Пештера Четири Врати	Пештера Бела вода	Пештера Горен Змејовец	Арамиска пештера	Пештера Дамјаница	Галишка пештера	Пештера црквише	Пештера извор на р. Бабуна	Маркова пештера
Средна вредност	2,6	2,4	2,1	2,5	2,9	2,1	2,1	2,0	2,0	2,3	2,6
Дисперзија	1,3	1,0	0,6	0,7	1,2	0,9	0,9	0,7	0,7	1,2	1,2
Најдобра оценка	2,9										
	Пештера Горен Змејовец										

Палеонтолошки форми

	Можност за уредување				Пристапност				Можност за едукативни активности			
	Караслари	Превалец	Калница	Змијарник	Караслари	Превалец	Калница	Змијарник	Караслари	Превалец	Калница	Змијарник
Средна вредност	3,9	3,8	3,5	3,1	3,7	3,7	3,3	3,1	4,1	4,2	3,9	4,1
Дисперзија	1,0	1,2	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9	1,0	1,1	0,8
Најдобра оценка	3,9				3,7				4,2			
	Караслари				Караслари Превалец				Караслари Превалец			

Клима

	Чист воздух	Пролагоденост на условите од климатските промени	Лоцираност на објекти во загорзени зони	Спорт и рекреација	Сончање	Престој во природа	Снежна покривка	Феномени (виножито, температурна инверзија)
Средна вредност	3,9	3,2	3,0	4,1	3,4	4,4	2,7	3,2
Дисперзија	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	0,7	1,1	1,2
Најдобра оценка	4,6							
	4,4							
	Престој во природа							

Извори, рекии водопади

	Чиста вода			Амбиенталност и пејзаж			Крајбрежни патеки			Риболов			Спортови на вода (кајак)			Рафтинг			Пливање			Реткости (посебни извори)		
	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади	Извори	Реки	Водопади
Средна вредност	4,4	3,9	3,9	4,5	4,4	4,4	2,8	2,9	3,0	3,2	3,9	2,9	2,4	3,3	1,9	1,8	2,4	1,9	2,3	3,2	2,1	3,8	3,6	3,6
Дисперзија	0,8	1,2	1,0	0,7	0,8	1,0	1,1	0,9	1,2	1,2	0,8	1,3	1,3	1,3	1,1	1,1	1,5	1,1	1,3	1,4	1,4	1,0	0,9	1,1
Најдобра оценка	4,4			4,5			3,0			3,9			3,3			2,4			3,2			3,8		
	Извори			Извори			Реки			Реки			Реки			Реки				Реки		Извори		

Езера

	Боја, проѕирност и чистота на вода					Пливање и сончање				
	Подлешко езеро	Моклишко Езеро	Езеро Паљурци	Лисиче	Мавровци	Подлешко езеро	Моклишко Езеро	Езеро Паљурци	Лисиче	Мавровци
Средна вредност	3,4	3,3	3,4	3,6	3,8	3,4	3,6	4,0	3,0	3,6
Дисперзија	1,0	0,9	0,5	0,9	0,8	1,2	0,9	0,6	1,4	1,1
Најдобра оценка	3,8					4,0				
	Мавровци					Езеро Паљурци				

	Логорување								Убавина								Реткости							
	Подлешко езеро	Моклишко Езеро		Езеро Паљурци	Лисиче	Мавровци	Подлешко езеро	Моклишко Езеро	Подлешко езеро	Моклишко Езеро		Езеро Паљурци	Лисиче	Мавровци	Подлешко езеро	Моклишко Езеро	Подлешко езеро	Моклишко Езеро		Езеро Паљурци	Лисиче	Мавровци	Подлешко езеро	Моклишко Езеро
Средна вредност	4,2	4,1		3,9	3,7	4,0	4,2	4,1	4,4	3,7		4,4	4,0	4,2	3,5	3,6	3,8	3,8		4,4	3,7	4,7	4,4	4,0
Дисперзија	0,9	0,9		1,1	1,3	1,1	0,9	0,9	0,8	1,0		0,5	1,2	0,9	1,0	0,7	0,8	0,7		0,8	1,0	0,5	0,5	1,2
Најдобра оценка	4,2								4,4								3,8							
	Подлешко Езеро								Подлешко Езеро								Езеро Паљурци							

Биодиверзитет (флора и фауна) и заштитени подрачја

	Пасишта и ливади	Шумски патеки	Комплекси и шуми	Спорт и рекреација	Амбиент и пејзажи	Реткости	Користење за храна	Мочуришни подрачја	Лов	Набљудување на птици	Јавање	Риболов
Средна вредност	3,8	3,7	3,6	3,9	4,2	3,4	3,4	2,3	3,7	3,5	2,8	4,0
Дисперзија	0,9	1,0	1,0	0,9	0,9	0,8	1,0	1,2	1,0	1,2	1,4	0,9
Најдобра оценка	4,2											
	Амбиент и пејзажи											

5.1.3 Културни фактори

Како културните фактори се сметаат создадените вредности во Вардарскиот плански регион. Во оваа група влегуваат оние ресурси кои не се доволно искористени и во таа смисла имаат потенцијални карактеристики. Тие ги опфаќаат културно-историските споменици, манифестациите и етнографските потенцијали.

Културно-историските потенцијали беа оценувани според нивната реткост, монументалност, потенцијал за привлекување на туристи и нивните естетски вредности.

Манифестациите и настаните како значаен потенцијал на регионот се оценуваа според нивната традиционалност, потенцијалот за привлекување на туристи, просторен опфат и нивната содржина.

Етнографските вредности беа оценувани според истите параметри како и манифестациите.

Табела 16:Културни потенцијали

Културно - историски споменици

РЕТКОСТ																										
	Општина Велес						Општина Неготино		Општина Кавадарци									Општина Демир Капија		Општина Лозово		Општина Чашка		Општина Св. Николе		
	Црква Св. Пантелејмон	Црква Св. Димитрија	Црква Св. Спас	Црква Св. Богородица	Црква Св. Кирил и Методија;Св Никола	Црква Св. Св Јован Крстител с.Ветерско	Црква Св. Ѓорѓи	Црква Св.Атанасие	Црква Св.Ѓорѓи-Полошки	Црква Св. Никола с.Моклиште	Црква Св. Богородица с.Дреново	Црква Маркова црква с.Драдња	Црква Св. Богородица с.Дабниште	Црква Св. Спас с.Праведник	Црква Св. Атанасие с.Галиште	Црква Св. Лазар	Црква Св. Архангел Михаил (Општина Градско)	Црква Св.Богородица	Црква Св.Никола с.Клисура	Црква во Лозово - Ѓуземелци	Џамија во лозово	Црква Св. Никола, Цв.Атанасија	Џамија	Црква Св. Никола, Света	Црква Богородица	Црква Св. Никола
Средна вредност	4,3	4,3	4,1	4,1	4,0	4,1	3,9	3,7	3,9	3,9	4,1	4,2	4,1	4,3	4,1	4,1	3,9	4,2	4,3	3,9	3,8	3,9	3,9	4,1	3,9	3,9
Дисперзија	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	0,9	0,7	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,9	0,8	0,9	0,7	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1
Најдобра оценка	4,3						3,9		4,3																	
	Црква Св. Пантелејмон						Црква Св. Ѓорѓи		Црква Св. Спас с.Праведник									Св.Никола с.Клисура		Џамија во Лозово		Џамија		Црква Богородица Црква Св. Никола		

МОНУМЕНТАЛНОСТ																										
	Општина Велес						Општина Неготино		Општина Кавадарци									Општина Демир Капија		Општина Лозово		Општина Чашка		Општина Св. Николе		
	Црква Св. Пантелејмон	Црква Св. Димитрија	Црква Св. Спас	Црква Св. Богородица	Црква Св. Кирил и Методија;Св Никола	Црква Св. Св Јован Крстител с.Ветерско	Црква Св. Ѓорѓи	Црква Св.Атанасие	Црква Св.Ѓорѓи-Полошки	Црква Св. Никола с.Моклиште	Црква Св. Богородица с.Дреново	Црква Маркова црква с.Драдња	Црква Св. Богородица с.Дабниште	Црква Св. Спас с.Праведник	Црква Св. Атанасие с.Галиште	Црква Св. Лазар	Црква Св. Архангел Михаил (Општина Градско)	Црква Св.Богородица	Црква Св.Никола с.Клисура	Црква во Лозово - Ѓуземелци	Џамија во лозово	Црква Св. Никола, Цв.Атанасија	Џамија	Црква Св. Никола, Света	Црква Богородица	Црква Св. Никола
Средна вредност	4,4	4,2	4,1	4,1	4,2	4,3	4,0	4,0	4,0	3,9	3,9	4,0	3,9	3,9	3,7	3,7	3,9	4,1	4,1	3,6	3,7	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7
Дисперзија	0,6	0,7	0,8	1,0	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,1	1,1	0,9	0,6	0,5	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	1,0	1,0
Најдобра оценка	4,4								4,0																	
	Црква Св. Пантелејмон								Црква Св.Ѓорѓи-Полошки									Св.Никола с.Клисура		Џамија во Лозово		Џамија		Црква Богородица Црква Св. Никола		

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ ТУРИСТИ																										
	Општина Велес						Општина Неготино		Општина Кавадарци									Општина Демир Капија		Општина Лозово		Општина Чашка		Општина Св. Николе		
	Црква Св. Пантелејмон	Црква Св. Димитрија	Црква Св. Спас	Црква Св. Богородица	Црква Св. Кирил и Методија;Св Никола	Црква Св. Св Јован Крстител с.Ветерско	Црква Св. Ѓорѓи	Црква Св.Атанасие	Црква Св.Ѓорѓи-Полошки	Црква Св. Никола с.Моклиште	Црква Св. Богородица с.Дреново	Црква Маркова црква с.Драдња	Црква Св. Богородица с.Дабниште	Црква Св. Спас с.Праведник	Црква Св. Атанасие с.Галиште	Црква Св. Лазар	Црква Св. Архангел Михаил (Општина Градско)	Црква Св.Богородица	Црква Св.Никола с.Клисура	Црква во Лозово - Ѓуземелци	Џамија во лозово	Црква Св. Никола, Цв.Атанасија	Џамија	Црква Св. Никола, Света	Црква Богородица	Црква Св. Никола
Средна вредност	4,1	4,0	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8	3,9	3,6	3,9	4,1	3,5	3,5	3,5	3,4	3,5	3,6	3,6	4,1	4,0	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8	3,9
Дисперзија	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Најдобра оценка	4,1																									
	Црква Св. Пантелејмон						Св. Ѓорѓи, Св.Атанас.		Црква Св.Ѓорѓи-Полошки									Св.Никола с.Клисура		Црква во Лозово - Ѓуземелци		Св. Никола, Св.Атанас		Црква Богородица, Црква Св. Никола		

ЕСТЕТСКИ ВРЕДНОСТИ																										
	Општина Велес						Општина Неготино		Општина Кавадарци									Општина Демир Капија		Општина Лозово		Општина Чашка		Општина Св. Николе		
	Црква Св. Пантелејмон	Црква Св. Димитрија	Црква Св. Спас	Црква Св. Богородица	Црква Св. Кирил и Методија;Св Никола	Црква Св. Св Јован Крстител с.Ветерско	Црква Св. Ѓорѓи	Црква Св.Атанасие	Црква Св.Ѓорѓи-Полошки	Црква Св. Никола с.Моклиште	Црква Св. Богородица с.Дреново	Црква Маркова црква с.Драдња	Црква Св. Богородица с.Дабниште	Црква Св. Спас с.Праведник	Црква Св. Атанасие с.Галиште	Црква Св. Лазар	Црква Св. Архангел Михаил (Општина Градско)	Црква Св.Богородица	Црква Св.Никола с.Клисура	Црква во Лозово - Ѓуземелци	Џамија во лозово	Црква Св. Никола, Цв.Атанасија	Џамија	Црква Св. Никола, Света	Црква Богородица	Црква Св. Никола
Средна вредност	4,2	4,0	3,9	3,9	4,0	4,0	3,8	3,7	3,7	3,7	3,6	3,6	3,9	3,9	3,4	3,6	3,7	4,1	4,0	3,5	3,2	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5
Дисперзија	0,9	0,9	1,0	1,1	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,7	1,1	0,9	0,9	0,7	0,8	0,9	1,2	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0
Најдобра оценка	4,2								3,9																	
	Црква Св. Пантелејмон						Црква Св. Ѓорѓи		Црква Св. Спас с.Праведник									Св.Богородица		Црква во Лозово - Ѓуземелци		Св. Никола, Св.Атанас.		Црква Св. Никола, Света Црква Богородица		

Профана архитектура

РЕТКОСТИ																			
	Општина Велес						Општина Кавадарци				Општина Демир Капија	Општина Чашка			Општина Демир Капија				Општина Росоман
	Спомен Куќа на Касапови	Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот	Спомен Куќа на Кочо Рацин	Спомен Куќа на Васил Главинов	Спомен костурница Велешки илинденци	Тврдина Велешко кале	Спомен куќа на Страшо Пинџур с. Ваташа	Тврдина Маркова кула	Моклишко кале с. Моклиште	Спомен костурница	Споменик на паднати борци	Спомен Куќа седиште на президиумот на АСНОМ	Спомен Куќа на Петре Поп Арсов	на Главниот Штаб - Печатница	Тврдина Марков град	Кале - Стрезов град	Рамниште	Стојкова нива	Средновековна кула с.Манастирец
Средна вредност	4,2	4,1	3,9	3,9	4,0	3,9	3,8	3,9	3,9	3,7	3,5	3,9	3,7	3,8	4,3	4,3	4,3		4,1
Дисперзија	1,0	1,0	1,3	1,3	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9	1,2	1,1	1,2	1,1	0,7	0,7	0,9		0,8
Најдобра оценка	4,2						3,9								4,3				
	Спомен Куќа на Касапови						Тврдина Маркова кула Моклишко кале				Сп. на падна. борци	седиште на президиумот на АСНОМ			Тврдина Марков град				Средновеков на кула Манастирец

МОНУМЕНТАЛНОСТ																			
	Општина Велес						Општина Кавадарци				Општина Демир Капија	Општина Чашка			Општина Демир Капија				Општина Росоман
	Спомен Куќа на Касапови	Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот	Спомен Куќа на Кочо Рацин	Спомен Куќа на Васил Главинов	Спомен костурница Велешки илинденци	Тврдина Велешко кале	Спомен куќа на Страшо Пинџур с. Ваташа	Тврдина Маркова кула	Моклишко кале с. Моклиште	Спомен костурница	Споменик на паднати борци	Спомен Куќа седиште на президиумот на АСНОМ	Спомен Куќа на Петре Поп Арсов	Спомен куќа Куќа седиште на Главниот Штаб - Печатница	Тврдина Марков град	Кале - Стрезов град	Рамниште	Стојкова нива	Средновековна кула с.Манастирец
Средна вредност	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1	3,6	3,6	3,7	3,9	3,8	3,6	3,6	3,6	3,6	4,5	4,4	4,5		3,9
Дисперзија	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9		1,0
Најдобра оценка	4,3						3,9								4,5				
	Спомен Куќа на Касапови Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот						Моклишко кале с. Моклиште				Сп. на падн. борци	седиште на президиумот на АСНОМ Спомен Куќа на Петре Поп Арсов седиште на Главниот Штаб - Печатница							Средновеков на кула Манастирец

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ ТУРИСТИ																			
	Општина Велес						Општина Кавадарци				Општи на Демир Капија	Општина Чашка			Општина Демир Капија				Општина Росоман
	Спомен Куќа на Касапови	Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот	Спомен Куќа на Кочо Рацин	Спомен Куќа на Васил Главинов	Спомен костурница Велешки илинденци	Тврдина Велешко кале	Спомен куќа на Страшо Пинџур с. Ваташа	Тврдина Маркова кула	Моклишко кале с. Моклиште	Спомен костурница	Споменик на паднати борци	Спомен Куќа седиште на президиумот на АСНОМ	Спомен Куќа на Петре Поп Арсов	на Главниот Штаб - Печатница	Тврдина Марков град	Кале - Стрезов град	Рамниште	Стојкова нива	Средновековна кула с.Манастирец
Средна вредност	4,3	4,2	4,3	4,3	4,0	3,8	4,0	4,0	4,3	3,7	3,4	3,8	3,9	3,7	4,6	4,6	4,1		4,0
Дисперзија	0,8	0,9	0,9	0,8	1,2	1,1	0,9	0,9	0,6	0,8	1,2	1,0	1,0	1,1	0,6	0,6	0,9		0,9
Најдобра оценка	4,3						4,3								4,6				
	Спомен Куќа на Касапови Спомен Куќа на Васил Главинов						Моклишко кале с. Моклиште					Спомен Куќа на Петре Поп Арсов			Тврдина Марков град Кале - Стрезов град				

ЕСТЕТСКИ ВРЕДНОСТИ																			
	Општина Велес						Општина Кавадарци				Општи на Демир Капија	Општина Чашка			Општина Демир Капија				Општина Росоман
	Спомен Куќа на Касапови	Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот	Спомен Куќа на Кочо Рацин	Спомен Куќа на Васил Главинов	Спомен костурница Велешки илинденци	Тврдина Велешко кале	Спомен куќа на Страшо Пинџур с. Ваташа	Тврдина Маркова кула	Моклишко кале с. Моклиште	Спомен костурница	Споменик на паднати борци	Спомен Куќа седиште на президиумот на АСНОМ	Спомен Куќа на Петре Поп Арсов	на Главниот Штаб - Печатница	Тврдина Марков град	Кале - Стрезов град	Рамниште	Стојкова нива	Средновековна кула с.Манастирец
Средна вредност	4,3	4,3	4,3	4,3	4,2	3,5	3,7	3,8	3,8	3,6	3,3	3,6	3,5	3,6	4,2	4,2	4,1		3,7
Дисперзија	0,8	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	0,7	0,8	0,8	0,7	1,0	0,9	0,9	0,9	0,6	0,6	0,7		0,7
Најдобра оценка	4,3						3,8								4,2				
	Спомен Куќа на Јохан Хаџи Константинов Џинот						Тврдина Маркова кула Моклишко кале с. Моклиште					седиште на президиумот на АСНОМ седиште на Главниот Штаб - Печатница			Тврдина Марков град Кале - Стрезов град				

Археолошки локалитети

РЕТКОСТ																				
	Општина Велес			Општина Кавадарци	Општина Демир Капија					Општина Негорино			Општина Св. Николе					Општина Градско	Општина Росоман	
	Спелеолошки локалитет	Пештери Макаровец	Раштани	Тиквеш град	Храм на Артемида и Диоскури	Верници	Рамниште-Рефугиум	Пенов Камен	Илимов Рид	Градиште - Антигонеа	Чаир рид	Каратманово комплекс (Вршник, Думанлија, Мешантлак и Срма) (Општина Лозово)	Барутница	Рут Баир	Градиште	Ѓаволски ѕид	Говедар камен	Абдови Карпи	Селски гробишта с.Росоман,с.Паликура	Савкова чешма
Средна вредност	4,0	4,1	3,8	3,8	4,6	4,4	4,4	4,1	4,2	4,1	3,8	3,9	3,8	3,7	4,2	3,8	3,9	3,3	3,8	3,8
Дисперзија	0,9	1,0	1,1	0,9	0,6	0,6	0,6	0,8	0,6	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9	0,7	1,0	0,9	1,5	1,0	1,0
Најдобра оценка	4,1				4,6								4,2							
	Спелеолошки локалитет Пештери Макаровец			Тиквеш град	Храм на Артемида и Диоскури					Градиште - Антигонеа			Градиште							

МОНУМЕНТАЛНОСТ																				
	Општина Велес			**Општина Кавадарци**	**Општина Демир Капија**					**Општина Негорино**			**Општина Св. Николе**					**Општина Градско**	**Општина Росоман**	
	Спелеолошки локалитет	Пештери Макаровец	Раштани	Тиквеш град	Храм на Артемида и Диоскури	Верници	Рамниште-Рефугиум	Пенов Камен	Илимов Рид	Градиште - Антигонеа	Чаир рид	Каратманово комплекс (Вршник, Думанлија, Мешантлак и Срма) (Општина Лозово)	Барутница	Рут Баир	Градиште	Ѓаволски ѕид	Говедар камен	Абдови Карпи	Селски гробишта с.Росоман,с.Паликура	Савкова чешма
Средна вредност	4,0	4,0	3,7	3,9	4,3	4,1	3,9	3,8	4,1	3,9	3,5	3,5	3,8	3,7	3,9	3,6	3,7	3,7	3,5	3,5
Дисперзија	0,8	0,8	1,0	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7	0,9	1,1	1,0	0,9	1,0	0,9	1,2	0,9	1,2	1,3	1,3
Најдобра оценка					4,3								3,9							
	Спелеолошки локалитет Пештери Макаровец				Илимов Рид					Градиште - Антигонеа			Градиште					Абдови Карпи	Селски гробишта Росоман, Паликура Савкова чешма	

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ ТУРИСТИ																				
	Општина Велес			Општина Кавадарци	Општина Демир Капија					Општина Негорино			Општина Св. Николе					Општина Градско	Општина Росоман	
	Спелеолошки локалитет	Пештери Макаровец	Раштани	Тиквеш град	Храм на Артемида и Диоскури	Верници	Рамниште-Рефугиум	Пенов Камен	Илимов Рид	Градиште - Антигонеа	Чаир рид	Каратманово комплекс (Вршник, Думанлија, Мешантлак и Срма) (Општина Лозово)	Барутница	Рут Баир	Градиште	Ѓаволски ѕид	Говедар камен	Абдови Карпи	Селски гробишта с.Росоман,с.Паликура	Савкова чешма
Средна вредност	4,0	4,4	3,9	3,9	4,6	4,2	4,1	4,1	4,2	4,0	3,6	3,7	4,3	4,0	3,8	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8
Дисперзија	1,0	0,8	1,2	0,9	0,8	0,9	1,1	1,1	0,9	1,2	1,2	0,9	0,7	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,0	1,0
Најдобра оценка					4,6								4,3							
	Пештери Макаровец				Храм на Артемида и Диоскури					Градиште - Антигонеа			Барутница					Абдови Карпи	Селски гробишта Росоман, Паликура Савкова чешма	

ЕСТЕТСКИ ВРЕДНОСТИ																				
	Општина Велес			**Општина Кавадарци**	**Општина Демир Капија**					**Општина Негорино**			**Општина Св. Николе**					**Општина Градско**	**Општина Росоман**	
	Спелеолошки локалитет	Пештери Макаровец	Раштани	Тиквеш град	Храм на Артеиеда и Диоскури	Верници	Рамниште-Рефугиум	Пенов Камен	Илимов Рид	Градиште - Антигонеа	Чаир рид	Каратманово комплекс (Вршник, Думанлија, Мешантлак и Срма) (Општина Лозово)	Барутница	Рут Баир	Градиште	Ѓаволски ѕид	Говедар камен	Абдови Карпи	Селски гробишта с.Росоман,с.Паликура	Савкова чешма
Средна вредност	4,0	4,4	3,6	3,7	4,4	4,2	4,0	3,7	3,7	4,0	3,2	3,4	3,8	3,8	3,9	3,9	3,6	3,5	3,7	3,7
Дисперзија	0,9	0,5	1,3	0,9	0,7	0,6	0,6	0,8	0,9	0,8	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8	0,9	1,0	0,7	0,6	0,6
Најдобра оценка																				
	Пештери Макаровец				Храм на Артемида и Диоскури					Градиште - Антигонеа			Градиште					Абдови Карпи	Селски гробишта Росоман, Паликура Савкова чешма	

Староградски комплекси

	Реткос	Монументност	Потенцијал на привлекување туристи	Естетски вредности
	Улица албакот (Општина Велес)	Улица албакот (Општина Велес)	Улица албакот (Општина Велес)	Улица албакот (Општина Велес)
Средна вредност	3,5	3,4	3,5	3,3
Дисперзија	1,0	1,1	1,1	1,0
Најдобра оценка	3,5			
	Улица албакот (Општина Велес)			

Музеи

РЕТКОСТ							
	Општина Велес	**Општина Неготино**		**Општина Кавадарци**		**Општина Св. Николе**	**Општина Чашка**
	Народен музеј Велес (Општина Велес)	Народен музеј	Музеј на Виното	Градски музеј	Музеј Куќа на вкусовите и мирисот	Народен музеј	Етнолошки музеј
Средна вредност	3,6	4,1	4,5	3,9	4,1	3,8	3,6
Дисперзија	1,2	0,7	0,8	1,0	0,8	0,9	0,9
Најдобра оценка							
		Музеј на Виното		Куќа на вкусовите и мирисот		Народен музеј	Етнолошки музеј

МОНУМЕНТАЛНОСТ							
	Општина Велес	Општина Неготино		Општина Кавадарци		Општина Св. Николе	Општина Чашка
	Народен музеј Велес (Општина Велес)	Народен музеј	Музеј на Виното	Градски музеј	Музеј Куќа на вкусовите и мирисот	Народен музеј	Етнолошки музеј
Средна вредност	3,5	3,8	3,9	3,9	3,6	3,7	3,5
Дисперзија	1,2	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	1,1
Најдобра оценка							
	музеј Велес	Музеј на Виното		Градски музеј		Народен музеј	Етнолошки музеј

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ ТУРИСТИ							
	Општина Велес	Општина Неготино		Општина Кавадарци		Општина Св. Николе	Општина Чашка
	Народен музеј Велес (Општина Велес)	Народен музеј	Музеј на Виното	Градски музеј	Музеј Куќа на вкусовите и мирисот	Народен музеј	Етнолошки музеј
Средна вредност	3,7	4,0	4,7	3,8	3,7	3,9	3,7
Дисперзија	1,2	0,6	0,5	0,9	0,9	0,8	0,9
Најдобра оценка							
	музеј Велес	Музеј на Виното		Градски музеј		Народен музеј	Етнолошки музеј

ЕСТЕТСКИ ВРЕДНОСТИ							
	Општина Велес	Општина Неготино		Општина Кавадарци		Општина Св. Николе	Општина Чашка
	Народен музеј Велес (Општина Велес)	Народен музеј	Музеј на Виното	Градски музеј	Музеј Куќа на вкусовите и мирисот	Народен музеј	Етнолошки музеј
Средна вредност	3,7	4,1	4,6	4,1	3,6	4,1	3,8
Дисперзија	1,1	0,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8
Најдобра оценка							
	музеј Велес	Музеј на Виното		Градски музеј		Народен музеј	Етнолошки музеј

Манифестации како потенцијал

	Традиционалност				**Потенцијал за привлекување**				**Просторен Опфат**				**Содржина**			
	Религиски	Културни	Спортски	Гастрономски	Религиски	Културни	Спортски	Гастрономски	Религиски	Културни	Спортски	Гастрономски	Религиски	Културни	Спортски	Гастрономски
Средна вредност	4,3	4,4	4,0	4,4	4,0	4,2	4,0	4,2	3,8	4,0	3,9	4,0	3,8	4,1	4,0	4,3

Дисперзија	1,0	0,8	1,0	0,9	1,2	0,7	0,8	0,6	1,2	0,9	0,9	0,8	1,2	1,0	0,9	0,9
Најдобра оценка	4,4				4,2					4,0			4,3			
	Културни настани и манифестации				Културни настани и манифестации					Културни настани и манифестации			Гастрономски			

Етнографски потенцијали

	Традиционалност				Потенцијал за привлекување				Просторен опфат				Содржина			
	Фолклор	Обичаи	Традиционалн и стопански активности	Традиционалн о градителство	Фолклор	Обичаи	Традиционалн и стопански активности	Традиционалн о градителство	Фолклор	Обичаи	Традиционалн и стопански активности	Традиционалн о градителство	Фолклор	Обичаи	Традиционалн и стопански активности	Традиционалн о градителство
Средна вредност	4,3	3,8	3,5	3,2	4,2	3,9	3,6	3,5	3,8	3,6	3,4	3,3	4,2	4,0	3,7	3,6
Дисперзија	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9	1,0	1,2	0,9	1,0	1,0	1,2	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9
Најдобра оценка	4,3				4,2				3,8				4,2			
	Фолклор				Фолклор				Фолклор				Фолклор			

5.1.4 Човечки фактори

Човечките фактори се од најголемо значење во развојот со оглед на тоа дека руралниот туризам има висока мерка на трудоинтензивност. Тоа подразбира ангажирање на човечките потенцијали на начин да бидат во функција на задоволување на туристичките потреби на туристите. Во оваа група спаѓаат: културните традиции, техничката обученост на човечките фактори, користењето на технологија и опрема и условите за работа.

Оценката на културните традиции се определи преку определувањето на гостопримството, традиционална прифатливост, уредност и хигиена на руралните домаќинства како и разновидноста на културните традиции.

Техничката обученост се оцени преку определувањето на нивото на општо образование и култура на кадарот, нивното формално и специјализирано образование, говорењето на странски јазици, нивното неформално образование, како и образованието преку курсеви, работилници.

Користењето на технологијата и опремата се оценувани според користењето на современа опрема и примена на стандарди за квалитет, усогласеност на традиционалноста со современите услуги и користењето на информатички технологии.

Оценувањето на условите за работа се состоеше од определувањето на висината на личните примања, нивото на вработеноста, како и сезоналноста во вработувањето.

Табела 17:Човечки фактори

	1.4.1. Културни традиции				1.4.2 Техничка обученост на човечките ресурси				
	Гостопримство	Традиционална прифатливост на туристите	Уредност на хигиената на руралните домаќинства	Разновидност на културните традиции	Општа образование и култура	Формално специјализирано образование	Говорење на странски јазици	Неформално образование (тур. Водичи)	Образование преку курсеви, работилници и сл.
Средна вредност	4,4	4,3	3,1	4,0	3,5	3,2	3,1	2,6	3,0
Дисперзија	0,6	0,7	1,2	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9
Најдобра оценка	4,4				3,5				
	Гостопримство				Општо образование и култура				

	1.4.3. Користење технологија и опрема			1.4.4. Услови за работа		
	Користење на современа опрема, средства и стандарди во руралните домаќинства	Усогласеност на традиционалност со современите услуги	користење на информатички технологии	Висина на лични и семејни примања	Ниво на вработеност	Сезоналност во вработувањето
Средна вредност	2,9	3,0	3,0	2,6	2,8	3,1
Дисперзија	0,7	0,9	0,8	0,9	0,6	0,8
Најдобра оценка	3,0			3,1		
	користење на информатички технологии			Сезоналност во вработувањето		

5.1.5 Фактори на капиталот

Факторите на капиталот ги отсликуваат можностите за унапредување на руралниот туризам преку мерки и активности кои стојат на располагање од гледна точка на економска одржливост. Во групата на фактори на капиталот, оценувани се пристапноста, просторниот капитал и потенцијалот за привлекување.

Пристапноста кон финансирањето се оценуваше преку достапноста на кредити, поволноста на кредитните услови достапноста на информациите за добивање кредити, ниво на профитабилност и кредитната способност и ликвидност.

Просторниот капитал беше оценато преку определувањето на сообраќајната инфраструктура (железнички, патен, воздушен и езерски), опременост и уреденост на просторот и објекти на јавниот и приватниот сектор.

Потенцијалот за привлекување инвестиции се оцени преку кредитната способност и ликвидност и застапеност на домашни и странски инвестиции.

Табела 18: Фактори на капиталот

	1.5.1. Пристапност кон финансирање					1.5.2. Просторен капитал							1.5.3. Потенцијал за привлекување на инвестиции во општина		
	Достапност на кредити - процедура за добивање на кредит	Поволност на кредитните услови	Достапност на информации за добивање на финансиски средства	Ниво на профитабилност	Кредитна способност и ликвидност	Сообраќајна инфраструктура				Опременост и уредност на просторот	Објекти од јавен сектор	објекти од приватен сектор	Кредитна способност и ликвидност	Застапеност на домашни инвестиции	Застапеност на странски инвестиции
						железничка	патна	воздушна	езерска						
Средна вредност	3,0	2,3	2,7	2,5	2,4	3,4	3,7	2,9	2,7	2,8	3,3	3,4	3,1	3,1	3,4
Дисперзија	1,0	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	1,5	1,3	0,7	0,9	0,6	1,1	1,0	1,2
Најдобра оценка	3,0					3,7				3,4			3,4		
	Достапност на кредити - процедура за добивање на кредит					патна				објекти од приватен сектор			Застапеност на странски инвестиции		

5.2 Атрактори

Значењето на атракторите е објаснето на почетокот на овој дел, односно во делот теренското истражување. Тие се всушност туристичките атрактивности, локалитети и објекти кои ги привлекуваат туристите и бележат определен степен на туристичка посетеност. Афирмираноста на атракторот претставува основа за оценка од гледна точка на највисоко ниво на туристичка вредност. Не треба да збунува дистинкцијата меѓу потенцијалот кој се користи како синоним за факторите. Тоа значи дека атракторите иако се афирмирани појави и односи во руралниот туризам тие можат да бидат исто така потенцијали со највисоки атрибути. Атракторите ги опфаќаат природните вредности , културните вредности и издиферентираните центри како просторни целини за развој на руралниот туризам.

5.2.1. Природни атрактори

Природните атрактори се оценувани според посетеноста, пристапноста, привлечноста, можноста, зголемувањето на посетителите и унапредувањето на пристапноста. Оценката на природните атрактори е дадена во табеларни прикази.

Табела 19: Природни атрактори

	Посетеност						**Пристапност како вредност**					
	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар
Средна вредност	3,8	3,7	4,0	3,8	4,2	3,4	3,7	4,1	4,0	3,7	4,4	3,5
Дисперзија	0,8	1,2	1,1	1,1	0,9	1,2	1,3	1,1	0,9	1,0	0,7	1,2
Најдобра оценка	4,2						4,4					
	Езеро Младост						Езеро Младост					
	Привлечност						**Можност за унапредување**					
	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар
Средна вредност	4,5	4,3	4,1	4,4	4,2	3,5	4,8	4,4	4,6	4,2	4,4	4,0
Дисперзија	0,9	0,9	0,9	0,7	0,8	0,9	0,5	1,0	0,9	1,1	0,7	1,1
Најдобра оценка	4,5						4,8					
	Јакупица						Кожуф					

	Зголемување на бројот на посетители						Унапредување на пристапноста					
	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар	Кожуф	Демиркаписка Клисура	Тиквешко езеро	Јакупица	**Езеро Младост**	Вардар
Средна вредност	4,3	4,3	4,2	4,1	4,3	3,8	4,1	4,3	4,2	4,0	4,2	3,7
Дисперзија	0,6	1,0	0,7	1,0	0,6	1,2	1,0	0,8	0,9	1,0	0,9	1,2
Најдобра оценка	4,3						4,3					
	Кожуф Езеро Младост						Демиркаписка Клисура					

5.2.2. Културни атрактори

Културните атрактори беа оценувани според посетеноста, пристапноста, привлечноста и можноста за унапредување и пристапноста. Нивното значење упатува на можноста за користење како евидентно културно наследство. Тие се дадени во табеларни прикази.

Табела 20:Културни атрактори

	Посетеност								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(Лозово
Средна вредност	4,1	3,5	3,9	3,9	3,8	4,2	3,3	4,1	3,1
Дисперзија	1,1	1,1	1,2	1,0	1,1	0,9	0,8	0,8	1,2
Најдобра оценка	4,2								
	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)								

	Пристапност како вредност								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(лозово
Средна вредност	4,3	4,0	4,3	4,1	4,1	4,4	3,5	4,2	3,2
Дисперзија	1,0	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,7	0,8
Најдобра оценка	4,4								
	Музеј на виното (Демир Капија)Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)								

	Привлечност								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(лозово
Средна вредност	4,6	4,2	4,3	4,0	3,8	4,3	3,2	3,8	3,2
Дисперзија	0,5	1,0	0,8	0,9	1,1	0,8	1,2	1,0	1,0
Најдобра оценка	4,6								
	Стоби (Градско)								

	Можност за унапредување								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(лозово
Средна вредност	4,5	3,8	4,1	3,9	3,9	4,2	3,6	4,2	3,4
Дисперзија	0,7	1,0	0,7	0,9	1,0	0,8	0,8	0,7	0,8
Најдобра оценка	4,5								
	Стоби (Градско)								

	Зголемување на бројот на посетители								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(лозово
Средна вредност	4,4	4,0	4,1	3,9	4,0	4,4	3,4	3,9	3,2
Дисперзија	0,6	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,9
Најдобра оценка	4,4								
	Кожуф		Езеро Младост						

	Унапредување на пристапноста								
	Стоби (Гратско)	Била Зора (Св. Николе)	Музеј на виното (Демир Капија)	Манифестација Св.Трифун (Кавадарци)	Рацинови средби (Велес)	Манифестација Св.Трифун (Демир Капија)	Манифестација Св. Трифун (Неготино)	Тиквешки гроздобер (Кавадарци)	Пеливански борби(лозово
Средна вредност	4,2	3,9	4,1	3,8	3,9	4,2	3,6	4,0	3,3
Дисперзија	0,8	0,9	0,9	1,1	1,0	0,9	1,0	0,8	0,9
Најдобра оценка	4,2								
	Демиркаписка Клисура								

5.2.3. Центри

Центрите (комплексите) за туристички активности претставуваат издиференцирани просторни целини со забележителни реномирани и промовирани вредности.

Нивната оценка е идентична на оценката која се однесува на атракторите во целост. Овие центри основа наоѓаат како во кабинетските така и во теренските истражувања. Притоа се користени веќе усвоените просторно-плански определби и мислењата на засегнатите страни и познавателите на приликите.

Табела 21:Центри (комплекси) за туристички активности

	Посетеност					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	3,3	2,6	3,8	3,3	3,7	3,8
Дисперзија	1,1	1,2	1,0	1,0	1,1	1,3
Најдобра оценка	3,8					
	Зона Младост - Стоби					

	Пристапност како вредност					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	3,3	2,8	3,5	3,3	3,7	3,5
Дисперзија	1,0	1,1	0,9	1,0	1,1	1,0
Најдобра оценка	3,7					
	Зона Младост – Стоби Зона Витачево - Кожуф					

	Привлечност					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	4,4	3,4	4,1	3,6	4,0	3,7
Дисперзија	0,6	0,8	0,6	0,7	0,9	0,9
Најдобра оценка	4,4					
	Зона Бабуна - Солунска Глава					

	Можност за унапредување					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	4,1	3,5	4,3	3,9	4,3	4,1
Дисперзија	1,0	1,1	0,7	0,8	1,1	0,9
Најдобра оценка	4,3					
	Зона Младост - Стоби					

	Зголемување на бројот на посетители					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	3,6	3,0	3,6	3,4	3,8	3,6
Дисперзија	0,9	1,2	1,0	1,1	1,1	1,1
Најдобра оценка	3,8					
	Зона Витачево - Кожуф					

	Унапредување на пристапноста					
	Зона Бабуна - Солунска Глава	Зона Бреза - Јаболчиште	Зона Младост - Стоби	Зона Дреново - Тиквешко езеро	Зона Витачево - Кожуф	Зона Дошница - Демир Капија - Серта
Средна вредност	3,8	3,4	3,7	3,5	4,1	4,1
Дисперзија	1,0	1,1	0,9	1,1	1,2	1,0
Најдобра оценка	4,1					
	Зона Дошница -Демир Капија - Серта					

5.3 Поддршка

Поддршката претставува основа на развојот на руралниот туризам. Таа се состои од компоненти кои се на директен или индиректен начин вклучени во развојот на руралните средини. Во основа се работи за вреднување на угостителството, транспортот, пратечките услуги, посетеноста и престојот, потрошувачката, промоцијата, безбедноста и здравствените услуги и комуналната уреденост.

5.3.1 Угостителство

Угостителството најчесто се поврзува со туристичките активности. Всушност без овој сегмент руралниот туризам не може да функционира. Во рамките на угостителството се определени сместувачки капацитети и објекти за исхрана и пијалаци, како непосредно важни веќе афирмирани локалитети и објекти кои се лоцирани во овие средини. Исто така, сместувачките капацитети од ова ниво на искористеност имаат комплексно-комплементарен карактер иако не се лоцирани во непосредните рурални центри. Во рамките на оценката на угостителските објекти за сместување опфатени се категоризацијата, стандардизацијата и искористеноста на капацитетите низ призма на општо и рурално сместување. Во услугите на храна и пијалаци исто така, оценката се однесува на општите категории и оние во руралните објекти.

Табела 22:Угостителство

Угостителство - услуги на сместување

	Категоризација и стандардизација		**Искористеност на капацитетите**		**Категоризација и стандардизација**		**Искористеност на капацитетите**		**Учество на сместувачките капацитети кои ко користат еко стандарди во функција на намалување на климатските промени**	
	Општо сместување	Рурално сместување	Општо сместување	Рурално сместување	Општо сместување	Рурално сместување	Општо сместување	Рурално сместување	Општо сместување	Рурално сместување
Средна вредност	3,0	2,2	3,1	2,2	3,2	2,7	3,3	2,6	2,8	2,4
Дисперзија	1,0	1,0	0,9	1,0	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2
Најдобра оценка	3,3									

Угостителство - услуги на храна и пијалаци

	Категоризација и стандардизација		**Искористеност на капацитетите**		**Категоризација и стандардизација**		**Искористеност на капацитетите**	
	Општи услуги на храна и пијалаци	Услуга на храна и пијалаци во рурални објекти	Општи услуги на храна и пијалаци	Услуга на храна и пијалаци во рурални објекти	Општи услуги на храна и пијалаци	Услуга на храна и пијалаци во рурални објекти	Општи услуги на храна и пијалаци	Услуга на храна и пијалаци во рурални објекти
Средна вредност	3,6	2,8	3,3	2,6	3,6	3,1	3,6	3,1
Дисперзија	1,0	1,1	0,8	1,1	1,2	1,3	1,2	1,2
Најдобра оценка	3,6							

5.3.2 Транспорт

Транспортот како компонента за поддршка на развој на руралниот туризам ги опфаќа следниве форми: железнички, патен, воздушен, езерски сообраќај, како формата на изнајмување на средства за превоз. Оценката се однесува на врските кои имаат внатрешен и надворешен карактер, и исто така на зачестеноста, удобноста и квалитет на превозот. Во поглед на можноста за изнајмување на средства за превоз оценката се однесува на велосипеди, автомобили и пловила.

Табела 23: Транспорт

	3.2.1 Транспорт - железнички				3.2.2. Транспорт - патен				3.2.2 Транспорт - воздушен			
	Врски		Зачестеност	Удобност (квалитет на превозот	Врски		Зачестеност	Удобност (квалитет на превозот	Врски		Зачестеност	Удобност (квалитет на превозот
	Внатрешни	Меѓународни			Внатрешни	Меѓународни			Внатрешни	Меѓународни		
Средна вредност	3,7	3,4	3,2	3,0	3,9	3,8	3,6	3,3	2,4	3,5	3,3	3,6
Дисперзија	0,9	1,2	1,0	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	1,4	1,3	1,3	1,4
Најдобра оценка	3,9											

	3.2.3 Транспорт - езерски				3.2.4 Изнајмување на средства за превоз		
	Врски		Зачестеност	Удобност (квалитет на превозот	Изнајмување на велосипеди	Rent a car, rent a bike	Изнајмување на пловила
	Внатрешни	Меѓународни					
Средна вредност	2,3	1,7	1,7	2,2	1,8	2,3	1,9
Дисперзија	1,3	0,9	0,9	1,1	0,9	1,1	0,9
Најдобра оценка	2,3						

5.3.3 Пратечки услуги

Пратечките услуги во развојот на руралниот туризам ги опфаќаат следниве сегменти: информираност, организираност, промоција, безбедност, здравствени услуги и комунална уреденост и опременост.

Во рамките на информираноста нотирани се туристичките водичи, туристичките публикации и информативните бироа. Организираноста опфаќа оценка на локалните туристички организации, патничките агенции, здруженија на издавачи на сместување и услуги на храна и пијалаци, други здруженија и организации (планинари, јавачи љубители на природа) и претпријатија кои поддржуваат локална, одржлива и ферска трговија на производи и услуги. Промоцијата е оценета преку застапеноста на мас-медиуми , електронски медиуми, односи со јавноста и печатени медиуми.

Безбедносните и здравствените услуги се оценети во поглед службите кои опфаќаат полиција, спасување, обезбедување на објекти, болници и здравствени центри. комуналната уреденост и опременост е оценета преку санацијата на отпадот, хигиената, опременоста и еколошката одржливост.

Табела 24: Пратечки услуги

	3.3.1 Информираност			**3.3.2 Организираност**				
	Туристички водичи	Туристички публикации	Информативни бироа	Локални туристички организации	Патнички агенции	Здруженија на издавачи на сместување и услуги на храна и пијалаци	Други здруженија и организации (планинари, јавачи љубители на природа)	Претпријатија кои подржуваат локална, одржлива и ферска трговија на производи и услуги
Средна вредност	2,7	3,0	2,5	2,5	2,9	2,6	3,3	2,5
Дисперзија	1,1	1,0	1,0	1,2	1,0	1,1	0,9	1,0
Најдобра оценка	3,3							

	3.3.3 Промоција				**3.3.4 Безбедност и здравствени услуги**				**3.3.5 Комунална уреденост и опременост**				
	Печатени медиуми	Мас - медиуми	Електронски медиуми	Односи со јавност (лични искуства)	Полиција	Спасители	Обезбедување на објекти	Болнички и здравствени центри	Санација на цврст отпад	Санација на отпадни води	Хигиена	Опрема од комунален сектор	Оценка на степенот на одржливост на еколошка заштита и унапредување
Средна вредност	2,6	2,8	3,4	3,1	3,5	2,8	3,0	3,1	2,8	2,4	2,7	2,9	2,8
Дисперзија	1,1	1,0	1,0	1,3	1,4	1,1	1,3	1,1	1,2	1,0	1,0	0,9	1,0
Најдобра оценка	3,5												

5.4 Посетеност

Оценката на посетеноста во руралните средини ги опфаќа обемот, просторната дистрибуција, сезоналноста, оценката на однесувањето на туристите и оценката на задоволството на туристите од добиените услуги. Тие се однесуваат како на домашните така и на странските туристи.

Табела 25:Оценка на посетеноста и престојот

	Обем		Просторна дистрибуција		Сезоналност		Оценка на однесувањето на туристите		Оценка на задоволството на туристите од добиените услуги	
	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи
Средна вредност	3,1	3,0	3,0	2,9	3,1	3,1	3,4	4,0	3,8	4,1
Дисперзија	1,0	1,4	1,0	1,1	1,1	1,1	1,0	0,8	1,0	0,8
Најдобра оценка	4,1									

5.5 Потрошувачка

Потрошувачка ја илустрира ефикасноста на туристичката понуда во поглед на обезбедување на услуги за сложената туристичка побарувачка. Во основа тоа се економските ефекти кои можат да се оценат како значаен производ на вкупните постигнувања во односите помеѓу овие две сфери. Потрошувачката има карактер на индикатор кој ги отсликува развојните можности на руралниот туризам. Таа е дадена преку пансионската и вонпансионската категорија при што се однесува на домашните и странските туристи.

Табела 26:Оценка на потрошувачката

	Пансионска		Вонпансионска															
			Угостителска		Сувенири		Производи на селски домаќинства		Ракотворби		Забава и приредби		Јавање		Пловење		Услуги за лов и риболов	
	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи	Домашни туристи	Странски туристи
Средна вредност	2,7	3,5	3,6	3,8	2,5	3,2	2,6	2,9	2,7	2,9	3,0	3,2	1,7	2,1	2,2	2,6	3,1	3,5
Дисперзија	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	1,2	1,1	1,3	1,2	1,2	1,0	1,0	0,8	1,2	1,0	1,3	1,1	1,1
Најдобра оценка	3,8																	

5.6 Оценка на пазарот

Пазарот е структуриран како истражувачка категорија која се однесува на нивото на настап, квалитет на понудата и цената на туристичките услуги. Ова исто така се однесува како на домашниот така и на меѓународниот пазар.

Табела 27:Оценка на пазарот

	Ниво на настап на пазарот	Квалитет на понудата			Цени на туристички услуги	
	Домашен пазар	Меѓународен пазар	Домашен пазар	Меѓународен пазар	Домашен пазар	Меѓународен пазар
Средна вредност	3,3	2,9	3,4	3,3	3,3	3,3
Дисперзија	0,9	1,1	0,9	1,1	1,0	1,1
Најдобра оценка	3,4					

5.7 Оценка на конкурентноста

Конкурентноста опфаќа оценка на просторните целини во окружувањето преку туристичките производи, сместувачките капацитети, цените на туристичките услуги и туристичката инфраструктура. Со оглед на тоа дека непосредни окружувања во оваа смисла ВПР има со Источниот и Скопскиот плански регион, оценката се однесува токму на овие два региони. Исто така, оценувани се конкурентните држави преку параметрите користени за соседните региони.

Табела 28:Оценка на конкурентните просторни целини

	Туристички производи во функција на руралниот туризам		**Сместувачки капацитети во функција на рурален туризам**		**Цени на туристички услуги**		**Туристичка инфраструктура**	
	Скопски	Источен	Скопски	Источен	Скопски	Источен	Скопски	Источен
Средна вредност	3,3	3,6	3,7	3,7	3,4	3,6	3,3	4,1
Дисперзија	0,9	1,1	0,9	0,9	1,0	0,8	0,9	1,0
Најдобра оценка	4,1							

	Туристички производи во функција на руралниот туризам	Сместувачки капацитети во функција на рурален туризам	Цени на туристички услуги	Туристичка инфраструктура
	Грција	Грција	Грција	Грција
Средна вредност	3,4	3,6	3,0	3,7
Дисперзија	1,1	1,0	1,1	0,8
Најдобра оценка	3,7			

5.8 Оценка на пазарните трендови

Пазарните трендови имаат современа конотација бидејќи врз основа на нивното оценување може да се искористат вредностите кои се присутни надвор од планскиот регион и да упатат на можни активности во оваа смисла. Пазарните трендови се оценувани во поглед на следниве параметри: расположливи сместувачки капацитети во домаќинствата во рурално - туристички активности, диверзитет на туристички производи во рурален туризам, степен на заштита на животна средина во руралните средини, организирање обуки за туристички водичи, кустоси и придружници и оценка на активностите за заштита на потрошувачите.

Табела 29:Оценка на пазарните трендови

	Расположливи сместувачки капацитети во домаќинствата во рурално - туристички активности	Диверзитет на туристички производи во рурален туризам	Степен на заштита на животна средина во руралните средини	Организирање обуки за на туристички водичи, кустоси и придружници	Оценка на активностите за заштита на потрошувачите
Средна вредност	2,7	2,7	2,7	2,6	2,5
Дисперзија	1,1	1,0	1,0	1,4	1,1
Најдобра оценка	2,7				

6. ЗОНИРАЊЕ НА МОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВОЈ НА РУРАЛНИОТ ТУРИЗАМ ВО ВПР

Врз основа на кабинетските истражувања, теренското истражување и оценките добиени во рамките на прашалникот за квалитативна оценка како и врз основа на ставовите и мислењата на познавателите на приликите добиени во консултативните работилници се определија зоните на можностите за развој на руралниот туризам во ВПР. Зоните во ВПР се определени по општини и тие опфаќаат полови на развојот, окружување и врски со потенцијалите.

Зонирањето претставува операција која определува најдобри можности за утврдување на гравитациони подрачја во рамките на туристичкиот простор. Тоа значи дека преовладувачките рурални показатели можат да се искористат за да се определат локалитетите како просторни категории кои се полови на развојот. Зонирањето не претставува само категорија која соодветствува на административните регионални цели туку може да има и поширок опфат. Меѓутоа, со оглед на оптималноста во функционирање на руралните активности поврзани со административната рамка зонирањето е вршено по општини. Самите локалитети за развој на руралниот туризам се диференцирани со користење на добиените резултати од кабинетското и теренското истражување. При овие вкрстувања од особена важност беше мислењето и ставовите на засегнатите страни и познаватели на прилики. Така се утврдени зоните, половите на развој како вкупен развоен потенцијал на населените места и рурални населби, атракторите, факторите односно потенцијалите, поддршката, можностите за развој како основна и комплементарна категорија и вкупната оценка

на дефинираните зони како просторни целини. Во врска со кабинетскиот пристап во утврдувањето на зоните основа претставуваше Просторниот план на Република Македонија кој е базичен документ од кој можат да се црпат идните преземања во креирањето на оперативните активности. нивната поврзаност со интересите за подобрување на животот на населението во руралните средини има парадигматичен карактер.

Во следната табела се прикажани утврдените зони и локалитети како полови, атрактори, фактори или потенцијали, поддршката, можностите за развој и оценката на зоните.

Табела 30: Зони на можности за развој на руралниот туризам

Општина	*Зона*	*Полови на развој*	*Атрактори*	*Потенцијали*	*Поддршка*	*Можности за развој*	*Вкупна оценка на Зоната*
Чашка	Бабуна-Солунска Глава	-Богомила -Нежилово -Папрадиште	Јакупица	- Бабуна - Даутица - Биодиверзитет - Видиковци - пештери	- Магистрален пат Е-75 - Сообраќајна инфраструктура - Сместувачки капацитети - Комунална инфраструктура	-престој во село -планинарење -алпинизам -активности во природа -едукативни активности -спелеолошки активности -културен туризам	Средна вредност 4,4 Дисперзија 0,6
Велес - Чашка	Бреза - Јаболчиште	-Јаболчиште -Горно Јаболчиште - Р‘левци -Горно Врановци	Јакупица	- Голешница - Биодиверзитет - Видиковци	- Магистрален пат Е-75 - Сообраќајна инфраструктура - Сместувачки капацитети - Комунална инфраструктура	- престој во село -планинарење -активности во природа -едукативни активности -културен туризам	Средна вредност 3,4 Дисперзија 0,8
Велес	Младост-Велешка Клисура	-Башино Село -Караслари -Виничани	Езеро Младост Река Вардар	- Палеонтолошко наоѓалиште -Каласлари - Караслари-превалец	- Магистрален пат Е-75 - Сообраќајна	-капалишни активности -посета на село	Средна вредност 4,1

		-Отовица		- Акумулација Лисиче на р.Тополка	инфраструктура - Сместувачки капацитети - Комунална инфраструктура	-риболовни активности -културен туризам	Дисперзија 0,6
Кавадарци	Дреново-Тиквешко Езеро	Ваташа Дреново	Тиквешко Езеро Манифестација Тиквешки гроздобер	- Котлина Раец - Биодиверзитет - Алпинизам	- Магистрала Е-75 - Патен правец Р-107 - Сообраќајна инфраструктура - Сместувачки капацитети - Комунална инфраструктура	-селски туризам -отварање на фарми -риболовни активности -екотуризам -манифестациски туризам -културен туризам	Средна вредност 3,6 Дисперзија 0,7
Кавадарци	Тиквеш Витачево-Кожуф	-Конопиште -Куманичево -Рожден -Мајдан -Барово	Кожуф -скијачки центар Лозарски насади Винарии: Тиквеш, Попов, Грков, Стефанс, Манифестација Тиквешки гроздобер	- Река Бошава	- Патен правец Р-107 - Сообраќајна инфраструктура - Сместувачки капацитети - Комунална инфраструктура	-селски туризам -вински туризам -планински туризам -алпинизам -едукативни активности -манифестациски туризам -културен туризам	Средна вредност 4,0 Дисперзија 0,9
Демир Капија	Дошница-Демир Капија	-Клисура -Чифлик -Барово	Лозови насади Винарии: Попова Кула, Еленов, Вила Марија Манифестација Св.Трифун	- Демиркаписка Клисура - Тврдина Марков Град - Кале-Стрезов Град	- Магистрала Е-75 - Сообраќајна инфраструктура - Комунална инфраструктура - Сместувачки капацитети	-селски туризам -вински туризам -манифестациски туризам -културен туризам	Средна вредност 3,7 Дисперзија 0,9
Неготино	Неготински Тиквеш и Повардарие	-Тимјаник -Пепелиште -Криволак	Лозови насади Винарии: Бовин, Антигона, Пивка	- Градиште-Антигонеа - Каратмановски Комплекс	-Магистрала Е-75 -Патни правци Р-106;107	-излетнички туризам -вински туризам	Средна вредност 3,3

		-Долни Дисан -Вешје			-сообраќајна инфраструктура -комунална инфраструктура -сместувачки капацитети	-селски туризам -манифестациски туризам -културен туризам	Дисперзија 1,2
Свети Николе	Богословско овчеполска	-Ерџелија -Амзабегово	Вила Зора- Св. Николе	- -Археолошки локалитет Барутница - Градиште	- Магистрала Е-75 -сообраќајна инфраструктура -комунална инфраструктура -сместувачки капацитети	-селски туризам -ловен туризам -културен туризам	Средна вредност 4,3 Дисперзија 0,7
Лозово	Лозово	-Лозово - Дорфулија - Картманово	Лозови насади	- Земјоделски насади	-Магистрала -М5 -сообраќајна инфраструктура -комунална инфраструктура -сместувачки капацитети	-селски туризам	Средна вредност 3,5 Дисперзија 0,9
Росоман	Росоман	-Росоман -Сирково -Манастирец	Праскови насади	- Црква Св. Троица - Црква Св. Ѓорѓи - Раноградинарски култури	-Патен правец Р-106 сообраќајна инфраструктура -комунална инфраструктура -сместувачки капацитети	-селски туризам -културен туризам	Средна вредност 4,1 Дисперзија 0,8
Градско	Стоби-Градско	- Градско	Археолошки локалитет Стоби Винарија Стоби	- Цркви и манастири - Абдови карпи	Магистрала Е-75 -сообраќајна инфраструктура -комунална инфраструктура -сместувачки капацитети	-селски туризам -културен туризам -вински туризам -едукативни содржини	Средна вредност 4,6 Дисперзија 0,5

7. МАПИРАЊЕ И ПРИОРИТИЗАЦИЈА

Мапирањето е извршено врз основа на кумулативните резултати кои беа сублимат на согледувањата на севкупното истражување. Во картографска основа на илустративен начин се внесени зони за развој на руралниот туризам. Како картографска основа е користена мапата. Приоритизацијата е извршена според најдобрата оценка на зоната. Така рангираните зони се ставени во ред од 1-9 колку што се издиференцирани приоритетни зони.

Како зони за развој на руралниот туризам во ВПР се определени Бабуна-Солунска Глава, Бреза - Јаболчиште, Младост-Велешка Клисура, Дреново-Тиквешко Езеро,Тиквеш–Витачево-Кожуф, Дошница-Демир Капија, Неготински Тиквеш и Повардарие, Богословско овчеполска, Лозово, Росоман и Стоби-Градско.

Вака утврдените зони по систематизиран ред подразбираат и нивна приоритизација во развојот на руралниот туризам. Приоритизацијата е извршена во согласност со утврдените вредности од страна на експертите и познавателите на приликите како консензуален пристап. Обележувањето на зоните е шрафирано, а локалитетите во рамките на зоните како полови на развој се обележани со ѕвездичка. Обоеноста на просторните целини издиференцирани на овој начин се направени со приоритетност за да на овој начин ја изразат пластиката на можните идни зафати во развојот на руралниот туризам

Слика бр. 1: Карта на општините Кавадарци и Демир Капија со зоните: **Дреново-Тиквешко Езеро**, **Тиквеш Витачево-Кожуф** и **Дошница-Демир Капија**

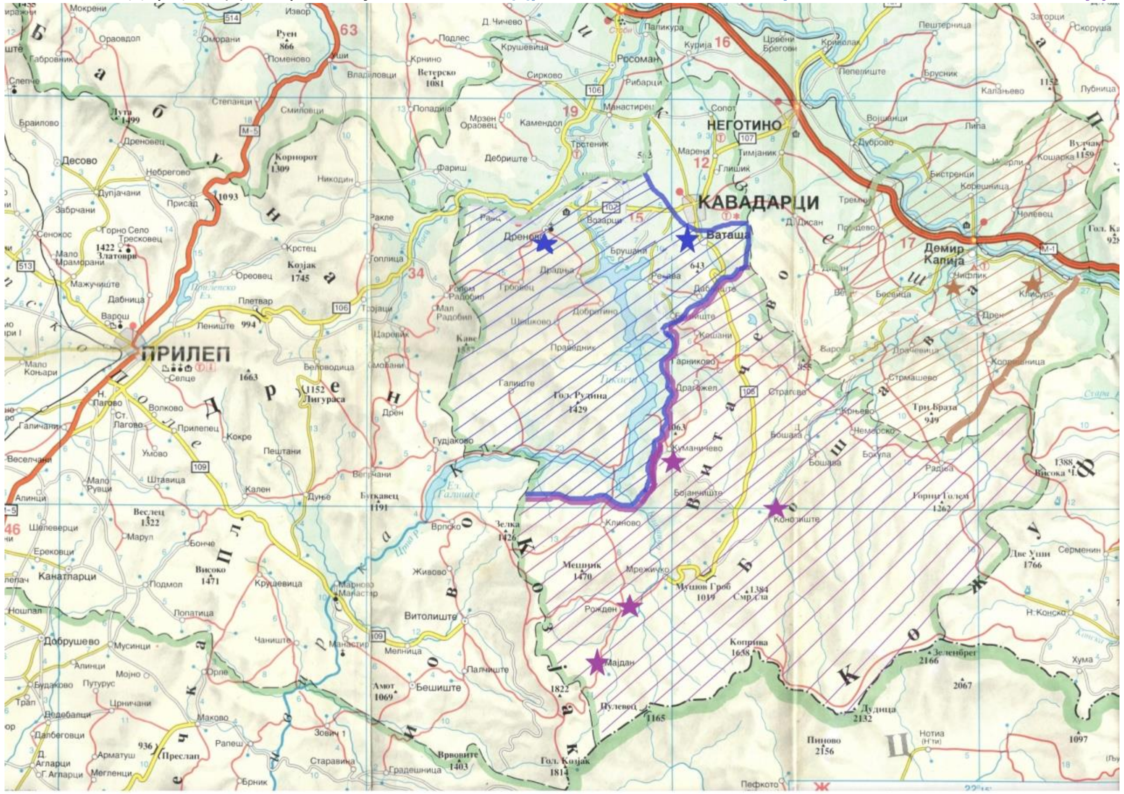

Картографска подлога: Географска и туристичка карта на РМ

Размер: 1:260000

Издавач: GizMap

Слика бр. 2: Карта на општината Неготино со зоната **Неготински Тиквеш и Повардарие**

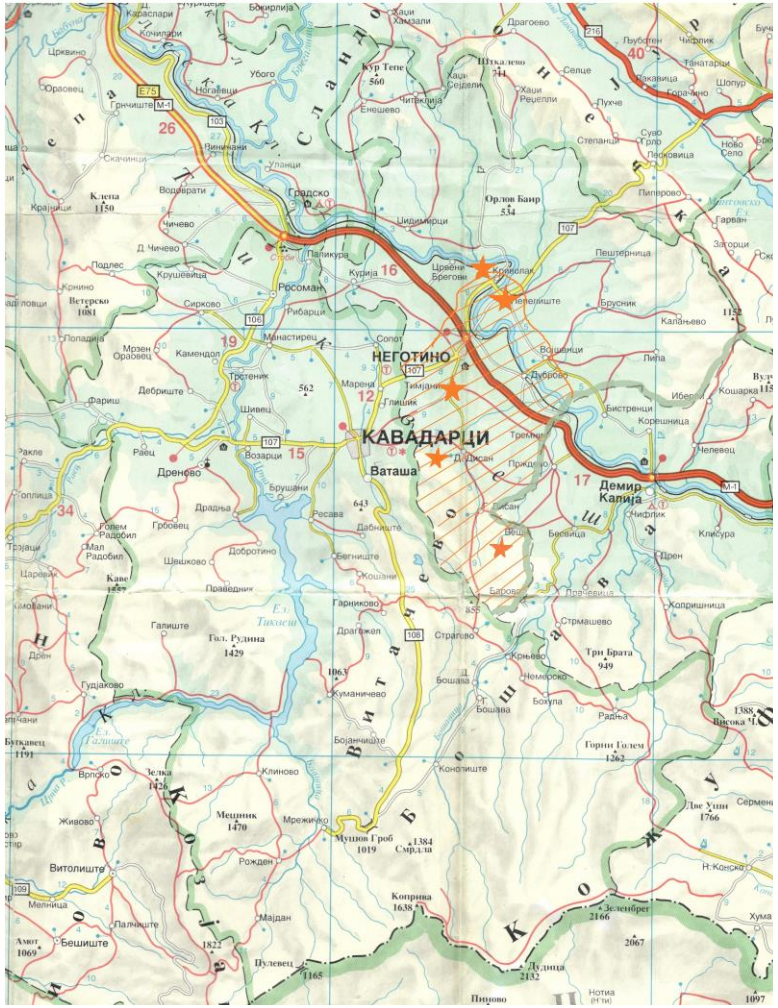

Картографска подлога: Географска и туристичка карта на РМ

Размер: 1:260000

Издавач: GizMap

Слика бр. 3: Карта на општината Свети Николе со зоната **Богословско - овчеполска**

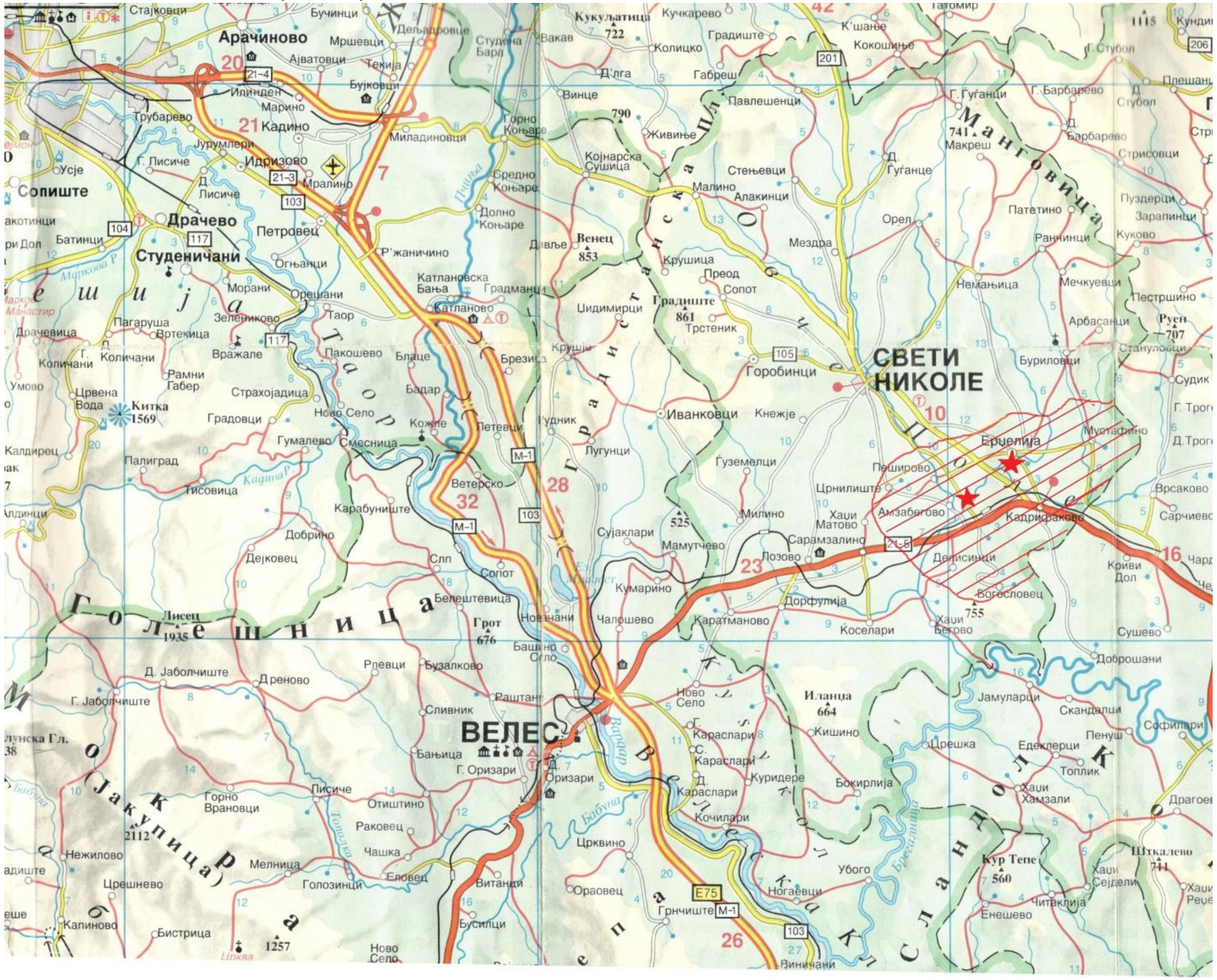

Картографска подлога: Географска и туристичка карта на РМ
Размер: 1:260000
Издавач: GizMap

Слика бр. 4: Карта на општините Велес со зоните **Младост-Велешка Клисура**, **Бреза - Јаболчиште**,Чашка со зон**ите Бабуна-Солунска Глава** и Бреза - Јаболчиште, Градско со зоната **Стоби-Градско**, Лозово со зоната Лозово, Росоман со зоната **Росоман**

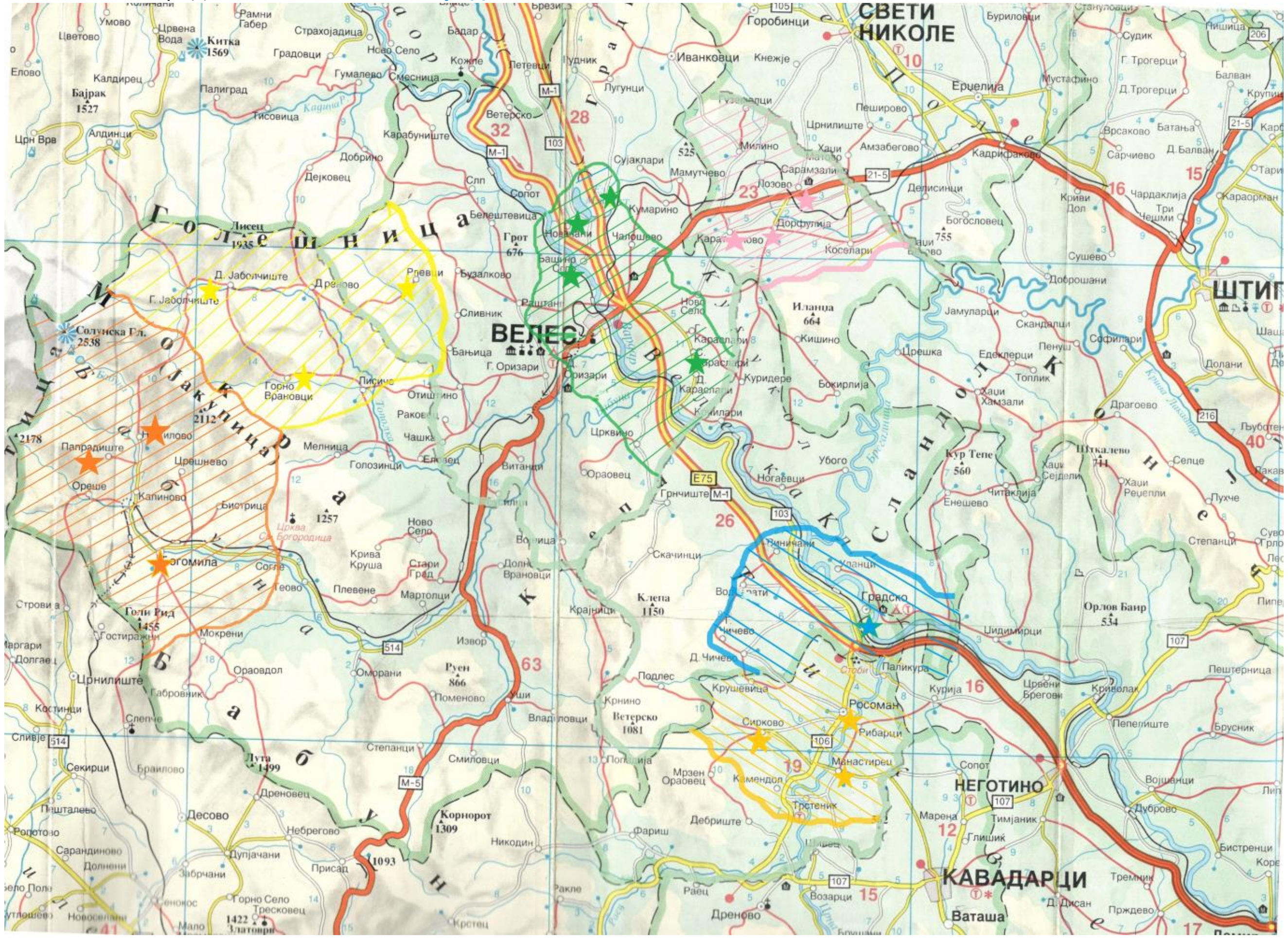

Картографска подлога: Географска и туристичка карта на РМ

Размер: 1:260000

Издавач: GizMap

8. ЗАВРШНИ СОГЛЕДУВАЊА

Имајќи го во предвид значењето на процесите за иновативни решенија за подобрен пристап до услуги на локално ниво во насока на подобрување на капацитетите се востанови дека развојот на руралниот туризам е од забележително значење во областа на активностите на локалното население за развој. Истражувачките активности покажаа дека создавање на Регистар на туристичките вредности би бил компатибилен со ваквите стремежи. Во оваа смисла локалните лидери и засегнатите групи ги идентификуваа ваквите можности. Прелиминарно во оваа смисла ангажирањето на експертскиот тим овозможи да се посочат можни решенија кои ќе бидат во насока на унапредување на факторите, афирмираните вредности и поддршката што може да се реализира.

За да можат да се обезбедат истражувачките стандарди во просторната евалуација на локалните средини во Вардарскиот плански регион како резултат на вкрстени интерактивни резултати воспоставена е матрица на квалитативни и квантитативни вредности.

Матриците како моделарна категорија беа консензуално прифатени што претставува верификација на издржаниот однос во оваа сфера од страна на експертскиот тим и познавателите на прилики.

Со кабинетското истражување се дојде до целосно согледување на значењето што го има туристичката понуда, туристичката побарувачка, конкурентноста и пазарните трендови. Беше констатирана забележителна содржајност во оваа смисла во наведените сфери. Одржаните консултативни состаноци помогнаа да се сублимираат резултатите од истражувачкиот процес. Врз основа на тоа може да се констатира дека се исполнети претпоставките за содржајноста на вредностите кои постојат и нивната оценка.

Во реализацијата на целите на кабинетското истражување се дојде до сознание за општите карактеристики на регионот и општините и нивната структура како погоден простор за развој на руралниот туризам, се доби Водичот кој ги дефинира основите на развојот на руралниот туризам во регионот и општините и се добија релевантни вредности во врска со индикаторите и информации добиени со востановената матрица на истражување.

Преку востановените пристапи се дојде до Регистар кој претставува сублимирана евиденција на карактеристиките на животната средина, населението, економската активност, производството и услугите; пристапот, транспортот и патувањата; културата и културните активности; рекреацијата и спортот; сместување, ресторани и настани (односно саеми, конгреси и конференции).

Резултатите покажаа забележителна содржајност. Имено, регистрирањето на овие компоненти опфати пред се туристички потенцијали на руралниот туризам кои можат да се искористат како основа за идни развојни пристапи. Во поглед на туристичко-географската положба добиените резултати покажуваат висок степен на можности за развој на руралниот туризам бидејќи станува збор за средина во која се вкрстуваат забележителни комуникации и предиспозиции за поврзување на руралните средини, меѓусебно и со окружувањето. Регистарот овозможува идентификација на најголем број на природните и културните туристички вредности како основа за развој на руралниот туризам. Тие се таксативно определени, мапирани и функционално објаснати.

Показателите за населението како важен фактор во сферата на руралниот туризам ни покажуваат висок степен на активно население, присуство на женска популација која е посебно изразена во руралниот дел од планскиот регион, релативно ниско ниво на учество во секторот на земјоделието и услугите сврзани за земјоделието како фактори за развој ан руралниот туризам што бара унапредување низ призма на оваа сфера. Релативно добриот пристап, транспорт и можности за патување не се доволно искористени во функција на развој на руралниот туризам како што пак, ресурсите од типот на земјени и непросечени патишта недоволно се користат во функција на развој на рурално-туристичките активности. Во овој контекст и можностите на спорт и рекреација како анимациски компоненти за развојот на руралниот туризам.

Угостителството прикажува највисоко ниво во општиот сектор, додека во руралната сфера е отсликано како потенцијал кој може да се унапредува во согласност со активирање на ресурсите во руралните средини. Во поглед на анимациските активности и подобрувањето на туристичката понуда забележително место заземаат неколку настани како дел од понудата на Вардарскиот плански регион.

Утврдување на посетеноста, престојот, потрошувачката и структурата на туристите во конкурентните региони и земји е значаен индикатор кој укажува на местото на Вардарскиот регион во туризмот во Македонија во споредба со неговите соседни региони. Податоците покажуваат дека овој регион бележи забележителни резултати во овој поглед. Со оглед на тоа дека овој регион се граничи со сите освен со Полошкиот плански регион можеме да забележеме дека за разлика од Југозападниот и Скопскиот плански регион, Вардарскиот е со драстично помала посетеност. Неговото учество според овој параметар во Македонија е 3,57%. Во споредба со соседната држава ситуацијата на овој регион е уште понеповолна, особено во поглед на структурата на странските туристи, но сепак треба да се земе предвид дека станува збор за Грција која во поглед на туризмот е исто така и многу светски развиена.

Како општ заклучок кој ги оправдува компонентите во Регистарот треба да се наведе усогласеноста на кабинетските со теренските истражувања и квалитативните и квантитативните показатели во тој поглед. Врз основа на оваа усогласеност утврдена со вкрстените истражувачки активности, односно врз основа на сознанијата до кои дојде консултантскиот тим во кабинетските истражувања и резултатите добиени кои беа содржани во прашалникот и искажани на консултативните состаноци, се определени најпрво локалитетите како полови за развој, а низ користењето на просторно-планските сознанија се дефинирани и зоните за развој на руралниот туризам. Приоритетите во развојот се добиени со ваквите вкрстени истражувачки методолошки пристапи, така што приоритетно се добиени следниве развојни зони во ВПР: Бабуна-Солунска Глава, Бреза - Јаболчиште, Младост-Велешка Клисура, Дреново-Тиквешко Езеро, Тиквеш Витачево Кожуф, Дошница-Демир Капија, Неготински Тиквеш и Повардарие, Богословско овчеполска, Лозово, Росоман и Стоби-Градско, а како издиференцирани полови на развој приоритетно се утврдени локалитетите кои се општински распоредени со исклучок на зоната Бреза - Јаболчиште која припаѓа на општините Велес и Чашка. Регистарот структуриран на овој начин има сеопфатен и динамичен карактер така што може да се надополнува и да се унапредува во насока на внесување на содржини кои ќе ја подобрат структурата на текстот.

АНЕКС 1

- Законот за туристичка дејност на Р.М.,

- Законот за угостителска дејност на Р.М.,

- Националната стратегија за рурален туризам на Р.М. 2012-2017,

- Стратегија за рурален развој на Р.М.,

- Потстратегија за традиции и настани на Р.М.,

- Потстратегија за спортски туризам на Р.М.,

- Стратегија за промоција и маркетинг во туризмот на Вардарскиот плански регион, 2011,

- Стратегија за регионален развој на Р.М.,2009-2019,

- Регионите во Р.М.-Публикација на Државен завод за статистика, 2015,

- Студија за идентификација на стратешки локации за организирање на информативни пунктови долж коридорот 10 и магистралниот правец М-5 во Вардарскиот плански регион,

- Студија за дефинирање на земјоделските производи со потенцијал за заштита во Вардарски плански регион,

- Водич за инвеститори во Вардарски плански регион, 2015,

- Документи од Локални самоуправи на Вардарски плански регион,

- Програма за развој на Вардарски плански регион 2015-2019,

- Студија за идентификација на интегрирани и дополнителни потреби, услуги и содржини,

- Leader II (Links between actions for the development of the rural economy) , Guidelines for Stakeholder Identification and Analysis: A Manual for Caribbean Natural Resource Managers and Planners, Developing Naturally: An Exploratory Process for Nature – Based Community Tourism (Clemson University Clemson, South Carolina),

- Мастер план одрживог развоја руралног туризма у Србији, 2012-2017 Заједнички програм УН „Одрживи туризам у функцији руралног развоја" финансиран од стране шпанског Фонда за достизање миленијумских циљева развоја,

- European Tourism Indicator SystemTOOLKITFor Sustainable Destinations , DG Enterprise and Industry (February 2013)

АНЕКС 2

Табела 1: Регистар на компонентите на животната средина во ВПР 16
Табела 2: Население, економска активност, производство и услуги 44
Табела 3: Пристап, транспорт, патувања........ 52
Табела 4: Култура, културни активности 57
Табела 6: Сместување, ресторани 74
Табела 7: Настани (Саеми, конгреси, конференции и сл.)........ 75
Табела 8: Посетеност на туристите 76
Табела 9: Престој на туристите 77
Табела 10: Туристичка потрошувачка........ 78
Табела 11: Туристички пазари........ 78
Табела 12: Евидентна листа на конкуренцијата на ВПР........ 79
Табела 14: Туристичко-географска положба 86
Табела 15: Природни потенцијали 88
Табела 16: Културни потенцијали........ 94
Табела 17: Човечки фактори 105
Табела 18: Фактори на капиталот 106
Табела 19: Природни атрактори 107
Табела 20: Културни атрактори........ 108
Табела 21: Центри (комплекси) за туристички активности 111
Табела 22: Угостителство........ 113
Табела 23: Транспорт........ 114
Табела 24: Пратечки услуги........ 115
Табела 25: Оценка на посетеноста и престојот 116
Табела 26: Оценка на потрошувачката........ 117
Табела 27: Оценка на пазарот........ 117
Табела 28: Оценка на конкурентните просторни целини 118

Табела 29: Оценка на пазарните трендови....... 119
Табела 30: Зони на можности за развој на руралниот туризам....... 120